

Anul VIII nr. 2/2016

INFOSFERA

*Direcția Generală de Informații a Apărării
1999-2016*

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Direcția Generală de Informații a Apărării

Anul VIII nr. 2/2016

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Revista este indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

**Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)**

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

<i>Mesajul Directorului general al Direcției generale de informații a apărării cu prilejul sărbătoririi a 17 ani de la înființare .....</i>	3
General Marian HĂPĂU	
<i>Datoria față de țară – un imperativ care se îndeplinește cu pasiune și sacrificiu .....</i>	5
General-maior Ileana CHIRIȚĂ	
<i>Noi și forumul economic mondial Davos .....</i>	11
Napoleon POP	
<i>Libertatea navigației pe oceanul mondial: elemente ale istoriei unei preocupări strategice majore și perene a SUA .....</i>	18
Florin DIACONU	
<i>Geopolitica sistemelor defensive – o viziune spiritualistă .....</i>	27
Ilie BĂDESCU	
<i>Aspecte psihologice privind relația dintre performanța profesională a militarului și familia sa .....</i>	37
Cristian DOBRE	
<i>Cunoașterea specificului cultural, o necesitate pentru succesul activității de intelligence .....</i>	48
Ionuț Sorin COTORCEANU	
<i>Strategiile conversaționale - un instrument eficient în interrelaționare, negociere și mediere .....</i>	58
Iuliana Adriana DUMITRACHE	
<i>Perspective în dezvoltarea aeronavelor fără pilot .....</i>	65
Cătălin-Gabriel GHIORGIȚĂ	
<i>Profile la distanță. Analiza asumării deciziilor politice și militare .....</i>	73
Manuela VÂRLAN	

MESAJUL DIRECTORULUI GENERAL AL DIRECȚIEI GENERALE DE INFORMAȚII A APĂRĂRII, CU PRILEJUL SĂRBĂTORIRII A 17 ANI DE LA ÎNFIINȚARE

Anul acesta, *Direcția Generală de Informații a Apărării* **împlinește 17 ani de existență**, perioadă în care structura a demonstrat constant că este capabilă să răspundă **nevoii de sprijinire a sistemului național de apărare și securitate, prin punerea la dispoziție, în timp oportun, tuturor structurilor și persoanelor cu atribuții decizionale, a informațiilor relevante** asupra evoluțiilor situației politico-militare globale.

Apărută din nevoia coordonării permanente în desfășurarea standardizată a activității de informații și contrainformații și a cooperării atât cu structurile/serviciile departamentale naționale de informații, cât și cu cele ale statelor aliate/partenere, *Direcția Generală de Informații a Apărării* a parcurs un proces complex de **adaptare instituțională și conceptuală** la noile mutații care au survenit în ultimele două decenii în mediul de securitate: riscuri și amenințări asimetrice (dezvoltarea tehnologică fără precedent și modul de manifestare al comunităților virtuale, terorismul și riscurile transnaționale, traficul de ființe umane sau de bunuri, migrația, accentuarea competiției pentru accesul la resurse și piețe de desfacere), amenințările hibride și dinamica accelerată a evenimentelor cu impact asupra securității naționale (retorica naționalistă și extremismul religios, opțiunile unor state de aderare sau colaborare cu NATO, cu potențial de inflamare a discursului altor state care se simt vizate de un posibil efect destabilizator pentru securitatea regiunii, divergențele bilaterale dintre unele state/entități).

În contextul unei complexități semnificative și a unei dinamici din ce în ce mai accentuate a riscurilor și amenințărilor, *Direcția Generală de Informații a Apărării* a trebuit să-și adapteze misiunile pentru **realizarea superiorității informaționale și prevenirea surprinderii strategice**, pentru **contracararea culegerii de informații din domeniul militar** de către serviciile de informații adverse, pentru **protecția intereselor naționale de securitate**, pentru **prevenirea și combaterea actelor de terorism**, precum și pentru **sesizarea oportunităților**, acel „atu strategic” de care statul român are nevoie pentru a continua procesul de racordare la valorile europene și euroatlantice.

Așadar, în noua paradigmă de securitate, *Direcția Generală de Informații a Apărării* se realizează schimbărilor din mediul de acțiune, în acest sens avându-se în vedere mai multe obiective strategice, precum dezvoltarea capacităților de culegere și rafinare a informațiilor în acord cu cele mai moderne și eficiente instrumente, menținerea unei cooperări eficiente cu structurile de informații din cadrul comunității naționale de informații, dezvoltarea cooperării la nivel internațional în cadrul formatelor și alianțelor consacrate precum NATO sau Uniunea Europeană și perfecționarea continuă a resursei umane, toate acestea în sprijinul dezvoltării cunoașterii și înțelegerii evoluțiilor în domeniul apărării și securității la nivel național, regional și global.

General Marian HĂPĂU,
Directorul general
al Direcției Generale
de Informații a Apărării

*Au fost implementate proceduri NATO de informații, contrainformații și de securitate, fapt care a permis dezvoltarea capabilităților de lucru în comun cu structurile militare ale Alianței în teatrele de operații și perfecționarea managementului riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților din domeniul de responsabilitate. De altfel, **Direcția Generală de Informații a Apărării a fost, încă de la început, puternic implicată în procesul de aderare a României la NATO**, cooperând cu Alianța pe linia schimbului de informații, în cadrul parteneriatului pentru Pace, desfășurând activități deopotrivă pe întreg teritoriul țării și în toate zonele de interes, astfel furnizând la standarde de calitate ridicate materiale informative de nivel strategic pentru factorii de decizie politico-militari.*

*Acești 17 ani de existență au demonstrat, fără echivoc, că o contracarare eficientă a noilor riscuri transfrontaliere și a amenințărilor de tip hibrid nu va fi posibilă decât prin **actualizarea metodelor, procedurilor și instrumentelor tradiționale ale muncii de intelligence** (culegerea de tip HUMINT), în conformitate cu evoluțiile mediului internațional de securitate și provocările interconectării unei lumi globale și multipolare, unde spațiul virtual conferă posibilități nemăsurate de derulare de acțiuni ostile, din acest punct de vedere tehnologia constituind, în același timp, o posibilitate nesperată de exprimare, informare și cunoaștere, dar și un instrument de subminare a intereselor naționale/securității unui stat de către indivizi sau grupări radical-extremiste.*

*Locul pe care îl ocupă astăzi Direcția Generală de Informații a Apărării în cadrul sistemului național de securitate este rezultatul înțelegerii acestui adevăr: **mediul de securitate actual se află într-o permanentă schimbare și prezintă surse de amenințare și insecuritate complexe, interdependente, difuze și volatile**. Pentru asigurarea securității naționale, niciun stat nu poate miza pe protejarea intereselor și valorilor naționale în mod izolat, niciun serviciu de informații nu poate exclude certitudinea interconectării dimensiunilor externă și internă a securității și necesitatea cooperării și a dezvoltării unor soluții eficiente. Serviciile de informații și de securitate, în calitate de principale instituții care asigură cunoașterea strategică pentru factorii de decizie ai unui stat, pot valorifica prin cooperare experiența, expertiza, capabilitățile partenerilor naționali și internaționali, ceea ce poate contribui la consolidarea capacității proprii de analiză și avertizare strategică.*

*Având în vedere credibilitatea și aprecierea de care se bucură expertiza Direcției Generale de Informații a Apărării în rândul beneficiarilor noștri interni și a partenerilor externi (aprecierile superlative la adresa profesionalismului militarilor români, formulate în nenumărate rânduri de comandanții structurilor militare ale statelor aliante sau parteneri sub comanda cărora s-au aflat militarii români în teatrele de operații sau în cadrul comandamentelor aliante), experiența acumulată până în prezent și implicarea activă în efortul comun de promovare a conceptului de „cultură de securitate” la nivelul societății civile din România, sunt ferm convinși că dispunem de resursele necesare pentru a ne putea îndeplini, și pe viitor, cu succes obiectivele asumate, punând accent pe **abordarea multidisciplinară și specializarea personalului, flexibilitate și cooperare, la nivel național și internațional**.*

Și pentru că aceste gânduri le aștern pe hârtie într-un moment aniversar, aș dori cu această ocazie să mulțumesc întregului personal al Direcției Generale de Informații a Apărării pentru devotamentul și profesionalismul cu care a înțeles să își îndeplinească atribuțiile și să urez tuturor reușite și împliniri, atât în plan profesional, cât și în plan personal, iar deviza instituției noastre – „Intelligentia, Fides, Excellentia” – să rămână un jalon în această nobilă activitate!

LA MULȚI ANI!

GENERAL MARIAN HĂPĂU

DATORIA FAȚĂ DE ȚARĂ – UN IMPERATIV CARE SE ÎMPLINEȘTE CU PASIUNE ȘI SACRIFICIU

**General-maior
Ileana CHIRIȚĂ,
Locuitorul Directorului
general al Direcției
Generale de Informații
a Apărării**

Înființarea Direcției Generale de Informații a Apărării, la 1 iulie 1999, la cinci ani după ce România semnase Parteneriatul pentru Pace și se afla în plin proces de pregătire pentru aderarea ca membru cu drepturi depline la organismele euroatlantice, **a apărut ca o necesitate obiectivă a statului român de a avea o structură de informații militare integratoare, flexibilă și cu o capacitate ridicată de anticipare și prevenire.**

După constituire, volatilitatea mediului geopolitic a antrenat Direcția Generală de Informații a Apărării în vâltoarea unor ample transformări, determinând-o să-și adapteze forțele și misiunile la dinamica și noile caracteristici ale mediului de securitate regional și internațional. Instituția noastră a trecut astfel, succesiv, prin **multiple provocări** – precum intensificarea competiției la nivel geopolitic între principalii actori regionali sau alte state cu interese în regiune, ori conflictele prelungite din Balcani, Afganistan și Irak – care au făcut loc, în mod inerent, unor **amenințări și riscuri majore la adresa securității statului român**. Astfel, a fost nevoie de o adaptare rapidă, nu numai prin contracararea eficientă a acestor riscuri și amenințări (asigurând securitatea granițelor noastre), ci și încercând să convertească tot acest context de tensiune și instabilitate în oportunitatea de a face din România un factor de stabilitate regională. Trebuie precizat astfel că **participarea României la misiunile forțelor multinaționale în teatrele de operații** a început cu personal din cadrul structurilor de informații – ofițeri de legătură, culegători, analiști – personal care a avut o contribuție însemnată la succesul misiunilor combatante. De asemenea, activitățile desfășurate de ofițerii noștri în format întrunit, în comun cu partenerii din NATO și din coalițiile internaționale, au constituit un mediu fertil de perfecționare într-un domeniu care cere excelență.

Prin urmare, **momentul aniversar** pe care doresc să îl marchez prin aceste rânduri – împlinirea a 17 ani de la înființarea Direcției Generale de Informații a Apărării – **are semnificația respectului pe care îl acord acestei instituții de elită a Armatei României**, ca structură de importanță critică atât pentru securitatea națională, cât și pentru organizațiile internaționale din care România face parte. În tot acest răstimp, rolul primordial al DGIA, de coordonator al activității unităților componente specializate aflate în subordinea sa și de interfață în relația cu celelalte instituții de securitate ale țării și cu partenerii externi, a făcut ca această structură să dezvolte **o capacitate unică la nivelul Armatei României**, aceea de anticipare și prevenire a riscurilor și de evitare a surprinderii strategice, transformând-o astfel într-un important promotor și apărător al intereselor statului român.

Statutul pe care îl are astăzi România – de membru al Alianței Nord-Atlantice –, precum și poziționarea sa geografică, în flancul estic al NATO și în proximitatea unei zone de importante frământări geopolitice, valorizează, mai mult decât oricând, activitatea de

informații militare și ne atrage permanent atenția asupra **exigenței transformării adaptative a tuturor structurilor din componența instituției noastre, în acord cu dinamica regională și internațională, precum și cu interesele de securitate ale României.** În acest context, Direcția Generală de Informații a Apărării rămâne în avanpostul unui front nevăzut, pe scena căruia se află într-o competiție permanentă serviciile de informații. La capătul tuturor eforturilor pe care le depune personalul nostru, de la baza piramidei instituționale până la nivelul conducerii, se află deopotrivă interesul național, angajamentele asumate în cadrul NATO, al Uniunii Europene și al parteneriatelor strategice, precum și, de ce nu, dorința de apărare a prestigiului Armatei în ansamblu, ca scut tradițional în fața riscurilor și amenințărilor ce aduc atingere securității statului român.

Dacă acordăm atenție unui amănunt ce este, poate, pentru unii, lipsit de importanță – și anume deviza **Intelligentia, Fides, Excellentia** sub care ne-am propus să ne desfășurăm misiunile – și analizăm obiectiv activitatea structurii, remarcăm faptul că încărcătura morală pe care o au aceste trei valori nu rămâne undeva în domeniul abstractului, ci capătă o consistență aproape materială: personalul Direcției nu numai că are datoria profesională, dar și-a asumat în plus, în mod liber, prin jurământ de credință sub drapelul național, și obligația morală de a onora, la superlativ, misiunile care îi revin. Pentru el, ierarhia valorilor personale nu începe cu dragostea și grija față de familie sau cu niște idealuri comune, ancorate în banalitățile vieții cotidiene, ci plasează în vârf dragostea de țară și efortul pasionat pentru apărarea intereselor statului, împingându-le până la sacrificiul suprem. Pentru a sublinia adevărul acestor afirmații, țin să amintesc faptul că structurile din cadrul Direcției Generale de Informații a Apărării, care au participat la efortul comun al contingentelor naționale dislocate în diversele teatre de operații, s-au aflat în miezul evenimentelor dure ale războiului, suferind privațiuni și riscuri și chiar plătind tribut de sânge. Într-o lume a incertitudinii și a unei acerbe competiții pentru câștigarea superiorității sau chiar a supremației informaționale, eforturile depuse de predecesorii noștri în țară și în diverse regiuni ale lumii ne impun nouă, celor de astăzi, să apărăm mai departe idealurile naționale și să onorăm jurământul și datoria de a ne ridica de fiecare dată mai presus de greutate.

Astăzi, **reconfigurarea din temelie a modalităților de ducere a conflictelor** ne confirmă faptul că **succesul unui serviciu de informații constă, mai cu seamă, în capacitatea sa de a anticipa evoluția mediului de securitate**, de a transforma umbrele informe ce se profilează la orizont – hazardul, altfel spus – în niște linii cât mai definite, care să permită statului fie să evite riscurile, fie să le contracareze, adică să își ia măsurile necesare rezilienței în fața șocurilor din domeniul securității. Acest lucru poate fi deosebit de dificil în contextul dinamicii tot mai accentuate a mediului de securitate și în condițiile în care practicile de proiectare a forței și de ducere a războiului devin tot mai insidioase, mai ascunse și mai difuze.

Pentru lucrătorul din domeniul informațiilor pentru apărare, conștientizarea acestei realități poate fi o mare provocare. Noile tipuri de conflicte, denumite generic cu sintagma de **conflicte hibride**, ce presupun riscuri și amenințări greu de anticipat și de contracarat – precum încălcarea legislației și a tratatelor internaționale, reconfigurarea granițelor, apariția statelor eșuate, migrația transfrontalieră, precum și toată gama de acțiuni subversive, de război cibernetic și de război informațional – arată că activitatea de intelligence nu cunoaște, practic, relaxare. O mică sincopă poate provoca un întreg șir de consecințe catastrofale. Din această perspectivă, ne dăm seama cât de inspirată a fost decizia din 1999, de întemeiere a unei instituții care să pună laolaltă produsele muncii

lucrătorului din domeniul informațiilor și a celui din domeniul contrainformațiilor și care să permită astfel prefigurarea unui tablou cât mai realist. În fața factorilor de decizie se conturează astfel ceea ce numim în limbajul curent **the big picture**, permițând o abordare integrată, mai complexă și mai realistă a provocărilor de securitate și o proiectare mai eficientă a deciziei. În definitiv, acest lucru conferă unui serviciu de informații puterea de a se adapta continuu și de a atinge mereu o treaptă calitativ superioară în procesul său de transformare.

De aceea, în paralel cu **managementul informațiilor**, acordăm o mare importanță **resursei umane**, bazându-ne pe o concepție complexă de selecție și pregătire a personalului. În același timp, avem în vedere **schimbul continuu de informații** cu serviciile naționale de informații și cu serviciile parteneri din statele NATO. Pe toate aceste elemente se bazează **concepția noastră de adaptare structurală la noile amenințări hibride**.

Ca o expresie a **încrederii solide a partenerilor externi în capacitatea DGIA de a furniza expertiză în activitatea de informații**, trebuie menționate nu numai aprecierile de care s-au bucurat și se bucură militarii români pe durata executării misiunilor internaționale, ci și încadrarea unor ofițeri superiori ai Armatei române în funcții de decizie de la nivelul structurilor de intelligence și, în general, din cadrul Comandamentelor militare ale NATO și UE.

Acești 17 ani ai parcursului instituțional al DGIA ne îndreptățesc să privim spre viitor cu speranță și, totodată, ne obligă să conștientizăm permanent datoria morală pe care o avem față de țară, demonstrând cu rigoarea și discreția caracteristice activității de intelligence, menirea de organizație modernă în aceste timpuri.

Direcția generală de informații a apărării

INFOSFERA, anul VIII, nr. 2, 2016

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

NOI ȘI FORUMUL ECONOMIC MONDIAL DAVOS

Dr. Napoleon POP*

Abstract

The annual meeting of Davos World Economic Forum, edition 2016, was centered on the need for mastering the effects of the so-called Fourth Industrial Revolution, consisting in the fusion of technologies that blur the lines between the physical, digital and biological spheres. The core of the debate is the presentation of the executive president of the World Economic Forum, Klaus Schwab, containing a number of comments about the scale and impact of the new technological revolution on society.

Keywords: World Economic Forum, „Fourth Industrial Revolution” phenomenon, technology, economy, finances, manpower, transformation, alteration, disruption, equilibrium, awareness.

Evenimentul anual cunoscut ca Forumul de la Davos atrage în mod constant atenția prin tematica aleasă. Cel din acest an – ediția 2016 – a avut ca subiect de dezbatere „*Mastering the Fourth Industrial Revolution*”. Folosesc titlul din limba engleză, întrucât este mult mai cuprinzător decât ceea ce a apărut în relatările de presă de

la noi („A patra revoluție industrială”), pentru că altfel riscăm să nu înțelegem chiar esențialul misiunii mai recente a acestui for, respectiv acela de a promova soluții la provocările globale, privind la „sâmburii” care prevestesc transformări profunde. Din această perspectivă – a „*global solvers*” – Forumul Economic Mondial a fost

*Napoleon POP este directorul științific al Institutului de Economie Mondială.

recunoscut formal, în 2015, ca o organizație mondială, în sensul unei veritabile platforme internaționale de dialog politic, care dezvoltă inclusiv cooperarea public-privat.

Ca cercetător în domeniul conjuncturii internaționale, am urmărit dezbaterile din cadrul forumului de la Davos, cel puțin din anul 1990, din perspectiva celui interesat de cunoașterea stării acestei lumi și încotro evoluează; de fiecare dată am remarcat diferența, dacă nu chiar prăpastia, între preocupările altora pentru crearea unei viziuni despre marile transformări care se anunță la nivel global/regional și multele probleme vechi, nesoluționate de ani de zile, în plan național și în jurul cărora adăstăm cu obstinație, dând vina mereu pe alții. Poate de aceea nu înțelegem faptul că sistemul nostru financiar, încă mic, este, totuși, o roțiță în sistemul financiar global și nu poate fi tratat izolat (și că a-i refuza stabilitatea din incompetența unora aplecați spre interese individuale este o poartă de contagiune sigură).

Nu încercăm însă să ne punem cu seriozitate întrebarea **de ce** ajungem să judecăm așa, deși recunoaștem că ne lipsește un proiect național, o strategie pe termen mediu, că nu știm ce vrem să facem cu această țară ca să fie bine pentru toți semenii noștri. Am văzut mai mult ce fac unii pentru ei înșiși și cu aceasta ne apropiem de unul dintre cele mai izbitoare mesaje preluate de ultimul forum de la Davos: 1% din populația globului acumulează o avere echivalentă cu ce deține restul de 99%. Din această perspectivă, trebuie avut în vedere că, după unele date, mai

mult de 30% din populația României este sub pragul sărăciei, iar analfabetismul este în creștere alarmantă după continue reforme ale educației. Este momentul să răspundem la întrebarea de ce rămânem numai la constatări, în condițiile în care am avut multe ocazii de a ne îmbina competențele noastre cu parteneri poate mai educați și disciplinați (FMI, Banca Mondială, UE, OCM)? De ce acordăm o atenție atât de redusă unei forme transparente de *guvernare mondială ad-hoc*, așa cum este chiar forumul de la Davos, aplecat de regulă spre a ne anunța la ceea ce ar trebui să fim atenți, cu bune și mai puțin bune, pentru a naviga prin globalizarea mileniului trei?

Desigur, există și o altă întrebare, unde ar trebui stocate astfel de informații și cum ar trebui analizate, de unde ar trebui să plece recomandări de variante care să fie luate în considerare pentru ajustarea unor politici de perspectivă (economice, interne, externe și de acțiune pro-activă), rod al unor preocupări devenite sistematice, perene, care să insufle o stare mai bună pentru propriii cetățeni și, poate, un mesaj mai rațional al politicianilor către un electorat cu așteptări mereu neîndeplinite. Acest for „Davos 2016” ar trebui să ne stimuleze în găsirea unui răspuns al nostru, comun în dimensiunea academică și pragmatică a guvernării, lăsând la o parte frustrările trecutului și încercând o altă organizare a gândirii noastre despre viitor.

Cred că este bine să începem privind la *anvergura evenimentului* (inclusiv la cea istorică, pentru care recomand lucrarea „*The World Economic Forum – A Partner in Shaping*

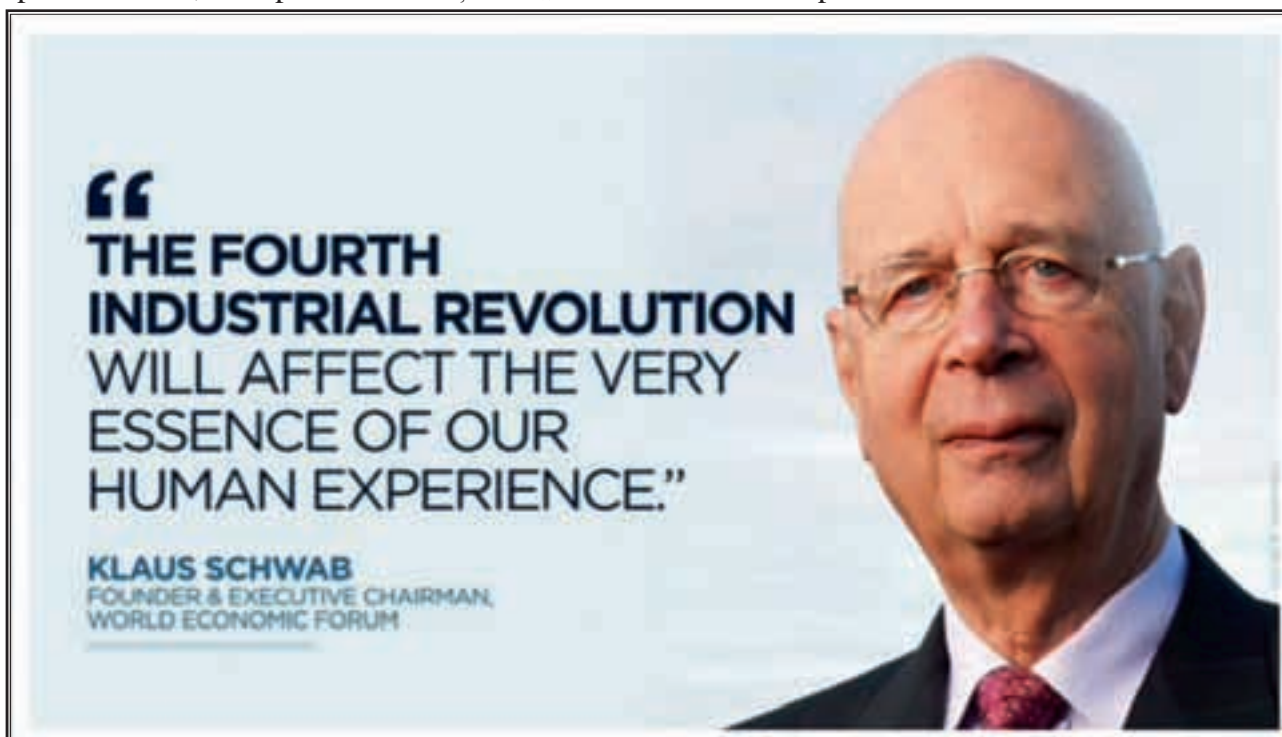
History. The First 40 Years 1971 – 2010”) din perspectiva participării și a reprezentativității – 2500 de lideri din domeniul afacerilor, guvernelor, organizațiilor internaționale, societății civile, cercetării academice și media – în cele patru zile (20-23 ianuarie a.c.), sintetizând însăși evoluția spre comprehensivitate în timp a agendei forumului. Trunchiul dezbaterii l-a reprezentat prezentarea făcută de Klaus Schwab, fondatorul și președintele executiv al World Economic Forum. Ne rezervăm câteva comentarii asupra ideilor referitoare la noua revoluție tehnologică, marea majoritate a celorlalte prezentări fiind detalieri ale manifestării și impactului acesteia în cele mai diverse sectoare de activitate umană.

Nu greșim cu nimic dacă observăm atenția cu care sunt construite frazele, geografia acestora în cadrul discursului, care nu numai că ne dă de gândit, dar ar trebui să devină o preocupare în a identifica și promova activ un loc acestei țări în noua competiție care se anunță. Desigur, pentru acest lucru intervențiile de la Davos trebuiau nu numai relatate de media, de regulă după o selecție aleatoare, ci și analizate de cei care se ocupă de viitorul României.

Caracteristicile noii revoluții industriale care a început să se desfășoare sub ochii noștri, chiar dacă nu știm încă întreaga ei evoluție viitoare, spune Schwab, este pe cale - atenție! – „să ne

altereze fundamental modul în care trăim, muncim și ne raportăm unul la altul. Prin anvergură, scop și complexitate, transformările vor depăși orice omenirea a mai experimentat înainte”. Deci, nu a folosit sintagma „să schimbe”, ci **să altereze**, ceea ce evidențiază faptul că noua revoluție are nevoie de „un răspuns integrat și comprehensiv, implicând toate părțile interesate ale entităților globale, de la sectoarele publice și private până la mediul academic și societatea civilă”.

În acest context, România are nevoie de o **structură formalizată de planificare strategică**, reprezentativă din punct de vedere al participării „părților interesate” menționate de Schwab în discursul său, care, dacă am lua numai informațiile vehiculate în dezbaterile de la Davos, ar avea ce stoca și prelucra din punct de vedere al perspectivei politicilor publice menite să creioneze variante de dezvoltare a țării și care să armonizeze aceste politici cu transformările globale prefigurate (poate și impuse), totuși, de cei numiți, generic, lideri. Poate ar trebui să avem în vedere, în condițiile propriilor noastre frustrări că nu alocăm suficienți bani pentru învățământ și mai ales pentru cercetare, faptul că prin comunicările de tip „vârful icebergului” de la Davos, și nu numai, suntem conectați la rezultatele unor demersuri pentru care s-au investit resurse

importante. Chiar dacă le luăm ca aluzii (de ce nu și ca iluzii, că doar și Jules Verne ne-a incitat în acest fel, cei ca mine fiind o generație care le-a trăit ca realități!), știm bine că nimic nu este întâmplător, că de regulă se naște o înrăurire în laboratoarele de cercetare și dezvoltare „a celor care pot”, pentru a da viață la noi provocări și oportunități. Că acestea sunt soluții sau amenințări, suntem lăsați fiecare să le judecăm, vorbesc de entitățile statale sau marile corporații, fiecare dintre ele luptându-se pentru o anumită întâietate, pentru a deveni *noi locomotive* sau *a forma trenuri*, care să ducă mai departe sensul dezvoltării societății umane.

Aș spune, tot ca cercetător cu o experiență de decenii, că suntem avertizați de data aceasta (da, avertizați!) că nu vorbim de o simplă prelungire inertială a celei de-a treia revoluții industriale, ci de ***un salt distinct***, viteza noilor deschideri sau străpungeri neavând un precedent istoric. Poate „aluzia” privește exact căutarea noii paradigme despre care am tot vorbit în termeni generali, intuitivi, după etapa cea mai critică a ultimei crize financiare, fără să știm în ce va

consta ea. Avem totuși un indiciu, întronarea noii paradigme se va face exponențial și nu liniar, așa cum am fost obișnuiți, studiind ciclurile lungi de creștere sau dezvoltare, și va „*perturba aproape orice activitate din orice țară*”. Traducerea prin termenul ***a perturba*** este oarecum soft față de termenul din engleză - ***to disrupt***, care sună chiar mai amenințător, întrucât este vorba de o profunzime de volum a acestor schimbări care anunță transformarea în întregime a sistemelor de producție, management și guvernare. Cred că distingem acum unde se plasează de fapt noua paradigmă, conținutul unor categorii cu care operăm în baza unor definiții clasice urmând să se modifice substanțial.

Impactul noii revoluții industriale atinge sistemul în ansamblul lui, deci ordinea cu care eram învățați; este vorba de o schimbare sistemică bazată pe accesul nelimitat la cunoaștere, la o capacitate de procesare analitică și de stocare a informațiilor. Întrebarea capitală a momentului este **accesul cui** la toate acestea? A miliarde de oameni posedând numai un simplu echipament IT mobil! Nu este o simplă constatare, ci este baza tehnologică deja nou creată, cu care operăm

poate încă disparat (însă suntem deja parte a ei), dar care are potențialul unei multiplicări în toate domeniile recunoscute de vârf, ca inteligența artificială, robotica, vehicule autonome, tipărirea tridimensională, biotehnologia, nanotehnologia, prelucrarea cuantică etc. Ceea ce ne spune Schwab acum este o nouă interpretare expansivă, nelimitată, a unei vechi ziceri potrivit căreia *în viața civilă societatea a beneficiat doar de ceea ce a căzut de la masa generalilor. Acum vom deveni cu toții participanți la masa rezervată numai generalilor*, dar nu trebuie să fim și prezenți fizic, întrucât accesul la toate bunurile și serviciile va fi rezolvat de la distanță, prin ceea ce numim *telecomandă*. Nu pare nimic nou, dar ceea ce părea o extravaganță se va generaliza, va deveni noul nostru mod de viață cotidian, evoluție ce va impune schimbări fundamentale. În economie, tranziția sistemică de la particular la general, sub auspiciile noii revoluții industriale, înseamnă, spune Schwab, un nou miracol al dezvoltării pe baza ofertei inovative, deschiderea unei noi perioade lungi de câștiguri în productivitate și eficiență, de scădere a costurilor, de creștere a veniturilor disponibile. Sunt exact frământările serioase ale momentului, din păcate a celor care

își dau seama din timp de limitele la care a ajuns sistemul economic global actual, dar mai ales de provocările determinate de întârzierea soluțiilor la inechitatea socială de oportunități de viață a individului (inechitate care tinde să devină o bombă socială).

Această din urmă provocare rămâne riscantă, chiar în contextul noii revoluții industriale, atât timp cât reforme structurale sunt mereu amânate, liderii politici actuali fiind ocupați mai mult cu perpetuarea puterii, fără o oferi nimic în termeni de ajustare în fața noilor schimbări, care se dovedesc dramatice, chiar critice. Dincolo de credința că o egalizare a randamentelor capitalului și forței de muncă se poate realiza prin creșterea rolului inovativ al forței de muncă (Schwab folosește termenul de *talent*), trebuie să ne preocupe prelungirea etapei de segregare a pieței de muncă între cei cu calificare scăzută, cu venituri mici, și cei cu calificare superioară, cu venituri mari (ca una dintre variante); chiar dincolo de convingerea că fie dislocarea forței de muncă prin tehnologie poate să aducă locuri de muncă mai bine plătite și/sau la o protecție socială mai bine finanțată, fie că beneficiarii inovațiilor sunt de fapt cei care asigură capital intelectual

și fizic, ceea ce explică, nu numai conform celor expuse de Schwab, ecartul în creștere la care asistăm acum între cei „dependenți” de venituri din capital și cei absolut dependenți de venituri din muncă.

Este clar că noua revoluție industrială ne invită la o abordare morală, dacă vrem să disecăm cu adevărat provocările ei pentru ceea ce numim acum piața muncii, cu observația că tocmai lipsa de gestiune a efectelor vitezei dezvoltării tehnologiei în dimensiunile care caracterizează distinct revoluția în discuție a dus la stagnarea veniturilor populației în țările din grupa cu venituri înalte și la disconfortul general al clasei mijlocii. Aceste tendințe vor continua și pentru generațiile viitoare imediate dacă nu se va realiza o restructurare a ofertei de forță de muncă, mai ales prin educație profesională, în sensul de a stopa dinamicile contrare dintre creșterea cererii de forță de muncă înalt calificată și scăderea cererii de forță de muncă de calificare scăzută.

Considerând celelalte provocări, chiar ca riscuri, în ceea ce privește impactul noii revoluții industriale asupra modului de gestionare a afacerilor (în mare este vorba de așteptările

consumatorilor, îmbunătățirea produselor sub toate aspectele, asimilarea inovației și modificări ale formelor de organizare a afacerilor) și a guvernantei, sub aspectul că abordarea reglementării numai de sus în jos (tipologia consultărilor actuale cu populația în sens larg, în calitate de consumator al beneficiilor noii revoluții industriale, fiind cam de față, inclusiv din experiența românească), Schwab ne spune cu nonșalanță că numai „*abilitatea sistemelor guvernamentale și a autorităților publice de a se adapta le va salva. Dacă vor fi în stare să asimileze prefacerile (din nou, atenție la formularea «disruptive changes»!) care privesc structurile lor dedicate transparenței și eficienței prin care își vor menține și avantajul competitiv, ele vor rezista*”.

Există recomandări în textul lui Schwab pentru legiuitori, cu aceeași atenționare de ieșire din linearitatea cu care am fost învățați o perioadă îndelungată, devenită de acum neproductivă, deviantă de la lucrurile esențiale, lucru pe care îl observăm în comentariile media (să luăm, la limită, exemplele cu numărul de câini la stână sau folosirea claxonului la mașini și bicicletă). După cum, ceea ce este important din punct

de vedere al momentului geopolitic global, se anunță că aceeași revoluție industrială va avea „un impact profund asupra naturii securității naționale și internaționale, afectând, în egală măsură probabilitatea și natura unui conflict”.

Impactul asupra cetățenilor va fi major din punct de vedere al identității lor și a tot ce este asociat cu ea: intimitatea, proprietatea, obiceiurile de consum, de muncă și relaxare, de formare profesională și dezvoltarea carierei, însăși natura relațiilor interumane. Suntem în fața asumării de obligații la nivel de individ și de guvernanta în cel mai larg sens și în cel mai înalt nivel, ceea ce reflectă faptul că viitorul nu poate fi sub control decât printr-o altă tipologie de conlucrare între putere, societate civilă, cercetarea academică, media. Ori, acest lucru are nevoie de altă instituționalizare a cooperării în societate, în ansamblul ei, iar aceste lucruri trebuie gândite din timp dacă vrem să modelăm ceea ce anunță a patra revoluție industrială - un viitor „care să reflecte obiectivele și valorile noastre comune”.

Trăim într-un marasm de comunicare în care aceste rânduri par, poate, patetice și este posibil să nu observăm, decât atunci când va fi prea târziu, sensul lor îngrijorător în ceea ce privește nevoia de a citi cât mai mult și de a analiza, în această perioadă în care personalități marcante vorbesc de *dezintegrare, disoluție, dezamăgire, dezinteres, dezmembrare*. Ar trebui să dispară, culmea, într-o societate care se pretinde civilizată, generalizarea că *ceea ce ni se întâmplă este ceva exogen acțiunii umane*, când tot ceea ce ni se întâmplă este numai rezultatul acțiunii umane, bune sau rele, și, în consecință, poate fi gestionat de oameni, mai ales de către cei care au responsabilități de guvernare. Din păcate, au fost multe decizii ale unor lideri, care se considerau supremi, scăpate de sub control în secolul trecut, iar globalizarea în sine nu ne mai permite luxul contemplării.

Pentru România ar trebui să ne mai rețină atenția două aspecte majore abordate în cadrul

Forumului de la Davos. Este vorba de riscurile legate de evoluțiile globalizării și Uniunii Europene, în care suntem și vom fi implicați, direct sau indirect.

În ceea ce privește globalizarea, rămân îngrijorătoare perspectiva creșterii economice (care se află într-un „balans” între necesitatea unei redresări continue și riscurile unei noi crize financiare) și temerile larg răspândite de fenomenele multiple care au ocupat orizontul deciziilor imediate (ex: terorism, migrație, refugiați, posibile pandemii). Îngrijorează nu numai inventarul riscurilor, ci și faptul că lumea înfricoșată se așază pe baricade regionale, multiplicând siajele și fragmentările de poziții, într-un moment în care este nevoie de o cooperare internațională cât mai largă.

A doua categorie de riscuri este asociată perspectivelor Uniunii Europene (din care facem parte): dezbaterile pe această temă sunt pătrunse de temerea unei Uniuni în slăbire accelerată, sub povara provocărilor repercutate și la nivel global (migrația, securitatea, populismul și radicalismul anti-european), a intențiilor de secesiune din cadrul unor state (Marea Britanie, Spania, Belgia), dar mai ales a unui posibil BREXIT, care ar putea avea consecințe negative atât la nivel unional, cât și asupra Marii Britanii. Problemele ridicate în cadrul acestui material ar trebui să ajungă în atenția unei structuri/instituții formale de planificare strategică, care ar trebui să se constituie într-o platformă de cooperare a elitelor pentru a creiona un drum de viitor pentru România. Nu mai este momentul doar să vedem, de undeva din afară și cu credința că nu ne atinge, „tăvălugul” provocărilor asociate celei de-a patra revoluții industriale, ci trebuie să fim capabili să ne urcăm în carul de luptă care îl trage după el, alături de partenerii noștri actuali.

LIBERTATEA NAVIGAȚIEI PE OCEANUL MONDIAL: ELEMENTE ALE ISTORIEI UNEI PREOCUPĂRI STRATEGICE MAJORE ȘI PERENE A SUA

Florin DIACONU*

Abstract

The article deals, using some illustrative details, with a perennial and major strategic goal of the decision-makers in Washington, D.C.: that of continuously maintaining and strongly consolidating freedom of navigation in different parts of the World Ocean. At this very moment, this major strategic goal is vividly illustrated by the FONOPs (Freedom of Navigation Operations) in the South China Sea. But these current FONOPs are nothing else but a quite tiny chapter in a very long and astonishingly complex story, more than two centuries long, mixing some major political principles and an active search for accomplishing significant (and sometimes vital) elements of the U.S. national interest.

Keywords: *freedom of navigation, FONOP (Freedom of Navigation Operation), U.S. Navy, national power, national interest.*

La momentul actual, interesul major al SUA pentru menținerea în stare de funcționare a principiului liberei navigații pe mări este ilustrat, cu putere, de tensiunile în rapidă creștere din zona Mării Chinei de Sud, zonă cu relevanță geostrategică majoră, mai ales pentru că, afirmă Robert D. Kaplan într-o lucrare recentă, „o treime din tot ce înseamnă comerțul maritim de mărfuri la nivel mondial și jumătate din tot necesarul de energie al Asiei de Nord-Est tranzitează pe aici”. Zona este, de asemenea, importantă și ca „poartă către Oceanul Indian”, precum și pentru că aici există „rezerve semnificative de țiței și de gaze naturale, pe care China speră să le exploateze într-o bună zi”¹. Pentru a proteja și garanta libertatea navigației în zonă, SUA au întreprins în ultima perioadă mai multe misiuni de tip FONOP (Freedom of Navigation Operation)

în zonă, spre iritarea evidentă – și crescândă – a Beijingului.

Dar preocuparea administrației de la Casa Albă pentru principiul și pentru practica liberei navigații pe mările și oceanele lumii este una mult mai veche; vorbim, practic, despre o preocupare strategică perenă, care acoperă mai bine de 200 de ani de istorie a SUA. În unele ocazii, interesul SUA pentru menținerea în stare de funcționare a libertății neîngrădite a navigației se suprapune peste (sau este asociat cu) preocuparea legată de libertatea deplină a comerțului internațional; în alte ocazii, avem, mai degrabă, de-a face cu o preocupare predominant strategică (una în care rațiunile economice-comerciale sunt, ca pondere și importanță, cu mult depășite de calcule legate de o anumită configurație a distribuției puterii la nivel regional, emisferic sau global).

*Dr. Florin DIACONU este conferențiar universitar la Facultatea de Științe Politice a Universității din București (FSPUB), unde predă mai multe discipline direct legate de Relațiile Internaționale și Studiile Strategice. Autorul este, de asemenea, cercetător științific (CR II) în cadrul Institutului Diplomatic Român (IDR). Absolvent al Colegiului Național de Apărare (în 2000). A publicat mai multe volume de autor, peste 80 de studii științifice și câteva mii de articole de presă.

Textul de față își propune să prezinte și să analizeze, pe scurt, *câteva* dintre episoadele realmente majore care ilustrează preocuparea cu totul specială a SUA față de principiul și practica libertății navigației pe Oceanul Mondial.

Episoade timpurii: între sfârșitul secolului al XVIII-lea și secolul al XIX-lea

SUA trimite o primă escadră în Marea Mediterană pentru a proteja navele comerciale proprii – și, în consecință, principiul și practica liberei navigații pe mări – începând cu 1801. Escadra în cauză, alcătuită din trei fregate și un schooner, a întreprins, pentru a-și îndeplini obiectivele, demonstrații de forță la Alger și Tunis, după care a blocat complet, vreme de 18 zile, accesul în portul Tunis².

În special după 1812, U.S. Navy se dezvoltă substanțial, mai ales pentru a proteja „un comerț extern care creștea într-un ritm extrem de rapid”. Mai mult, navele de război ale SUA sunt trimise, organizate în „escadre semipermanente”, în „diverse regiuni ale lumii, oriunde era nevoie de ele”, în special „ca să protejeze comerțul” și libertatea navigației. După 1812, de exemplu, o escadră alcătuită din nouă nave de luptă, între care și trei fregate mari, e trimisă în Mediterana, după ce statul cu capitala la Alger (la vremea aceea vasal nominal al Turciei) capturase mai multe nave comerciale americane. Și știm că, în acest context, tocmai pentru a apăra libertatea navigației în Mediterana, SUA au menținut constant, în această mare, o escadră consistentă (care își avea baza principală de operații la Port Mahon, în insula Minorca) câteva decenii la rând, până la începutul Războiului Civil³.

În timpul Războiului de Secesiune (1861 – 1865), autoritățile federale au fost direct confruntate, din nou, cu efortul unui alt actor politic de pe scena internațională (Confederația, de această dată) de a lovi comerțul maritim al Nordului. Vorbim despre un moment în care au fost puse sub semnul întrebării atât principiul liberei navigații pe mări, cât și aspectele practice ale participării nestânjenite a SUA la comerțul mondial, precum și alte forme de activitate

economică desfășurate pe mări și oceane. Mai precis, știm că, deși Confederația nu a reușit să obțină „recunoașterea diplomatică” despre care credeau că „se va dovedi decisivă” în configurarea rezultatului final al războiului, agenții comerciali sudiști „au avut mult mai mare succes” în încercarea lor de a obține categorii de armament cu relevanță pentru războiul pe mare. Acești reprezentanți ai Sudului au reușit să obțină, din Marea Britanie, 18 nave moderne, unele dintre ele puternic înarmate (după ce au ieșit din porturile și din apele teritoriale englezești), care „au fost angajate în luptă în oceanele Atlantic, Pacific și Indian, unde au scufundat sute de nave yankee și au băgat groaza în cele rămase”⁴. Cel mai cunoscut bastiment de război confederat, folosit pentru a lovi sistematic comerțul maritim internațional al Nordului a fost, potrivit unor lucrări serioase de istorie navală, nava *CSS Alabama*. În doar primele două luni de acțiune, în Atlanticul de Nord, ea capturează 20 de nave ale unor antreprenori din Nord. După ce scufundă și o canonieră a Nordului, *USS Hatteras*, *Alabama* întreprinde un dificil „joc de-a șoarecele și pisica împotriva crucișătoarelor Uniunii, care brăzdau mările în toate direcțiile”. La 11 iunie 1864, *Alabama* intră în portul francez Cherbourg, pentru a face plinul cu cărbune. În largul portului sosește însă nava militară nordistă *USS Kearsarge*, iar la 19 iunie 1864 cele două bastimente se angajează în luptă. *Kearsarge* reușește, după doar o oră de luptă, să scufunde nava sudistă. Ceea ce ne interesează în mod special e reacția autorităților federale față de această victorie, importantă pentru *menținerea libertății navigației*: comandantul lui *USS Kearsarge* „a primit mulțumirile Congresului și a fost promovat la gradul de comandor”⁵. Ne mai interesează și faptul că, pe parcursul întregului Război de Secesiune, tocmai pentru a proteja libertatea navigației pe mări, Nordul a trimis în urmărirea navelor-corsar ale Sudului bastimente „cu un tonaj total de cel puțin 10 ori mai mare” decât al crucișătoarelor confederate care amenințau comerțul maritim⁶.

Preocuparea SUA pentru comerțul maritim mondial – și, inevitabil, pentru libertatea deplină a navigației pe mări – se accentuează în anii „care au urmat Războiului Civil”, când „activitatea comercială a luat amploare în zona Pacificului”⁷. În acest nou context economic și geo-strategic, în care „majoritatea americanilor au devenit tot mai conștienți de existența piețelor externe, pe măsură ce dezvoltarea transporturilor și comunicațiilor a accelerat ritmul activității comerciale și diplomatice”, a început, în forță, o etapă de creștere accelerată a puterii SUA, etapă în care „exportul de produse agricole a constituit baza dezvoltării economiei americane”⁸. Această preocupare s-a accentuat și mai mult în secolul al XX-lea, pe măsură ce cota-parte a SUA din producția industrială mondială, de exemplu, a crescut tot mai mult⁹ (iar exporturile și importurile masive au devenit o componentă vitală a economiei americane).

Primul Război Mondial și cele 14 puncte ale președintelui Wilson

În cazul SUA, și intrarea în Primul Război Mondial este, în mod clar, legată *foarte* puternic de chestiunea libertății navigației. Statul american, neutru până în 1917, a fost *puternic* iritat de războiul submarin fără limite și restricții declanșat de Germania, începând cu februarie 1915 (și care aducea gravă atingere principiului și practicii liberei navigații pe mări și oceane). În mai 1915, submarinul german *U-20* scufunda nava *Lusitania*, în largul coastei sudice a Irlandei, între victimele atacului aflându-se și 128 de cetățeni americani. În august 1915, alți trei cetățeni ai SUA au fost uciși, atunci când un alt submarin german a torpilat nava *Arabic*, tot în largul Irlandei. De data aceasta, protestele diplomatice ale autorităților americane au fost însoțite de amenințarea că SUA ar putea intra în război, iar Kaiserul a ordonat ca navele de pasageri să nu mai fie atacate¹⁰.

În 1917, atunci când Germania decide să adopte practica războiului submarin total, autoritățile din SUA au fost anunțate că doar „unei singure nave americane îi va fi îngăduit să navigheze, pe săptămână, spre sau dinspre Marea Britanie”. În aceste condiții, președintele american Woodrow Wilson „a ordonat ca bastimentele comerciale americane care intrau în zona de operații să fie înarmate”. La 12 martie 1917, nava comercială americană *Algonquin* era scufundată fără avertisment, iar o săptămână mai târziu, alte trei nave sub pavilion american aveau aceeași soartă; în plus, torpilarea lor se solda și cu moartea a 15 americani. În condițiile în care libertatea navigației pe mări era *sistematic* încălcată de Germania imperială, președintele Wilson declara în fața Congresului, la 2 aprilie 1917, că „dreptul e mai prețios decât pacea” și, în consecință, „vom lupta pentru lucruri la care totdeauna am ținut din inimă”. Patru zile mai târziu, SUA intrau, în mod oficial, în război¹¹, motivul principal reprezentându-l tocmai *apărarea principiului și practicii libertății navigației pe mări*.

La începutul lunii ianuarie 1918, președintele Woodrow Wilson prezenta, în fața Camerelor reunite ale Congresului SUA, un discurs major de politică externă; textul¹² enunța, pe scurt,

**President Wilson's
Fourteen Points**

1. Open diplomacy
2. Freedom of the Seas
3. Removal of economic barriers
4. Reduction of armaments
5. Adjustment of colonial claims
6. Conquered territories in Russia
7. Preservation of Belgian sovereignty
8. Restoration of French territory
9. Redrawing of Italian frontiers
10. Division of Austria-Hungary
11. Redrawing of Balkan boundaries
12. Limitations on Turkey
13. Establishment of an independent Poland
14. Creation of an Association of Nations

principalele priorități ale Casei Albe în legătură cu organizarea lumii după sfârșitul (la vremea aceea perfect predictibil) lungului conflict pe care noi îl numim Primul Război Mondial. Mai multe dintre ideile prezentate de Wilson cu acea ocazie au *directă* legătură cu principiul liberei navigații pe mări, precum și cu realități conexe. În bună măsură, aceste idei din cele *14 Puncte* ilustrează dorința și voința lui Wilson ca SUA să-și pună puternic amprenta asupra scenei mondiale (pentru a înțelege mai bine consistența dorinței lui Wilson de a întreprinde acțiuni cu consecințe consistente, să ne amintim, de exemplu, că încă din vremea în care era rector la Princeton, el afirma că „*rostul nostru în lume nu este să cunoaștem și să stăm liniștiți. Noi suntem pe lume pentru a acționa*”¹³). Punctul 2 al textului cere „absoluta libertate a navigației pe mări, în afara apelor teritoriale, în egală măsură în vreme de pace și în timp de război, cu excepția mărilor ce ar putea fi închise total sau parțial prin acțiune internațională pentru aplicarea unor înțelegeri internaționale”. Principul enunțat aici este întărit de punctul al treilea al discursului, care vorbește despre „înlăturarea, pe cât e posibil, a tuturor barierelor economice și stabilirea unei egalități a condițiilor comerțului între toate națiunile” (în mod limpede, dacă vorbim despre comerțul mondial – inevitabil și intercontinental sau transoceanic, înlăturarea barierelor comerciale înseamnă și libertatea absolută a navigației). Alte câteva puncte consolidează, în chip explicit, ideea unui comerț mondial liber, întemeiat, între altele, și pe libertatea deplină a navigației. Așa de exemplu, pentru mai multe state din Europa, discursul lui Wilson menționează „acordarea unui acces liber și sigur la mare”, pentru a permite statelor în cauză participarea neîngrădită la comerțul mondial: este cazul Serbiei (punctul XI), al tuturor țărilor din Marea Neagră (în condițiile în care punctul XII cere ca „Dardanelele să fie permanent deschise ca punct de liberă trecere a navelor și comerțului tuturor națiunilor”), dar și al Poloniei (stat care trebuia să ia din nou ființă și căruia trebuia să i se asigure, ca și Serbiei, „acces liber și sigur la mare” – vezi punctul XIII).

Carta Atlanticului și al Doilea Război Mondial

În vara lui 1940, într-un moment în care statul american era, *de jure*, încă neutru, Washingtonul a livrat Angliei, în urma unor negocieri secrete, 50 de distrugătoare de tipuri mai vechi, în schimbul închirierii, pentru 99 de ani, a unor baze aeriene și navale, inclusiv în Newfoundland și Bermude¹⁴. Era, desigur, un gest politic menit să influențeze, semnificativ, chiar dacă cu mijloace sever limitate, configurația balanței de putere în Atlantic, dar și unul menit să protejeze – în condițiile în care Germania folosea *din nou* practica războiului submarin total – libertatea navigației pe mări.

Amintim aici și că președintele Franklin D. Roosevelt semnează, în august 1941, împreună cu premierul britanic Churchill, importanta declarație politică pe care o cunoaștem sub numele de *Carta Atlanticului*¹⁵. În termeni asemănători cu aceia din cele *14 Puncte* ale

lui Wilson, textul vorbește, în mod explicit, și despre „accesul egal” al „tuturor statelor”, fie ele mari sau mici, „la comerț și la materiile prime ale lumii” (referirea la piața mondială înseamnă, automat, o trimitere la realitatea comerțului intercontinental, ca și o trimitere *indirectă* la libertatea navigației), ca și despre o viitoare pace care „ar trebui să îngăduie tuturor oamenilor să traverseze mările și oceanele fără vreo opreliște” (în acest fragment, trimiterea la principiul și practica liberei navigații este deja una cât se poate de directă).

Iar la 4 septembrie 1941, atunci când un submarin german a torpilat din greșeală distrugătorul american *USS Greer*, care naviga în ape internaționale, președintele Roosevelt a ordonat navelor sale militare să deschidă focul asupra oricărei nave care ar fi încercat să oprească sau să stânjenească traficul naval american¹⁶. Vorbim, și în acest caz, despre o decizie de apărare a libertății *depline* a navigației.

Câteva episoade mult mai recente, după sfârșitul Războiului Rece

Începând cu 1991, Ministerul american al Apărării (U.S. Department of Defense) dă publicității, în fiecare an, un document intitulat *Freedom of Navigation Operational Assertions*. Acesta face bilanțul ocaziilor în care, în anul precedent, SUA au protestat pe canale diplomatice, sau au întreprins alte acțiuni concrete, de diverse tipuri, împotriva acelor state care încearcă, din diferite motive, să limiteze libertatea navigației maritime sau aeriene. Documentul din anul 1992 (care listează situațiile în care anumite state au încălcat, prin „pretenții exagerate”, principiul liberei navigații în intervalul 1 octombrie 1990-30 septembrie 1991) precizează că, atunci când au loc astfel de încălcări ale prevederilor Convenției din 1982 privitoare la legislația maritimă internațională (*Law of Sea Convention*¹⁷), „e de datoria națiunilor care sunt puteri maritime, cum e cazul SUA, să protesteze pe canale diplomatice împotriva tuturor pretențiilor și cererilor excesive ale unor națiuni de pe țărmurile oceanelor sau ale unor națiuni insulare, precum și să își exercite drepturile lor de navigație și de survol”. Același text precizează, de asemenea, că „SUA au acceptat această responsabilitate ca un element al politicii sale naționale, iar Ministerul Apărării întreprinde un program activ de afirmări operaționale ale Libertății Navigației” (*Freedom of Navigation operational assertions*, în original)¹⁸. În intervalul de un an mai sus-menționat, astfel de proteste și operațiuni de afirmare a libertății navigației au

fost întreprinse împotriva unor țări ca Angola, Benin, Birmania, Camerun, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Haiti, Liberia, Nicaragua, Peru, Sierra Leone și Siria¹⁹ (mai ales în situații în care țările în cauză pretindeau că dețin în mod legitim controlul unor zone ale oceanului mai late de 12 mile, plecând de la linia coastei, zone pe care le priveau, în mod abuziv, ca fiind „ape teritoriale”). Menționăm, pentru o mai bună înțelegere a problemei, că SUA nu ezită deloc să ia măsuri, în astfel de cazuri, chiar și împotriva unei țări aliate (Danemarca, țară membră a NATO).

De asemenea, menționăm că în decembrie 2004, Președintele George W. Bush dădea dispoziție unor ministere (Department of Defense și Homeland Defense) să „conducă efortul federal de a dezvolta o cuprinzătoare Strategie Națională pentru Securitatea Maritimă”²⁰. Textul final al documentului afirma explicit că „siguranța și securitatea economică a Statelor Unite depinde de folosirea în siguranță a oceanelor lumii”²¹ (sau, în altă formulare ceva mai detaliată, că „siguranța și securitatea economică a SUA depind într-o măsură substanțială de utilizarea în siguranță a oceanelor lumii. Statele Unite au un interes național vital în securitatea maritimă”²²). Importanța deosebită acordată securității maritime în sensul larg al termenului, spune documentul la care facem acum trimitere, este întemeiată pe faptul că „apa sărată acoperă mai mult de două treimi din suprafața Pământului”, iar

mările și oceanele lumii alcătuiesc, împreună, „un singur și mare ocean, un imens domeniu maritim care influențează viața, oriunde”²³ pe planeta noastră. În continuare, textul face trimitere directă la valoarea strategică imensă a navigației maritime și oceanice desfășurată în deplină libertate și fără limitări: „oceanele, din care o mare parte sunt bunuri comune globale ce nu se află în jurisdicția vreunui stat, oferă tuturor națiunilor, inclusiv statelor strict continentale, o rețea de rute sau trasee maritime care e de o enormă importanță pentru securitatea și prosperitatea lor”; în plus, pe oceane se desfășoară „comerțul între națiuni” (mai precis, „mai mult de 80 % din comerțul mondial se face pe apă și așa apare o legătură maritimă globală”²⁴). Textul precizează, de asemenea, și faptul că „transportul maritim este inima economiei globale, dar aceasta este vulnerabilă... în două zone-cheie”²⁵. Una dintre aceste vulnerabilități este constituită de faptul că printr-un număr extrem de redus de căi obligatorii de trecere – în special „strâmțori internaționale și canale internaționale” (precum și, credem noi, mările a căror traversare scurtează semnificativ rutele de transport, cum este, de exemplu, Marea Chinei de Sud) – „trec 75 % din comerțul maritim mondial, ca și jumătate din consumul zilnic de petrol la nivel mondial”²⁶. Într-o astfel de situație, în care „bunăstarea economică a oamenilor din SUA și din alte părți ale lumii depinde masiv de comerțul care traversează oceanele”, în mod absolut evident și obligatoriu, „securitatea maritimă e necesară pentru a asigura libertatea mărilor”, ca și pentru „a facilita libertatea navigației și comerțului”²⁷. Printre amenințările care pun sub semnul întrebării principiul politic, precum și realitatea nemijlocită ale liberei navigații pe Oceanul Mondial, documentul prezenta activități ale unor actori de tip statal²⁸, terorismul și pirateria²⁹. Același text afirma, în mod explicit, în Secțiunea III, intitulată *Obiective strategice*, că întreaga Strategie Națională la care facem acum trimitere (împreună cu cele 8 planuri³⁰ de sprijinire a implementării sale)

privește „în primul rând menținerea libertății mărilor ca fiind o prioritate națională majoră”, în sensul în care „dreptul bastimentelor de a naviga liber în apele internaționale, de a se afla în tranzit și de a avea acces la porturi este un aspect esențial al securității naționale”³¹. În al doilea rând, preciza aceeași parte a textului, „guvernul Statelor Unite trebuie să faciliteze și să apere comerțul, pentru a asigura funcționarea neîntreruptă a transporturilor maritime”³² la nivel global. Textul Strategiei subliniază clar că „SUA vor utiliza agenții și componente ale guvernului federal într-o manieră inovativă”, inclusiv pentru „a îmbunătăți”³³ și proteja securitatea și libertatea navigației în diverse categorii de ape internaționale (ideea libertății navigației apare și aici).

Un nou capitol, în plină derulare: Marea Chinei de Sud

Luând în calcul *toate* elementele mai sus prezentate, înțelegem mai bine ce se întâmplă acum, sub ochii noștri, în Marea Chinei de Sud. Aici, începând încă de prin 2009, China afișează o atitudine tot mai puțin flexibilă în legătură cu problema suveranității asupra întregii zone (pe care o revendică în mod sistematic), iar Beijingul folosește în mai multe ocazii, atunci când se referă la insulele Spratly și Paracel, termenul de „core interest” (pe care îl utilizează, de obicei, doar atunci când se referă la Taiwan, la Tibet sau la regiunile cu populație musulmană dinspre Asia Centrală). Din același moment, prezența navală chineză în această zonă a Oceanului Mondial crește continuu, iar chinezii capturează, între altele, mai multe pescadoare ale unor țări din zonă, sub pretextul că acestea au intrat în apele teritoriale ale Beijingului³⁴. Știm că „statul chinez se folosește de toate formele puterii sale naționale (...), cu scopul de a reface granițele fostei Chine imperiale în punctul acesteia de maximă dezvoltare istorică”, Beijingul propunându-și, între altele, „să împiedice accesul în mările sale limitrofe”, ceea ce „înseamnă o afirmare în sine a suveranității

asupra mărilor înconjurătoare”³⁵. Mai știm și că unele state din zonă sunt *foarte* îngrijorate de creșterea puterii Chinei, ca și de pretențiile acesteia asupra Mării Chinei de Sud. Cu câțiva ani în urmă, de exemplu, președintele filipinez Benigno Aquino III spunea, fiind întrebat dacă țara sa va face apel la SUA pentru a-i proteja interesele în cazul disputei din Marea Chinei de Sud, că ar putea opta pentru o astfel de soluție *doar* „dacă ei [americani] sunt pe-aproape”. Fiindcă altfel, mai spunea Aquino, „dacă ar fi să ne angajăm într-un meci de box [cu chinezii], ar fi cam 15 de-ai lor pentru fiecare dintre noi”³⁶.

Într-un astfel de context, ținând cont de *relevanța majoră* (politică, strategică, economică și în termeni de prestigiu) pentru SUA a menținerii și protejării liberei navigații oriunde pe Oceanul Mondial, ca și de tradiția națională (prezentată pe scurt în acest text), credem că *misiunile americane de tip FONOP vor continua și în perioada următoare în Marea Chinei de Sud, în ciuda opoziției consistente a Chinei*.

Bibliografie:

1. CHENEY, Dick, U.S. Secretary of Defense, *Annual Report to the President and the Congress*, February 1992, p. 78, text în format .pdf accesat la adresa de Internet <http://policy.defense.gov/Portals/11/Documents/gsa/cwmd/FY1991%20DOD%20Annual%20FON%20Report.pdf>
2. JACQUES, Martin, *When China rules the world*, Penguin Books, London, 2012
3. KAPLAN, Robert D., *Răzburarea geografiei. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*, Editura Litera, București, 2014
4. KENNEDY, Paul, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: Transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Polirom, 2011
5. POTTER, E. B. (editor), *Sea Power: A Naval History*, second edition, U.S. Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 1981
6. TINDALL, George Brown, David E. SHI, *America: O istorie narativă*, Editura Enciclopedică, București, 1996
7. *United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. Overview and full text*, text în format electronic, la adresa http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm

8. 8 January, 1918: President Woodrow Wilson's Fourteen Points, text în format electronic, la adresa de internet http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp
9. Atlantic Charter, August 14, 1941, la <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp>
10. The National Strategy for Maritime Security, September 2005, text în format .pdf, la <http://nmio.ise.gov/Portals/16/Docs/National%20Strategy%20for%20Maritime%20Security.pdf?ver=2015-12-04-123608-170>
11. United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. Overview and full text, text în format electronic, la adresa http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm

¹ Robert D. Kaplan, *Răzbuarea geografiei. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*, Editura Litera, București, 2014, p. 298

² E. B. Potter (editor), *Sea Power: A Naval History*, second edition, U.S. Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 1981, pp. 89-90

³ E. B. Potter (editor), *op. cit.*, p. 109

⁴ George Brown Tindall, David E. Shi, *America: O istorie narativă*, Editura Enciclopedică, București, 1996, vol. II, p. 449

⁵ E. B. Potter (editor), *op. cit.*, pp. 131-133

⁶ *Ibidem*, p. 130

⁷ George Brown Tindall, David E. Shi, *op. cit.*, VOL. II, pp. 602-603

⁸ *Ibidem*, p. 605

⁹ Atingând, de exemplu, un nivel de 31-39 % din producția mondială în întreg intervalul 1913-1938 – vezi Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: Transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Polirom, 2011, p. 194 (tabelul 18)

¹⁰ E. B. Potter, *op. cit.*, p. 223

¹¹ Pentru aceste episoade din 1917 vezi E.B. Potter, *op. cit.*, pp. 224-226

¹² 8 January, 1918: President Woodrow Wilson's Fourteen Points, text în format electronic, la adresa de internet http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp

¹³ George Brown Tindall, David E. Shi, *op. cit.*, vol. II, p. 649

¹⁴ *Ibidem*, vol. III, p. 796

¹⁵ Vezi Atlantic Charter, August 14, 1941, la <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp>

¹⁶ E. B. Potter, *op. cit.*, p. 255

¹⁷ Vezi United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. Overview and full text, la adresa http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm

¹⁸ Dick Cheney, U.S. Secretary of Defense, *Annual Report to the President and the Congress*, February 1992, p. 78, text în format.pdf accesat la adresa de Internet <http://policy.defense.gov/Portals/11/Documents/gsa/cwmd/FY1991%20DOD%20Annual%20FON%20Report.pdf>

¹⁹ *Ibidem*, p. 78

²⁰ The National Strategy for Maritime Security, September 2005, text în format .pdf, la adresa de Internet <http://nmio.ise.gov/Portals/16/Docs/National%20Strategy%20for%20Maritime%20Security.pdf?ver=2015-12-04-123608-170>, p. ii

²¹ *Ibidem*, p. ii

²² *Ibidem*, p. 1

²³ *Ibidem*, p. 1

²⁴ *Ibidem*, p. 1

²⁵ *Ibidem*, p. 2

²⁶ *Ibidem*, p. 2

²⁷ *Ibidem*, p. 2

²⁸ *Ibidem*, pp. 3-4

²⁹ *Ibidem*, p. 5

³⁰ *Ibidem*, p. 27

³¹ *Ibidem*, p. 7

³² *Ibidem*, p. 7

³³ *Ibidem*, p. 15

³⁴ Martin Jacques, *When China rules the world*, Penguin Books, London, 2012, pp. 370-371

³⁵ Robert D. Kaplan, *op. cit.*, pp. 299-300

³⁶ Martin Jacques, *op. cit.*, pp. 373-374

GEOPOLITICA SISTEMELOR DEFENSIVE – O VIZIUNE SPIRITUALISTĂ

Ilie BĂDESCU*

Abstract

Defensive systems define a society in relation to its type and its reaction power to any form of aggression. Every society builds a defensive architecture in which the decisive role is played by the spiritual systems. Civilization defense issue during their historical existence is about geopolitical defensive system. When an entity` spirituality decreases, its defensive system is diluting to extinction. We can affirm that entity loses its immunity against aggressive agents. All these problems belong to the research area of geopolitical defense systems as part of the strategic architecture of civilization or people.

Keywords: defensive systems, geopolitical science, nomos, land history cycle, oceanic history cycle.

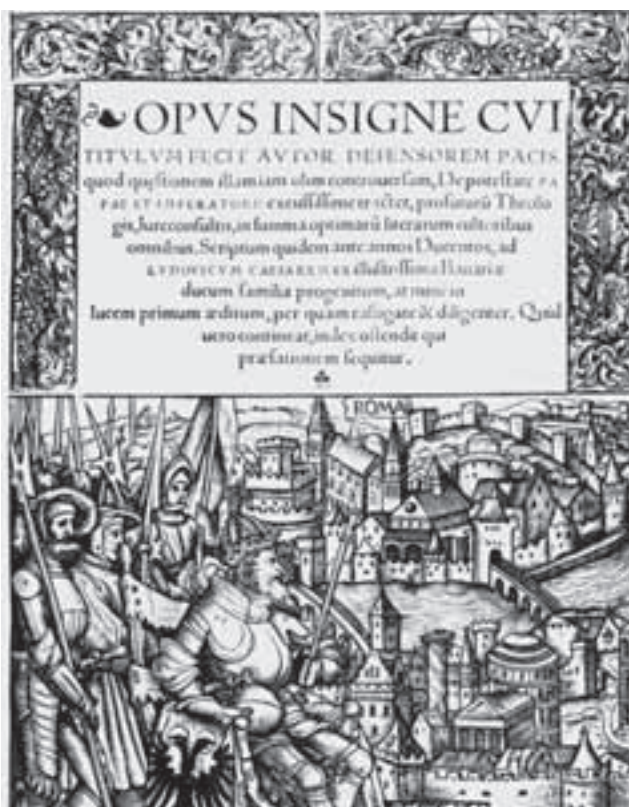
Motto: „În tot pământul moștenirii voastre, răscumpărare
îi veți da pământului”
(Levitic, 25, 24)

Sistemele defensive definesc o societate în raport cu tipul și cu puterea ei de reacție la toate formele de agresiune. Orice societate își creează o arhitectură defensivă, în care rolul decisiv revine sistemelor sale spirituale. Cum s-au apărât civilizațiile pe durata vieții lor istorice este o chestiune care ține de geopolitica sistemelor defensive. Cum s-a apărât Imperiul Roman? Numai prin legiunile sale? Nicidecum, ci prin toată civilizația romană care a fost purtată de legiunile Romei, nu neapărat spre a le răspândi în lume, ci spre a se folosi de ele ca sistem logistic de spate, fără de care forța militară a Romei ar fi scăzut sub pragul capacității de simplă supraviețuire. Cum s-a apărât Bizanțul? Importanța strategică a celor șapte sinoade ecumenice pentru arhitectura defensivă a Imperiului Bizantin a fost colosală și, finalmente, decisivă. Când opera aceasta s-a încheiat, rolul Bizanțului aproape că s-a apropiat și el de sfârșit. Sistemele militare sunt puternice

dacă poartă în osatura lor forța energiei spirituale a unei entități, fie ea o civilizație, fie ea un popor și deci un stat național (statul unui popor este stat național). Când statul este preluat de ocupanți, el își pierde caracterul național în partea lui manifestă, păstrându-l, eventual, prin latențele sale și prin ceea ce Sfânta Scriptură a denumit „rămășițele” renăscătoare ale poporului, dar numai întrucât acestea se păstrau ca purtătoare ale unui imperativ spiritual, deoarece erau organ ales al voinței divine. Când spiritualitatea unei entități slăbește, sistemele sale defensive se anemiează spre extincție și, astfel, respectiva entitate își pierde imunitatea în fața agenților agresori. Toate aceste chestiuni fac parte din domeniul de cercetare al geopoliticii sistemelor defensive, ca parte a științei arhitecturii strategice a unei civilizații sau a unui popor. Chestiunea a devenit mult mai evidentă grație teoriei geopolitice a lui Samuel Huntington, referitoare

---

*Ilie BĂDESCU este director al Institutului de Sociologie al Academiei Române.

la cele patru tipuri de războaie desfășurate în geoistoria omenirii: *războaie dinastice, războaie ale popoarelor, războaie ale ideologiilor și războaie ale civilizațiilor*. În fiecare război, miza și puterea sistemului defensiv deriva din spiritualitatea celor patru entități: dinastiile, popoarele, ideologiile, civilizațiile. Chiar și ideologiile pot să devină vehicule pentru o anumită spiritualitate, adică acționează ca vase spirituale ale unor energii spirituale. Când își pierd spiritualitatea, ele sfârșesc prin a deveni idolatrii și atunci se preschimbă din sisteme defensive în sisteme agresive. Raportul dintre spiritualitate și spațiile geopolitice a fost aprofundat de către Carl Schmitt, cel care a lămurit cel dintâi relația dintre dualismul geopolitic planetar și spiritul celor două entități geografice: marea și uscatul, pe temeiul cărora a enunțat teza sa cu privire la funcția defensivă a civilizațiilor uscatului și cea cuceritoare, ofensivă, a civilizațiilor maritime. În acest sens, geopolitica continentalistă, de pildă, este relevantă întrucât lămurește substratul spiritual al civilizațiilor uscatului, ca temelie al sistemelor lor defensive. La fel în privința puterii maritime, adică a acelei puteri afirmate pe temelia *nomosului* apelor. Există un *nomos* al pământului și un *nomos* al apelor, fără de care

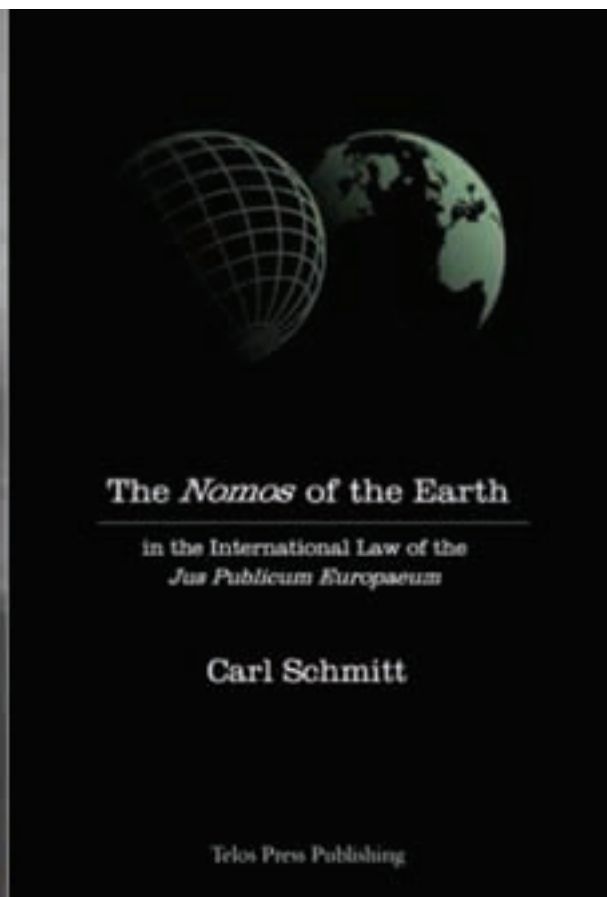

cele două entități ar fi simple ficțiuni, un fel de categorizări ale intelectului vid. Fără legătura unei entități cu o anumită spiritualitate de substrat, circulația informațiilor și capacitatea vizionară sau predictivă, esențială pentru strategiști, se diminuează spre zero.

Intelligență socială și putere de apărare

Accesarea informațiilor cu potențial profetic, a semnelor prevestitoare este o chestiune de raportare adecvată la timp, la spațiu și la *nomosuri*. Schmitt a avut intuiția, precum s-a precizat, de a concepe toate informațiile actuale și virtuale ca alcătuind un pachet inepuizabil de esență spirituală, pe care îl desemna printr-o sintagmă specială, *nomos*, a cărui expresie originară este *nomosul* pământului. Acesta este un fel de pat germinativ al tuturor îndrumărilor și învățăturilor omenești, inclusiv al acelor îndrumări pe temelia cărora se zidesc sistemele defensive. Revenim aici la un alt studiu al nostru dedicat acestei chestiuni, pe care îl vom relua pentru lămurirea problemei de care ne ocupăm aici. Întregul dinamism al inteligenței omenești cu privire la știința apărării și deci a vieții colectivităților omenești se cuprinde el însuși în ceea ce Schmitt a denumit „*nomosul* pământului”. Noi, oamenii,

avem inteligența pământurilor și, precum am mai spus-o, prototipul omului inteligent este *omul pământului*, țăranul, care este chiar prototipul *defensorului* – ca să folosim termenul renașcentist al unei cunoscute lucrări, *Defensor pacis*, a lui Marsilio da Padova. El este cultivator și, implicit, apărător al ogorului său. Timpul său nu este compatibil cu timpul călătorului, al celui care cutreieră spațiile, așa cum face *omul mărilor* și, mai târziu, *omul aerului*. Pe de altă parte, toți aceștia sunt simple ipostaze ale omului pământului, cel prin care se exprimă sintetic *nomosul* uscatului și sistemele defensive corelative. Precum știm, Schmitt deriva *nomosul* pornind de la specificul toposurilor elementare: apa, uscatul, aerul, vorbind în acest sens despre *nomosul pământului* și despre libertatea mărilor, în sensul că *pământul, prin contradistincție față de caracterul deschis și inapropriabil al apelor, poate fi apropiat, împărțit și cultivat (folosit). Nomos-ul pământului trimite, așadar, la cele trei acte ale procesului primordial al istoriei umane: apropierea, împărțirea și folosirea*. Acestea sunt criteriile esențiale prin care putem dimensiona și

sistemele defensive. Acestea sunt legate și ele de chestiunea apropierii, a împărțirii și a folosirii: **cine sunt cei care controlează aceste operații?** Iată întrebarea esențială a geopoliticii sistemelor defensive. Geopolitica sistemelor defensive se preocupă, iată, de conținutul socio-politic al libertății marilor colectivități. **O colectivitate care nu are acces la cele trei operații – apropiere, împărțire și folosire – este lipsită de libertăți reale**. Popoarele înțelepte, adică pătrunse de cuvântul lui Dumnezeu și de chemarea și dreptarul divin, au dus la deplinătate instituțiile sistemelor defensive. Poporul evreu, aflăm din Levitic, 25 și 26, a creat, sub o asemenea îndrumare, cele două exprimări formale și substanțiale ale funcției defensive: dreptul autohtoniei și instituția jubileului. Vom stărui asupra chestiunii în partea finală a studiului de față. Cei trei termeni (aproprierea, împărțirea și folosirea) compun sistemul categorial al dramei primordiale a oricărui sistem defensiv. Această dramă primordială este consemnată, în opinia lui Carl Schmitt, de cuvintele profetice din cartea a 5-a a lui Daniel: *mene, mene, tekel, ufarsin*,

adică „numărat, cântărit și împărțit”¹. Triada aceasta răzbate, desigur, în dinamica însăși a inteligenței omenești. Termenul de *nomos* are o istorie semasiologică complexă². *Nomosul* pământului dobândește o nouă accepție după secolul marilor descoperiri geografice, atunci când se încheie *ciclul istoriei terestre a omenirii* și se intră în *ciclul istoriei oceanice*. În ciclul terestru, „orice om puternic se considera pe sine centru al pământului și dominionul său drept domiciliul libertății, dincolo de care domină războiul, barbaria, și haosul”³. Marginile erau marcate printr-o trasare a unui hotar, a unei linii, a zidului chinezesc, ori prin perceperea mării drept „capăt al pământului”⁴. Toată inteligența și întregul profetism uman se cuprind în această primă expresie a *nomosului* pământului, precum așa de inteligent și profetic ne spune C. Schmitt însuși: „Acesta era *nomosul* pământului în prima fază, când oamenii nu aveau încă noțiunea globală a planetei lor, și marile oceane ale lumii erau inaccesibile puterii umane. Primul *nomos* al pământului a fost distrus acum circa 500 de ani, când marile oceane ale lumii au fost deschise... Un al doilea *nomos* al pământului s-a afirmat pe seama și ca urmare a acestor descoperiri ale uscatului și mării... Descoperitorii erau europeni și ei au apropiat, împărțit și folosit planeta. Astfel, al doilea *nomos* al pământului a devenit eurocentric”⁵. Schmitt atrage atenția asupra „structurii eurocentrice” a *nomosului* în faza

oceanică a istoriei moderne (extinsă sub forma protectoratelor, a acordurilor comerciale, a sferelor de interes etc.). Spre deosebire de primul *nomos* al pământului, care era încă mitic și deci mitologizant, adică anexat unei „imagini mitice asupra lumii”, al doilea *nomos* „încorporează oceanele”. Însă, chiar și acest *nomos*, deși global, păstra încă o distincție între mare și uscat. „Uscatul era divizat în state, colonii, protectorate, sfere de influență. Prin contrast, marea era liberă. Ea putea fi liber exploatată de toate statele (pentru pescuit, producere de sare, pescuitul perlelor etc.); ea nu avea margini și era deschisă. Fiind astfel, ea era deschisă și libertății războaielor. Ca atare, cele mai puternice puteri maritime și-au apropiat oceanele lumii. După marile puteri terestre, apărut o mare putere maritimă. Anglia și-a învins toți rivalii europeni pentru stăpânirea mării: Spania, Olanda, Franța, Germania”⁶. Este evident că descoperitorii europeni au introdus cu acest al doilea *nomos* și o nouă unitate de măsură, balanța dintre apă și uscat, dintre aria terestră și aria maritimă și, astfel, inteligența omenească atinge performanța cântăririi apei și uscatului, chestiune atestată de două mari cuceriri ale epocii: *contabilitatea modernă* și *cartografia Mercator*. Până la Primul Război Mondial, *nomosul* pământului era încă bazat pe „echilibrul uscatului și al mării”. Altminteri spus, inteligența statelor era legată, în mare măsură, de capacitatea de a cerceta acest punct de inflexiune strategică și

de a folosi *gradația balanței* dintre cele două distribuții spațiale ale puterii ca pe o unitate de măsură și o unealtă de gândire și profeție. Transgresând marginile analizei Schmitt-iene, vom reține faptul că, în modul de structurare a lumii, intervine un anume *nomos*, prin care răzbat în lume și în actele omenești ordinea și orientarea, măsura lumii și a timpului. Nomos-ul, în accepțiunea sa originară, desemna tocmai ideea de măsură a lucrurilor, de ordine și de orientare, dimensiuni esențiale ale sistemelor defensive. În accepțiune extinsă, pe care o împărășim noi înșine, nomos-ul este adâncul insondabil al lucrurilor din care izvorăsc toate bunele-folosințe ca dintr-un *manual natural de utilizare*. În sensul acesta, *nomosul lucrurilor, al locurilor, al grupărilor omenești* etc. este și sursa informațiilor cu potențial profetic și strategic asupra evoluțiilor cronospațiale. În raport cu referențialul spațial, nomos-ul unui lucru trimite la poziționarea lui într-o încadrare (ordine) spațială. Dacă ne raportăm la ideea de orientare, atunci termenul de nomos desemnează relația cu timpul, desfășurarea, dinamica lucrului. Dacă reținem sensul de măsură, atunci suntem trimiși la ideea de *măsură a tuturor măsurilor*, care nu poate deriva din *vreo folosință*, ci din *dreptarele* pe care Dumnezeu le-a pus în toată alcătuirea, în fiecare lucru și faptură. Acestea sunt muciile ontologice ale nomosului. Prin ele devine inteligibil nomosul pământului. *Spațiul, timpul și dreptarele perfecțiunii divine con-măsoară* orice lucru, orice manifestare și orice folosință. Folosim spațiul ca să măsurăm locurile, timpul ca să măsurăm vremurile, dreptarele divine ca să măsurăm manifestările. Aceasta este unitatea de triplă comensurare a întregului și a părților, a structurilor și a devenirilor și cu ea operează înțeleptul, profetul, geniul, sfântul și martirul, fiindcă ei sunt chiar vecinii lui Dumnezeu, cu ei Dumnezeu stă de vorbă „la fel ca și cu niște prieteni”, dar tot cu această unitate operează și strategiștii sistemelor defensive, adică cei ce vor să fie exponenții sau gânditorii sistemelor defensive ale popoarelor. Aceștia laolaltă sunt cei care știu să „deosebească vremea aceasta”, nu numai „fața pământului și a cerului” („Fățarnicilor! Fața pământului și a

cerului știți să o deosebiți, dar vremea aceasta cum de nu o deosebiți?”, *Luca, 12, 56* sau la *Matei 16, 3*: „Fățarnicilor! Fața cerului știți s-o judecați, dar semnele vremurilor nu puteți!”), astfel că ei compun împreună corpurile logisticienilor sistemelor defensive ale popoarelor și civilizațiilor. O civilizație care nu-i are e condamnată să piară. Geniul, sfântul, martirul, eroul și strategistul organic compun acest corp, această corporație logistică fără de care sistemul defensiv devine o simplă ficțiune, o formă fără fond. Chestiunea a fost presimțită genial de către Platon, când acesta a vorbit despre însemnătatea înțelepților (*filo-sofii*) în strategia defensivă a statului. Unde sunt, așadar, aceste semne ale vremurilor, și informațiile cu potențial profetic unde să le căutăm și cine să le caute? Unde sunt, în cumpătul zilei, carismaticii timpului și profeții veacului? Iată întrebări care ne obligă să re-examinăm chestiunea informațională în zilele noastre, în orizontul istoriei recente, ca să înțelegem cum putem evita *căile greșite* și lipsa de orientare, poziționarea eronată și măsurătorile falsificatoare care ar duce la falimentul sistemului defensiv al poporului însuși. Accesarea *nomosului* este posibilă grație unei funcțiuni speciale a minții, pe care o denumim inteligență. Datorită acestei funcțiuni și în lumina manifestării sale putem spune că sunt inteligente nu numai persoanele, ci și orice *unitate socio-umană*, de la familie la popor și națiune, de la cultură și state la civilizații etc. Așa putem înțelege, poate, de ce din cele circa 23 de civilizații distincte mai sunt astăzi doar 6-8 civilizații. Dispariția celorlalte este explicabilă prin eșecul sistemelor lor defensive. Toate formațiunile și unitățile umane au acces la această funcțiune a inteligenței și, atunci când se folosesc eficient de ea, spunem că sunt *unități inteligente*. Inteligența este, așadar, o funcție a indivizilor dar și a colectivităților omenești, care, pe temeiul acestei funcțiuni, se pot orienta, își pot evalua corect poziția în spațiu, calitatea ordonării spațiale și continuitatea orientării în timp, respectiv strategia defensivă în fața agresiunilor de orice fel, în frunte cu cele spirituale. În mod convențional, societățile și-au creat *instituții specializate în potențarea*

intelenței colective, pentru culegerea informațiilor pe baza cărora să poată trece prin vadul crizelor, să-și refacă ordinea, să-și regăsească drumul, orientarea și măsura măsurilor, adică buna cumpănire a lucrurilor și a vremurilor. Aceste instituții speciale ale *intelenței colective* sunt eficiente în măsura în care știu să folosească fața neașteptată a tuturor formațiunilor datorite de Dumnezeu și a celor care ies din mâna omului. Când formațiunile culturii, ale economiei (firmele, de pildă), ale societății (familia, grupul social, clasa socială, comunitățile, poate că și bisericile etc.), ale cetății (statul, administrația, alte instituții) etc. își actualizează și își valorifică valența latentă de „*unități inteligente*”, atunci instituțiile speciale vor dobândi ele însele eficacitate maximă pentru sistemul defensiv al unui popor și al unei civilizații. Există situații de primejdioasă subutilizare a funcției acesteia la scara unora dintre unitățile și formațiunile sociale și atunci spunem că acestea se manifestă neinteligent. Cum pot unitățile sociale să-și activeze această funcțiune și să devină astfel unități inteligente, capabile de autoapărare și de autoreparare? Care dintre formațiunile socio-umane și-a actualizat realmente calitatea de *unitate inteligentă* a României ieri și azi? Au fost firmele unități inteligente? A fost statul o unitate socială îndeajuns de inteligentă? A fost familia umană, ea însăși, îndeajuns de inteligentă? Au fost grupurile logistice, de la cele militare la cele tehnologice și spirituale, îndeajuns de inteligente? A fost elita politică guvernamentală o unitate inteligentă? S-a comportat ea îndeajuns de inteligent? A fost corpul intelectual românesc o unitate inteligentă? Iată întrebări în cascadă, la care trebuie să răspundem ca să putem pași mai departe în știința sistemului defensiv românesc la acest ceas al istoriei sale. Un aspect este cert și anume faptul că, ori de câte ori unitățile sociale din care se compune un popor decad pe scara *intelenței colective*, se produce reactivitatea *intelenței „instinctive”* (neindusă și deci inexplicabilă istoric ori social, adică temporal ori spațial) a acelui popor, prin manifestări care schimbă curba descendentă a *intelenței politice* în curbă ascendentă a *intelenței naționale*. Cele două curbe se despart. Poporul și clasa politică merg în direcții opuse și astfel se creează ceea ce

putem denumi un deficit de structură sau structural. Legătura dintre clasa politică și popor este fie diminuată, fie de-a dreptul ruptă (ca în cazul regimurilor oligarhice, al plutocrațiilor etc.), ceea ce creează o criză structurală a sistemului defensiv al acelui stat și popor. În asemenea situații, în mod obișnuit, pe fondul acestui deficit structural, al unei atitudini „disonante” a leadership-ului politic față de popoare, se produce o diminuare a *intelenței sociale* și a capacității defensive, se acumulează fondul emoțional negativ, sunt dezactivate anumite centre cerebrale, precum o arată studiile recente în domenii pe care le vom prezenta cu altă ocazie. În faza a doua a evoluției unui asemenea deficit structural, se produce o reacție neașteptată: popoarele preiau inițiativa spirituală și relansează astfel ascensiunea spirituală a tuturor unităților sociale, parte cu parte și toate laolaltă, chiar pe fundalul declinului *intelenței politice*. Tipul acesta reactiv, de restaurare a *intelenței* și, deci, de recuperare a deficitelor structurale are întotdeauna caracter și un conținut profund religios. Fără un asemenea fundal de religiozitate, inițiativa spirituală defensivă a popoarelor, prin elementele lor organice, întârzie să se producă. Inițiativa aparține, desigur, celor care vor fi socotiți și, mai apoi, recunoscuți drept oamenii de seamă ai popoarelor (cu totul diferiți de *oamenii populari*, cum ne spune Constantin Rădulescu-Motru), care ies în chip minunat, asincron, în fruntea popoarelor, stimulând energia „pasionară”, atestată de valul crescător al religiozității și inițiind o decantare spirituală, un proces pe care Psalmistul l-a denumit „lămurire”, comparabil cu lămurirea aurului în focul care-l purifică de materialul steril. Așa s-a întâmplat cu poporul evreu în pragul exodului, când a crescut brusc valul religiozității sale tocmai pentru că Dumnezeu l-a căutat și l-a cercetat spre a-l salva din robia egipteană, îndrumându-l să-și elaboreze cel mai complet sistem defensiv dintre cele cunoscute în istorie. Și aceasta pentru că poporul evreu, prin Moise, profetul lui Dumnezeu, a primit îndrumările divine și le-a folosit pentru a-și edifica propriul său sistem defensiv. În alte posibile studii ne vom întoarce la subiectul fierbinte al *intelenței colective* ca formă actualizată a „nomosului” și,

deci, a strategiei defensive a unei entități umane, pentru a lămuri chestiunea modurilor de accesare a informațiilor cu potențial profetic în istoria comparativă a statelor, a statului român în chip special și în chestiunea strategiei sale defensive în istorie. Vom reveni și asupra efectelor deficitului structural provocat de ruptura legăturii organice dintre popoare și elitele lor guvernamentale, fiindcă acest fenomen este lămuritor pentru o analiză a relației dintre stat și popor și, deci, pentru a înțelege dinamica reală a sistemelor defensive ale românilor în curgerea istoriei lor bimilenare. Organicitatea acestei relații este esențială pentru afirmarea națiunilor ca unități socio-spirituale inteligente și capabile să se apere, adică să-și ridice sisteme defensive inteligente și eficiente. Orice deficit în dinamica acestei relații induce efecte negative asupra eficacității națiunilor ca unități de destin colectiv în istorie și ca sisteme defensive în spațiile lor de afirmare etno-spirituală. Deocamdată să revenim la examinarea posibilității unei științe a sistemelor defensive ale popoarelor din unghiul renovator al geopoliticii puterii spirituale (noopolitica), stăruind încă asupra relației dintre spațiul interferențelor spirituale și potențialul defensiv al unui popor, chestiuni nelămurite de alte tipuri de abordări.

C. Schmitt a lămurit o asemenea chestiune esențială a geopoliticii sistemelor defensive, și anume chestiunea relației dintre o entitate geopolitică – precum ar fi un popor –, și marile

spații geopolitice (*Grossraum*, cu termenul său, consacrat deja ca termen de circulație în propriul său înveliș lingvistic). Aici intervine una dintre chestiunile esențiale ale geopoliticii sistemelor defensive și anume faptul că marile spații nu sunt numai cele croite de dualismul geopolitic în raport cu cele două entități: uscatul și marea sau apele (problematika marilor spații se extinde spre a cuprinde și spațiul atmosferic, de pildă, iar, mai recent, și celelalte două mari spații, cel cosmic și cel virtual). Însă chestiunea cel mai puțin asumată în studiul sistemelor defensive se referă la relația dintre o entitate geopolitică, precum este un popor, și ceea ce numim *spații de interferență*. Acestea sunt entități de fundal, ce dau putere entităților care știu și care vor să și le asume.

Poziția geopolitică – factor de potențare a forței sistemelor defensive

România este situată într-o zonă de mari interferențe. Geopoliticienii paradigmei dualiste nu admit pentru țările mici altă variantă geopolitică decât aceea a aderării la unul dintre cei doi poli geopolitici. *Tertium non datur*. Așa gândesc toți cei care, într-o formă sau alta, preiau modelul de gândire dualistă, ca cel ilustrat de către Mackinder, agravat pe de o parte de geopolitica „puterii maritime”, mai exact de teoriile care opun geopoliticii continentaliste geopolitica puterilor maritime și, pe de altă parte, de geopoliticienii puterii continentaliste, putere care, în acest

moment este gândită, în chip eronat, după opinia mea, ca fiind suprapusă cu geopolitica Rusiei (și, poate mâine, cu geopolitica unui sistem care aduce China în poziția de putere geopolitică pivot în Eurasia). În această viziune (regresivă față de înălțimea la care a ridicat-o paradigma schmitt-iană, precum am văzut), a fi aliat cu „atlantiștii” înseamnă automat a fi contra continentaliștilor. Stilul dualist de gândire geopolitică uită faptul descoperit de către Schmitt și anume că al doilea nomos planetar „încorporează oceanele”, astfel că geopolitica dualistă trebuie să cedeze în fața geopoliticii interferențelor. Adepții stilului dualist de gândire vor adopta atitudini consecvente, care, altfel spus, vor dezlanțui un dezmăț al stigmatizării. În felul acesta intră în funcțiune profeția autocreatoare a lui Thomas: „Când oamenii consideră o situație ca fiind reală, ea devine reală prin consecințele ei”. În perioada Războiului Rece această viziune a dobândit o expresie generată de conjunctura opoziției dintre geopolitica eurasiatismului sovietic, dominată de Rusia, și geopolitica atlantistă dominată de SUA. Ceea ce scapă acestei viziuni dualiste se referă la efectul geopolitic al situării în zone de mari interferențe, care ne îngăduie să vorbim despre geopolitica spațiilor de interferență și, deci, a statelor situate în aceste spații. Simpla situare într-o zonă de mari interferențe conferă statelor și popoarelor din aceste zone responsabilități extraordinare, puteri și roluri geopolitice pe care statele polarizate nu le pot gestiona cu aceeași eficacitate și rămân adeseori ele însele prizonierele dualismului geopolitic, predominant în stilul de gândire dualist al strategiștilor care-l împărtășesc. Doar statele din zona de interferență își pot asuma eficient un asemenea rol geopolitic, dat de ceea ce Friedrich Ratzel denumea „*poziție*” (*die Lage*). Geopolitica dualistă uită această noțiune și învățăturile geopolitice corelative. Ori de câte ori au fost ignorate înțelesurile acestui al treilea reper geopolitic în jocurile puterilor, consecințele au fost negative. La momentul actual, ne găsim în fața unei primejdii care decurge din adoptarea geopoliticii dualiste ca paradigmă exclusivă de gândire, ceea ce atrage după sine efecte primejdioase pentru marea

politică, nu numai pentru politicile locale. Gândirea geopolitică, implicită sau explicită, din țările situate în spațiul de mari interferențe atestă adeziunea fără rest la paradigma dualistă. Diplomații, strategiștii, clasa politică gândesc dualist și, astfel, se ratează șansa adevăratei vocații a statelor din aceste spații, vocație care derivă nu în primul rând și nu exclusiv din alianțele lor, ci din poziția lor. **Definirea statului român ca stat de cultură la Dunărea de Jos decurge din valorificarea sensurilor geopolitice ale poziției acestui stat, sensuri care nu se reduc, așadar, la cele derivate din alianțele sale, istoricește variabile.** Premisele strategice care predomină astăzi în stilul de gândire practicat în cadrul spațiului de interferențe, din care face parte și România, decurg din adoptarea nefericită a paradigmei dualiste de gândire geopolitică, ceea ce poate să inducă efecte secundare semnificative în ceea ce privește proiectarea politică și strategică a sistemelor defensive în fața unor posibile agresiuni. Agresiunile intersistemice (precum cele care definesc geopolitica dualistă a sferelor de influență ori a blocurilor și/sau alianțelor) nu epuizează tabloul agresiunilor, niște agresiuni puternic determinate nu numai de sistemul de alianțe, ci și de însăși poziționarea geopolitică. Prin urmare, a treia variantă a gândirii geopolitice, care derivă din poziția geopolitică a unui stat, devine un imperativ al unei gândiri strategice preventive și, deci, al unei doctrine de securitate menite să prevină agresiunile posibile care decurg, precum s-a precizat, și din poziționare, nu numai din asumarea unor alianțe. Un stat și o țară precum România și statul român, de pildă, care sunt irelevante din perspectiva geopoliticii dualiste, devin relevante prin efectele poziției deținute într-un spațiu de mari interferențe. Acest factor, singur, preschimbă statutul de putere subalternizată a statului respectiv într-unul conex unei puteri regionale ce devine semnificativă chiar pentru dinamismul geopolitic și geostrategic al marilor spații. A ignora o asemenea dimensiune aduce după sine un fel de „neputință învățată”, cu efecte în cascadă. Totul este consecința unui sistem defectiv de gândire geopolitică, adică a unui sistem care ia în considerare frontierele

geopolitice (care separă alianțele și marile spații geopolitice), polii geopolitici, dar ignoră exact ceea ce constituie puterea unui stat ca România și anume „poziția geopolitică”. Dacă acest reper este ignorat în sistemele strategice de gândire, vom ajunge să îngânăm celebrele cuvinte ale lui Raymond Poincaré, rostite cu ocazia unui celebru proces al epocii: „Que voulez-vous, nous sommes aux portes de l’Orient, où tout est pris à la légère...”. Aceste cuvinte pot fi rostite de pe poziția unuia care n-a cunoscut diferența dintre „orientalismul colonial” și orientalismul insurecționar al marilor mișcări naționale spre independență, care au adus în toată regiunea temeuri răspicate pentru statalitatea națională modernă, cu bunele și cu relele acestui mare proces geopolitic. Acesta a fost cu puțință fiindcă burgheziile regiunii nu mai gândeau fanariot, ci cu totul altfel, adică nu se mai situau sub vremi, ci la cârma lor. Acele burghezii deja ieșiseră de sub tutela sistemelor dominante de gândire, care, la vremea aceea, erau ilustrate de puterile de la cei doi poli: de imperiile orientale de la nord și de la sud (Rusia și Otomania), pe de o parte, și, pe de altă parte, de puterile occidentale care deja edificaseră un sistem de tip nou, cu bunele și relele sale, care, probabil, se vor accentua peste timp. Există, așadar, un stil de gândire derivat din valorificarea potențialului geopolitic de a fi în spații de interferențe. Sistemele defensive devin inteligibile în lumina celor două instituții emblematice pentru asemenea sisteme: dreptul autohtoniei și instituția Jubileului. Să lămurim.

Dreptul autohtoniei și instituția Jubileului sau despre suprastructura sistemelor defensive

Societățile europene sunt societăți modelate de gândirea și de învățăturile testamentare, cu rădăcini în toată Biblia. Sistemele defensive devin inteligibile numai pe un asemenea temei. Sociologul israelian Daniel Elazar le denumește „societăți covenantaie” (le putem denumi și comunaliste, adică trăitoare în comuniune cu Dumnezeu și, deci, în spiritul învățăturilor și poruncilor Dumnezeului Vechiului și Noului Testament). În *Levitic*, 25 și 26, Dumnezeu

stabilește pentru poporul Său două rânduieli defensive, care s-au transmis, prin frământătura practicilor constituționale, la toate popoarele cu fundament iudeo-creștin, și anume *rânduiala jubileului* și *dreptul divin al autohtoniei*. *Chtonos*, în grecește, înseamnă *pământ*, precum se știe, și Dumnezeu le reamintește evreilor că pământul de sub picioarele lor este moștenire divină. Autohtonია desemnează tocmai caracterul original al relației poporului cu pământul său (adică cei aflați de la origine acolo, pe pământul acela). Capitolul 25 din Cartea *Levitic* este dedicat tocmai acestor două instituții de drept divin: *instituția autohtoniei și instituția Jubileului*. „Pământul, le spune Dumnezeu evreilor, este al Meu”: „Pământul nu va fi vândut pe totdeauna, fiindcă pământul este al Meu .... Dacă fratele tău, care e cu tine, va săraci și va vinde ceva din moștenirea sa, atunci cel ce-i este rudă mai apropiată să vină și să răscumpere ceea ce fratele său a vândut” (*Levitic*, 25: 23, 25). Reținem la acest verset, nota IPS Bartolomeu: „Liniile de forță ale tuturor acestor prescripții sunt două: 1) odată intrați în țara Canaanului, fiii lui Israel trebuie să-și păstreze libertatea de după ieșirea lor din Egipt; 2) pământurile nu trebuie înstrăinate.” Autohtonია, așadar, este un drept și o poruncă divină și o dimensiune esențială a doctrinei defensive. Nimeni nu se poate înstăpâni cu drept de autohtonie (de proprietate identitară) asupra pământului moștenit de la Dumnezeu decât poporul pe care Dumnezeu l-a ales pentru aceasta (lucru adevărat de perenitatea neamurilor pe pământul moștenirii lor). Autohtonია este, iată, rod al *legământului divin*, *drept sacru* al poporului și *poruncă divină*. Aceste înțelegeri s-au transmis în *constituțiile covenantaie* sub formula principiului care statuează caracterul sacru al țării și al raportului cu patria. Țara este sfântă pentru poporul așezat acolo prin voia și adevărarea lui Dumnezeu. Această adevărire divină este îndoită atestată de seria de martiri și eroi ai neamului, adică de cei care și-au jertfit viața pentru țară, spre a confirma astfel temeinicia legământului divin al autohtoniei. De aici și legătura intimă dintre *dreptul autohtoniei și instituția Jubileului*. Jubileul este anul în care poporul îl sărbătorește

pe Dumnezeu în țara pe care Dumnezeu i-a dat-o lui moștenire. Sărbătoarea Jubileului este, așadar, amintirea de martirii și eroii unui neam, ca despre cei ce-au întărit mărturia divină cu mărturia sângelui propriu, adică tocmai cu prețul jertfei de sine pentru țară. Aceștia se rânduiesc între sfinții lui Dumnezeu, cu nume și fără de nume. Odată cu tâlcuirea semnificației jubileului, prin capitolele 25 și 26 ale Cărții *Levitic*, Dumnezeu ne descoperă și înțelesul relației de autohtonie: „În tot pământul moștenirii voastre, răscumpărare îi veți da pământului” (*Levitic*, 25, 24). Și, mai departe, zice Domnul: „Dacă fratele tău, care e cu tine, va săraci și va vinde ceva din moștenirea sa, atunci cel ce-i este rudă mai apropiată să vină și să răscumpere ceea ce fratele său a vândut” (*Levitic*, 25, 25). Prin acest verset, Dumnezeu tâlcuiește exclusivitatea dreptului autohtoniei și, deci, distincția dintre cele două regimuri conceptuale și juridice ale proprietății: proprietatea economică și „proprietatea identitară” (Acad. Tudorel Postolache). Dreptul autohtoniei, ne spune Biblia, este drept divin, adică este acordat numai de Dumnezeu și numai Dumnezeu l-ar putea retrage aceluia dintre autohtonii deveniți nevrednici și deci nevolnici să-L mărturisească pe Dumnezeu. În realitate, Dumnezeu nu-și retrage darurile, dar omul nevrednic pierde puterea actualizării lor. Ceea ce ai primit de la Dumnezeu nu se retrage, ci se virtualizează, se dezactualizează pe durata nevredniciei, a nevolniciilor. Astfel se poate deschide în istoria unui popor ciclul suferințelor sale ca ilustrări la „drama neamurilor” (Nicolae Iorga), ca tot atâtea alternări de sușuri și coborâșuri. Prin aceste lămuriri ni se limpezește

și înțelesul versetelor următoare: „Dacă însă cineva nu are rude, dar e cu dare de mână și află cât îi trebuie pentru răscumpărare, atunci să-și numere anii de când a vândut, și ceea ce trece să-i întoarcă aceluia căruia i-a vândut, iar el se va întoarce la moșia sa; dar, dacă nu are cât trebuie să-i întoarcă, atunci ceea ce vânduse rămâne în mâna cumpărătorului până la anul jubileu; atunci, în anul jubileu, [vânzarea] va fi eliberată, iar vânzătorul se va întoarce la moșia lui” (*Levitic*, 25, 26-28). Prin urmare, anul jubileu este anul confirmării depline (adică divine) a autohtoniei și parte a manifestărilor simbolice ale sistemelor și doctrinei defensive ale unui popor. Acesta este singurul temei și singura încadrare a pregătirii unui popor pentru anul jubileului său, adică pentru anul mărturisirii autohtoniei sale după voia lui Dumnezeu, adevărată prin mărturia eroilor și martirilor pământului în care viețuiește poporul care-L mărturisește pe Dumnezeu. Abia mărturisirea lui Dumnezeu în toate rânduielile vieții face poporul vrednic de autohtonie sa. Biblia confirmă în toate credințioșia lui Dumnezeu: Domnul nu-și retrage niciodată darurile Sale, așa încât orice răutate i se întâmplă unui popor în legătură cu moștenirile sale nu vine de Dumnezeu, ci de la nevrednicia fiilor poporului, a generațiilor decăzute. Lor le vor urma generații mai vrednice, ce vor ridica neamul din rușinea nevredniciei. Altfel spus, **puterea defensivă a unui popor este o funcție binomială: transistorică prin ființa neamului în fața lui Dumnezeu și istorică prin lucrarea și starea generațiilor succesive.**

¹ Daniel, 4, 25-28, cf. și Carl Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum*, ch 3, p. 351.

² *Nomoi* este titlul cărții lui Platon, „Legile” (*Nomoi*); termenul ca atare trimite la două înțelesuri, *regulă și ordine ideală*. Pentru Aristotel *nomos* „este sinonim cu regula bunei măsuri (măsura mijlociei: *rule of medium-sized property*), a proprietății funciare bine distribuite”. Cf. Aristotel, *Politics*, in the *Basic Works of Aristotle*, (cu o introducere a lui Richard McKeon, New York: Random House, 1941, Book IV, Ch 3, pp 1208-1209), apud. Carl Schmitt, *The Nomos of the Earth...*, lucrare descărcată de pe: https://books.google.ro/books?id=Qayg5HqaY18C&pg=PA351&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false, pe 16 mai 2015.

³ C. Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum*, ch. 3, pp. 351-352.

⁴ Ibidem, p. 352.

⁵ Idem.

⁶ Idem.

ASPECTE PSIHOLOGICE PRIVIND RELAȚIA DINTRE PERFORMANȚA PROFESIONALĂ A MILITARULUI ȘI FAMILIA SA

Cristian DOBRE*

Abstract

This article deals with the concern regarding the studying of the relationship between the professional performance of a military man and his family, as well as the interest of decision makers on this issue. The author brings into attention the most recent results of psychological and sociological research in this filed.

Keywords: *military, family, psychology, behaviour, attitude, vulnerability.*

1. Introducere

Mediul internațional actual, marcat de provocări multidimensionale, deopotrivă clasice și asimetrice, a impus structurilor militarizate (armată, poliție, jandarmerie, servicii de intelligence, structuri paramilitare etc.) să fie

cu mult mai vigilente și mai pro-active decât în trecut. Aceste deziderate s-au materializat prin: creșterea angajamentelor naționale de participare la misiuni internaționale departe de țară, implicarea armatei în activități noi, intensificarea misiunilor poliției, jandarmeriei, serviciilor de intelligence și nu numai.

*Autorul este expert în psihologie militară.

În acest context s-au intensificat, deopotrivă, atât preocupările internaționale cu privire la studierea condiționărilor moderne existente între performanța profesională a militarului și familia acestuia, cât și interesul factorilor de decizie de la nivel național cu privire la problematica de referință. Astfel, prezentul demers se dorește a fi un punct de stimulare a cercetărilor specialiștilor, pentru studierea situației de referință, cu preponderență a celei de natură psihologică și a efectelor sale în plan atitudinal-comportamental.

Elementele specifice actualului mediu de securitate s-au reflectat atât asupra personalului militar, cât și asupra familiilor acestuia. Și, acționând, fie ca un „amplificator”, fie ca un „reductor” al stresului la adresa militarilor, familia continuă să joace un rol esențial în privința eficienței operaționale a militarului, fie că acesta își slujește poporul în țară sau peste hotare.

Pentru clarificare, prin sintagma „eficiența operațională” am avut în vedere suma tuturor activităților pe care militarul trebuie să le execute în vederea îndeplinirii misiunii sale, inclusiv antrenamentul, instrucția, pregătirea școlară și academică.

Astfel, s-a apreciat ca fiind foarte importantă abordarea psihologică, în premieră, a eficienței militarului român în contextul binomului familie-performanță profesională.

2. Caracteristicile psiho-sociale ale vieții militare

Viața militară, componentă intrinsecă a vieții societății, prezintă atât puncte comune, cât și diferențe marcante față de aceasta.

Viața societății poate fi analizată pe câteva paliere de referință, de natură psiho-socială, dintre care cele mai importante sunt: sistemul de valori, nivelul de relaționare intra-societal, nivelul de expunere la risc, raportarea la sistemul legislativ național, raportul de obediență față de stat, restricțiile sociale liber asumate, specificul desfășurării muncii, respectarea codului etic al societății, viața de familie și altele.

Sistemul de valori militare le include pe cele naționale, la care adaugă unele specifice, cum ar fi camaraderia, loialitatea totală față de interesul național, țară, popor și drapelul de luptă, spiritul de corp, disciplina și onoarea militară etc. Sistemul de valori naționale este întărit de uniforma militară, care are întipărit

pe ea simboluri naționale (stemă, drapel) și ale serviciului sau armei de care aparține militarul (forțe aeriene, forțe speciale etc.), recunoașterea formală a meritelor acestuia (decorații și medalii etc.). Aceste valori determină judecățile, opiniile, atitudinile și comportamentele manifeste ale personalului militar.

Nivelul de relaționare intra-societal permite militarului să se conecteze, pe toate palierele, cu societatea din care face parte și să se simtă nu numai parte a acesteia, dar și responsabil pentru apărarea sa, la nevoie. Totodată, militarul este racordat și cu alți militari, din alte țări, fie ei aliați, parteneri neutri sau chiar inamici, față de care adoptă comportamente specifice, raportate la statutul și rolul său formal în raport cu aceștia.

Nivelul de expunere la risc al militarului este unul dintre cele mai ridicate, la nivelul societății, fără a lua în calcul faptul că militarul, prin excelență, mănuieste arme de foc, participă la misiuni de luptă, execută trageri cu muniție de război și antrenamente la limita existenței umane și este implicat în cele mai riscante acțiuni de salvare-evacuare, pază și salvagardare a păcii.

Raportarea sa la sistemul legislativ nu îi conferă militarului avantaje, ci doar obligații și restricții suplimentare. Astfel, prevederi precum: excluderea sa de la exercitarea unor drepturi democratice (de a fi ales, de a face politică, de a participa la demonstrații/manifestări publice etc.) sau economice (de a deține firme pe numele său, de a desfășura activități comerciale de anumite tipuri etc.), obligarea sa de a depune un jurământ de credință legal față de țară și popor, de a respecta un cod de legi caracteristice numai mediului militar îi modelează caracterul și personalitatea și îl determină să dezvolte atitudini și comportamente diferite față de majoritatea membrilor societății din care face parte.

Raportul de obediență al militarului față de stat atinge apogeul, la nivelul societății, deoarece este, practic, singura profesie în care puterea ordinului este absolută, iar valoarea jurământului militar se transformă în valoare supremă. În aceste condiții, militarul nu pregetă în a spune „am înțeles” și a trece la executarea misiunii, indiferent de riscul pe care și-l asumă. Se poate

observa, astfel, că, fără a primi avantaje materiale substanțiale ori o recunoaștere socială deosebită, militarul nu are ezitări în îndeplinirea datoriei sale față de țară și popor. În toate situațiile de acest fel, militarul pune pe primul loc interesul național, or al comunității, uneori chiar în detrimentul celui de familie sau personal.

Restricțiile sociale liber asumate (impuse de lege, de ordinele și de valorile militare) nu sunt comentate, ci sunt implementate în viața de zi cu zi a militarului, cu consecvență, corectitudine și înțelegere, sistemul său motivațional fiind activat și alimentat de alte valori decât de cele ale majorității concetățenilor.

Specificul desfășurării muncii militarului este, de cele mai multe ori, dramatic diferit de cel al majorității semenilor din societate. Astfel, sintagme precum „gata de luptă”, „alarmă”, „tragere cu muniție de război”, „aplicație/exercițiu militar”, „misiune în teatrul de operații militare”, „dislocare în altă garnizoană”, „am înțeles” etc. - îi definesc cel mai bine locul și rolul în societate și îi conferă un statut special.

Respectarea codului etic al societății presupune, pe de o parte, însușirea principiilor de etică socială și respectarea acestora în toate împrejurările, pe de altă parte. Astfel, transformarea militarului într-un model de etică socială reprezintă atât un obiectiv al organizației militare, cât și un deziderat personal al celor ce poartă haina țării, deopotrivă. Probabil de aceea, atunci când au loc incidente sociale ce-i implică pe militari, societatea îi sancționează dur, deoarece ea, societatea, are un nivel de așteptare foarte înalt de la militari.

La aceste aspecte se mai pot adăuga: depărtarea de familie, păstrarea strictă a confidențialității activităților de la locul de muncă, gradul ridicat de pericol al operațiilor zilnice de la serviciu, nivelul înalt al responsabilității sociale a muncii prestate, desfășurarea activităților zilnice, uneori, în cele mai dramatice condiții de stare a vremii și mediu, încadrarea sa strictă într-un program orar foarte bine definit, necesitatea menținerii unei condiții fizico-mentale excelente și a unui nivel de adaptabilitate crescut, obligația regulamentară de a avea un model de conduită etică în societate și multe altele.

Viața de familie a militarului este influențată, fără discuție, de fiecare dintre elementele descrise mai sus. Pe parcursul articolului se vor face mai multe referiri la acest subiect.

3. Provocări psiho-sociale la adresa familiei militarului

Probabil cel mai potrivit moment pentru o discuție cu privire la relația dintre eficiența operațională a militarului și familia acestuia ar fi trebuit începută la momentul când o persoană se gândea să intre în serviciul militar/de poliție. Acela era, fără îndoială, punctul cel mai bun la care tânărul candidat ar fi trebuit să primească o consiliere profesională și psihologică, pe parcursul căreia să i se explice care sunt riscurile vieții militare și la ce să se aștepte de la viitoarea sa familie. Din păcate, studiile și acțiunile psihologice concrete în această direcție sunt foarte la început în România, iar pentru cei ce duc pe umerii lor imensa responsabilitate de a fi militari/polițiști, adică de a fi gata de a-și da viața pentru țară, la nevoie - nu ne rămâne decât să constatăm cum au reușit să-și îndeplinească îndatoririle profesionale și să funcționeze optim, în același timp ca cetățeni onești, militari/polițiști, soți/soții și ca părinți.

Sperăm ca rezultatele viitoarelor cercetări psihologice naționale și internaționale în această arie de interes să poată permite promovarea unor acțiuni psihologice și organizaționale de suport, atât pentru personalul activ, cât și pentru cei ce

doresc să intre în viitor în sistemul național de apărare și siguranță națională.

Până la acel moment, însă, o să prezint unele elemente psiho-sociale legate de această problematică, deduse din datele empirice aflate la dispoziție.

Familia și armata reprezintă două instituții fundamentale ale societății, pe cât de vechi, pe atât de necesare acum și în viitor. Aceste două instituții cer totul de la membrii lor, iar „lupta” de a fi una înaintea alteia este uneori extrem de dură. Caracteristicile vieții militare impun persoanei ce îmbracă uniforma țării să se comporte într-un mod unic ce îi poate afecta viața de familie. Observațiile empirice au pus în evidență greutățile cele mai mari pe care le întâmpină militarul în viața de familie, astfel:

Izolarea în unitate reprezintă un factor ce descurajează tinerele cadre militare să-și întemeieze o familie. Prin excelență, armata este o instituție dominant masculină, în care raportul de gen este, de regulă, net în favoarea bărbaților (peste 85%), acest fapt putând influența și mai puternic femeile militar și viața lor de familie. Activitățile la care participă militarii gravitează, de regulă, în jurul acelorași preocupări, iar locurile frecventate de aceștia sunt omogene, din punctul de vedere al profesiilor și persoanelor la care militarii au acces. Unii militari mărturisesc că le este greu să-și găsească o parteneră/partener de viață în acest mediu restrictiv.

Mutarea dintr-o garnizoană în alta reprezintă o provocare pentru cei mai mulți dintre militari, deoarece aceștia sunt nevoiți să-și schimbe frecvent locul de desfășurare a activității, din motive diverse, printre care se pot număra: promovarea în carieră, cursuri de specializare, misiuni de luptă/menținere a păcii/de reprezentare/de stat major în afara țării, aplicații și exerciții militare, ocuparea unor funcții în interesul instituției și altele. Familia are de suferit, în acest context, deoarece, de regulă, partenerul de viață civil trebuie să-și sacrifice propria carieră în favoarea celei a militarului. La acest aspect se mai pot adăuga și alte provocări:

- pericolul de a nu găsi un loc de muncă soției/soțului militarului în noul oraș, aspect ce are consecințe atât în planul utilității și statutului social al partenerului de viață al militarului, cât și al veniturilor familiei;
- schimbarea frecventă a școlii pentru copii, fapt ce poate genera efecte emoționale negative la aceștia, urmare a efortului de readaptare continuă pe care aceștia sunt nevoiți să-l trăiască la fiecare școală, efort generat de ruperea forțată a unor relații emoționale, despărțirea de prieteni, de

profesori dragi, de un stil de predare, de schimbarea dascălilor, de contactul cu noii colegi etc.

- desocializarea familiei militarului, urmare a faptului că nu se poate lega emoțional de oamenii și locurile în care trăiește doar temporar;
- viața „de provizorat” în cămine militare, care nu asigură totdeauna condițiile cele mai adecvate nevoilor familiei;
- distanța geografică față de prietenul/prietena ce urmează a-i fi partener/ă de viață în viitor;
- situația specială când ambii soți sunt militari, iar angajamentele de serviciu se dublează în respectiva familie;
- naveta, ca soluție de compromis între cariera militară și viața de familie, cu toate consecințele ce decurg din acest demers: distanțarea emoțională de soție/soț, de copii, eforturi financiare mai mari, un trai restrictiv în sistem de provizorat etc.

Depărtarea de casă, urmare a primirii repartiției guvernamentale pe primul post sau ocupării diverselor funcții, pe timpul carierei militare, știut fiind faptul că unitățile militare sunt dislocate numai în anumite localități. Acest gen de provocare a vieții militare rupe relațiile

tradiționale dintre părinți și copii, iar dependența militarului de familia de origine descrește treptat, până la dispariție. Totodată, legătura emoțională cu părinții și rudele apropiate este afectată de distanța geografică ce îi desparte.

Depărtarea de propria familie, urmare a plecării, timp îndelungat (3-6 luni/an), în misiuni, aplicații, exerciții, studii de specializare, detașări etc. - poate avea consecințe atât asupra carierei militare, cât și asupra familiei. S-a constatat că unii militari renunță la carieră în favoarea unei vieți liniștite în familie, în timp ce alții își urmăresc menirea și, riscă, uneori, să-și piardă familia din cauza carierei. Cei ce doresc să urmeze cariera militară, dar să nu deranjeze familia, caută compromisuri, ce sunt rezolvate, de obicei, prin „navetă”. Depărtarea frecventă de cei dragi poate produce, la unele cupluri, răni emoționale ce nu se vindecă ușor.

Participarea la acțiuni extrem de periculoase, cum ar fi misiunile din zonele de conflict armat, îl pune pe militar în situații dramatice de viață, prin contactul nemijlocit al acestuia cu violența extremă, distrugerile provocate de conflict, atrocitățile de război, suferința umană a refugiaților, mutilațiilor de război, populației

locale ce se confruntă cu lipsuri inimaginabile, cu nivelul crescut de expunere la boli contagioase, cu suferința generată de pierderea ori rănirea unor camarazi și, nu în ultimul rând, cu pericolul ca el/ea să-și piardă viața sau să fie rănit/ă în zona de dislocare. Aceste genuri de misiuni militare, extrem de periculoase, prin natura lor, îi pot afecta, deopotrivă pe militar și pe familia acestuia, urmare a faptului că incertitudinea momentului dată de factorii de risc maxim la adresa vieții consumă cea mai mare cantitate de resursă psihică.

Readaptarea militarului la viața de familie, după revenirea în țară, poate reprezenta o nouă provocare pentru acesta, urmare a faptului că în familie s-au produs unele schimbări – copiii au crescut, soția a devenit mai independentă, unele lucruri cu care era obișnuit înainte nu mai funcționează la fel etc. Atunci când soția este militarul din familie lucrurile par a fi și mai complicate, urmare a unor cutume culturale ancestrale, potrivit cărora aceasta ar trebui să fie persoana care să se ocupe de casă și de copii.

Reintegrarea răniților de război în familie reprezintă una dintre cele mai dramatice provocări ale vieții militare. În acest context, prin „răniți” avem în vedere nu numai personalul care suferă

infirmități de natură fizică, ci și personalul care are probleme de natură psihică sau chiar psihiatrică. Teatrul de război a fost întotdeauna un loc al violenței extreme, în care militarii poartă arme nu numai pentru a se apăra, ci și pentru a elimina inamicul și a câștiga victoria în luptă. Implicarea unei persoane într-o acțiune militară, fie ea pasivă sau activă, o poate afecta psihic, iar cea mai frecventă manifestare este stresul posttraumatic de luptă. Revenirea la „normalitate” a militarului afectat este una de durată, care implică, din partea familiei, investiții emoționale majore și susținute în timp. Dacă la acest aspect se mai adaugă și mutilarea de război, consecințele asupra familiei sunt și mai dramatice.

Decesul militarului la datorie este cea mai dură lovitură pe care o poate primi familia militarului. Istoria recentă a demonstrat că acest aspect nu poate fi neglijat nicio clipă, fiind asociat intrinsec vieții militare.

Deși aspectele enumerate nu se regăsesc în totalitate la toți militarii, ele au un nivel de potențialitate destul de ridicat, având în vedere legislația, potrivit căreia oricând un militar poate fi trimis, la ordin, într-o misiune de luptă, chiar și în afara teritoriului național.

Față de cele menționate, trebuie subliniat faptul că până la finalizarea celui de-al Doilea Război Mondial organizația militară era mult mai intruzivă în viața militarului, astfel că, pentru a se căsători, militarul trebuia să îndeplinească anumite condiții legale (de exemplu, să fi împlinit vârsta de 23 de ani) și să obțină permisiunea superiorilor săi, care luau în calcul o sumă de condiții regulamentare cu privire la viitoarea soție (de exemplu, valoarea dotei, proveniența și onorabilitatea viitoarei mirese) – chestiuni, care, astăzi, țin numai de istorie.

4. Aspecte psihologice referitoare la relația dintre performanța profesională a militarului și familia acestuia

Instituția militară, în general, a fost întotdeauna preocupată de descoperirea rețetei optime de motivare a militarului, astfel încât acesta să-și îndeplinească misiunea în orice condiții. După anii 1940, preocupările unor

psihologi occidentali au fost atrase de studierea relației dintre performanța în muncă și viața de familie a militarului. În acest context, s-a constatat că există o corelație pozitivă între atuurile celor două variabile, în sensul că o viață de familie armonioasă și lipsită de griji poate determina o performanță profesională superioară la militari, atât în munca de rutină, cât, mai ales, pe timpul misiunilor de luptă.

Aspecte psihologice cu privire la preocupările instituției față de familia militarilor.

În contextul cercetărilor mai sus-menționate s-a trecut la implementarea unor condiții mai bune pentru militari și familiile acestora, condiții ce au influențat, psihologic, performanțele obținute de militari în misiunile încredințate. Demersul psihologic este simplu și se bazează pe eliminarea gândurilor parazite ale militarului, generate de grija sa față de necesitățile de bază ale familiei, în contextul în care persona în uniformă trebuie să-și folosească întreaga energie pentru îndeplinirea misiunii. Printre acțiunile cele mai cunoscute în această direcție, la nivel internațional, se numără: construirea de baze militare, locuințe de serviciu și cămine militare, ansambluri de recreere și de petrecere a timpului liber împreună cu familia (cercuri/cluburi militare, săli de sport, teatre, echipe sportive etc.), facilități sanitare proprii (spitale, policlinici, infirmerii), școli și grădinițe pentru copiii familiilor de militari, magazine pentru militari, precum și oferirea de compensații financiare pentru chirie, hrană și alte servicii și bunuri, conceperea unor sisteme de ajutorare a familiilor în cazul producerii unor evenimente nedorite, acordarea unor facilități economico-sociale pentru veterani, interconectarea socială a militarilor cu societatea civilă etc. Acestor demersuri, în esență, de natură logistică, dar cu o componentă psihologică motivațională foarte puternică, li s-a adăugat, treptat, o atitudine de recunoștință publică din partea societății civile și a celor mai înalte autorități ale statului. Treptat, unele dintre elementele enumerate mai sus au fost implementate și în țara noastră. Astfel, familiile militarilor au fost invitate să le fie alături când aceștia au celebrat ori comemorat diverse evenimente, oficialii

de rang înalt ai țării au onorat cu prezența lor paradele și ceremonialurile militare, au vizitat trupele dislocate la mare depărtare de țară - în diverse teatre de acțiuni militare și au transmis condoleanțe familiilor îndoliate de pierderea celui drag în misiune, cei mai merituoși dintre militari au fost decorați, s-au rostit discursuri de mulțumire la adresa militarilor, fără a se neglija rolul familiei acestora.

Atitudinea pozitivă a opiniei publice față de armată a întărit legătura acestei organizații cu poporul, fapt ce s-a reflectat benefic și în percepțiile și reprezentările familiei militarului.

Reacții sociale împotriva militarului și familiei acestuia. Compensațiile oferite militarului și familiei acestuia au fost atent urmărite de societatea civilă, în ansamblul său, și supuse dezbaterii publice. În acest context, unele grupuri de interese, motivate, de cele mai multe ori, de rațiuni politice meschine, nu au ezitat să le critice, considerându-le abuzuri sau chiar elemente discriminative față de celelalte categorii sociale. Totodată, unele organizații au încercat să formeze curenți anti-militare, cu scopul de a minimiza statutul acestei profesii în societate și de a o supune oprobiului public sau de a lovi în anumiți lideri politici, aflați la un moment sau altul într-o poziție de putere, la conducerea țării. Atunci când astfel de mișcări anti-militare s-au dezvoltat în contextul unor evenimente tensionate (războaie, conflicte locale, crize politice, războaie interne, instabilitate politică internă majoră etc.), consecințele lor au fost mult amplificate. Acestea au fost resimțite pe măsură, atât de militarii înșiși,

cât mai ales de familiile acestora, confruntate cu o stare de disonanță cognitivă majoră, marcată, pe de o parte, de atașamentul natural față de militarul din familie și, pe de altă parte, de apartenența la societatea civilă. Totodată, opinia publică s-a arătat mult mai intolerantă și fermă cu orice exces și deviație comportamentală a militarilor (de exemplu: abuz de alcool, sinucidere, comportament ireverențios în societate etc.), fie ele izolate ori chiar excepționale, față de acțiuni similare ale unor persoane civile.

Astfel de acțiuni s-au manifestat în multe state, inclusiv în România.

Vulnerabilități psiho-sociale în familia militarului. Urmare la caracteristicile anterior specificate ale vieții militare, pe de o parte, și influențelor sociale, pe de altă parte, familia militarului poate fi afectată și din interior de o serie de factori ce o pot vulnerabiliza, astfel:

- incapacitatea unor parteneri de viață ai militarilor de a se adapta specificului vieții cazone și de a înțelege rigorile acestei profesii;
- lipsa încrederii de cuplu existentă în unele familii de militari, posibil alimentată de accese de gelozie sau de suspiciune din partea unuia sau altuia dintre parteneri;
- incapacitatea unor familii de a reaccepta militarul revenit din teatrul de operații și posibil afectat de unele probleme fizice sau psihice;
- reorientarea emoțională a unuia sau altuia dintre soți spre altă persoană, urmare a unor perioade de despărțire mare;

- „gelozia” pe serviciul militar al partenerului de viață al militarului;
- incompatibilitatea clasică dintre soți.

De cele mai multe ori, în astfel de situații intervine divorțul ori separarea de facto, acte regretabile, care pot perturba profund capacitatea de îndeplinire a misiunii de către militar, fie că acesta își desfășoară activitatea în țară sau peste hotare.

Vulnerabilități psihocomportamentale ale copiilor militarilor. Parte intrinsecă a familiei militarului, copiii acestuia au un rol fundamental în determinarea performanței profesionale a militarului. Pornind de la această axiomă, teoretizată relativ recent, cercetătorii din diverse țări sunt din ce în ce mai preocupați de identificarea determinărilor psihocomportamentale generate de această reacție socială extrem de puternică. Aflat în țară sau la mare depărtare de aceasta, militarul se simte foarte atașat de copiii săi. Problemele lor inerente (o boală, un accident minor, o notă bună sau rea la școală, o reușită ori un eșec într-o competiție, un zâmbet sau o lacrimă) îl marchează profund și îi influențează conduita, comportamentul și, nu în cele din urmă, performanța profesională. De cealaltă parte, pentru copil, despărțirea de un părinte, care pleacă la luptă, de regulă departe de casă, într-o zonă extrem de periculoasă, îl poate marca profund dacă nu găsește explicația potrivită

pentru această acțiune. Studiile au pus în evidență că o astfel de neînțelegere poate fi percepută ca un abandon, ca un act de trădare din partea părintelui, act ce-l poate afecta emoțional pe copil pentru tot restul vieții sale. Primele consecințe ale despărțirii, în astfel de circumstanțe, nu se lasă așteptate prea mult și unii copii își schimbă atitudinea și, în cele din urmă, comportamentul față de cei ce-i înconjoară. În acest context, au fost identificate la copiii militarilor care au plecat în misiune fără o pregătire corespunzătoare a momentului: manifestări de izolare, depresie, scăderea performanțelor școlare, impulsivitate, iritabilitate și chiar agresivitate, creșterea sensibilității față de aspecte neînsemnate, accese de independență și de neascultare față de autoritatea parentală de acasă, de la școală sau chiar din societate (polițiști, vecini, rude etc.), asocierea cu persoane care au comportamente antisociale, creșterea abuzului de substanțe nocive (tutun, cafea, droguri - uneori), neîndeplinirea angajamentelor sociale normale – în funcție de vârstă, mediul de proveniență, tipul familiei și racordarea socială.

În acest context, organizația militară a căutat soluții de reducere a acestui șoc al despărțirii și de compensare adecvată a lipsei temporare a părintelui militar de acasă.

5. Concluzii

Aspectele psihocomportamentale ce se manifestă în familia militarului au fost luate în considerație și s-au căutat soluții fundamentate psihologic pentru explicarea, deopotrivă, a reacțiilor negative și pozitive constatate în diferite familii de militari, în legătură cu performanța profesională a acestora, la locul de muncă, fie el în țară sau în afara teritoriului național. În acest context s-au constatat următoarele:

- înțelegerea caracteristicilor vieții militare de către familia militarului necesită multă răbdare și efort, fiind un proces cronofag, prin excelență;
- despărțirea militarului de familia nepregătită corespunzător poate provoca efecte negative marcante ce pot afecta, deopotrivă, familia – în totalitatea sa, pe militar, dar și organizația militară;
- pericolele prin care trece militarul se reflectă direct și nemijlocit în familia acestuia;
- urmările stresului posttraumatic sunt receptate cel mai puternic de familie;
- copiii militarului, urmare a vârstei pe care o au, nu pot înțelege, în mod uniform, rigorile profesiei părintelui;

- sacrificiile soțului rămas acasă pot fi, uneori, comparabile cu cele ale militarului din teatrul de operații;
- problemele rămase nerezolvate acasă pot genera adevărate furtuni emoțional-comportamentale asupra militarului dislocat în zona de luptă;
- efectele unor evenimente de familie nedorite sunt percepute exponențial mai rău la mii de kilometri de țară, în teatrul de operații unde militarul execută misiunea încredințată;
- o neînțelegere adecvată a menirii profesiei militare din partea comunității locale, a unor organizații neguvernamentale cu largă acoperire națională și chiar a societății civile, în ansamblu, poate genera consecințe devastatoare la adresa familiei militarului și a militarului însuși;
- ignorarea de către liderii societății a militarilor și a familiilor acestora poate avea efecte negative marcante asupra moralului și performanțelor lor profesionale.

Astfel, pentru a contrabalansa aspectele negative mai sus-menționate și pentru a le potența pe cele pozitive, se apreciază ca fiind importante mai multe tipuri de acțiuni, fundamentate psihosocial, în plan emoțional, motivațional, atitudinal, în paralel cu implementarea unor măsuri de natură logistică, organizatorică, protocolară, atât la nivel individual, organizațional, cât și societal, într-o manieră, deopotrivă plenară - la adresa militarului și familiei sale, și punctuală, pentru anumiți membri ai familiei.

Se poate aprecia, astfel, că familia militarului reprezintă un factor esențial ce-i poate condiționa performanța profesională, fie la locul de muncă permanent al acestuia, fie pe timpul misiunilor specifice din țară sau străinătate.

Acest fapt se reflectă, fie prin stimularea promovării profesionale în carieră, obținerea de performanțe ridicate la locul de muncă, îndeplinirea ireproșabilă a misiunilor încredințate, fie prin efecte negative de blocare a accesului în carieră și deficiențe la locul de muncă. În această ultimă situație, aspectele negative din cariera militarului pot genera un efect de tip „domino” în sensul că vor alimenta o atitudine de nemulțumire și neîmplinire profesională, fapt ce poate deschide calea spre multiple vulnerabilități, atât de natură

psihologică, dar și de securitate, la adresa organismului militar și țării.

Sperăm că studiile viitoare în acest domeniu vor clarifica multe dintre aspectele semnalate în acest articol.

Bibliografie:

1. BRAY, James Houston & STANTON, Mark, *The Handbook of Family Psychology*, Willey Blackwell Publishing, London, 2009.
2. DOBRE, Cristian, *Psihologie diplomatică*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2013.
3. DOBRE, Cristian, *Psihologie operațională*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2016.
4. GARRETT, Sherry; HOPPIN, Sue, *A Family's Guide to the Military for Dummies*, Wiley Publishing, 2009.
5. WADSWORTH, Shelley Macdermid; RIGGS, David S., *War and Family Life*, Springer, London, 2015.
6. WALSH, Froma., *Strengthening Family Resilience*, The Guilford Press, London, 2006.
7. WANG, C. Margaret; TAYLOR, D. Ronald, *Resilience Across Contexts: Family, Work, Culture, and Community*, Lawrence Erlbaum, London, 2000.

CUNOAȘTEREA SPECIFICULUI CULTURAL, O NECESITATE PENTRU SUCCESUL ACTIVITĂȚII DE INTELLIGENCE

Ionuț Sorin COTORCEANU*

Abstract

This paper tries to bring in attention the need of the continous study of social and cultural specificities for the success of intelligence activity, using the example of the Islamic world. Although Islamic world is characterized by a large variety from the political, geographical and economic point of view, from the cultural approach it is more homogenous than the occidental. All Muslims share beliefs and values that exceed very much their national and social borders. Even the non-Muslims attitudes and perceptions are mostly influenced by the Islam.

The collector ability to understand traditions, behaviors, non-verbal manifestation, attitudes, ways of thought and values, in other words the Islamic socio-cultural specificity, is the key to success in human sources operations and in gathering the intelligence needed for the decision making process.

Keywords: *socio-cultural environment, Islam, tribalism, Human Terrain, cultural influences, Quran, Hadith, collector, human sources, human sources intelligence.*

Considerații introductive

De-a lungul timpului, conceptul de „cultură” a fost definit în diferite moduri, una dintre cele mai vechi definiții aparținându-i antropologului britanic Edward Burnett Tylor, potrivit căruia cultura este un *ansamblu complex ce include cunoașterea, arta, morala, dreptul, tradițiile și orice alte capacități și modalități de viață dobândite de individ, ca membru al societății*¹.

Conform Dicționarului Webster, cultura reprezintă *modelul integrat al comportamentului uman care include gânduri, vorbe, acțiuni și vestigii, și care depinde de capacitatea oamenilor de a învăța și transmite cunoștințe generațiilor următoare*. Aceste modele ale comportamentului uman sunt responsabile pentru determinarea identității rasiale, religioase sau sociale și asigură crearea seturilor de valori, gânduri și sentimente ale fiecărei persoane din grupul respectiv.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române definește cultura ca fiind *totalitatea valorilor*

E.B. Tylor

*materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori*². Cultura reprezintă, printre altele, un set de

---

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

tradiții, sisteme de credințe și comportamente configurate de istorie, religie, identitate etnică, limbă și naționalitate.

Întrucât această identitate variază în funcție de grupuri și societăți, modul în care se comunică va depinde într-o manieră esențială de înțelegerea culturii respective. Altfel spus, ceea ce este perceput pozitiv într-o cultură poate fi considerat negativ sau chiar scandalos în alta.

Particularități ale mediului socio-cultural islamic

Limba este componenta principală a culturii unui popor, întrucât cea mai mare parte a culturii unei societăți se regăsește în limbajul vorbit. Ea reflectă natura și valorile culturii. Cunoașterea limbii unui popor contribuie într-o măsură determinantă la înțelegerea culturii acestuia.

În întreg spațiul islamic, incluzând țările arabe, dar și cele non-arabe, limba arabă întărește identitatea culturală și este atât simbolul, cât și fondul coeziunii sociale. Ea influențează modul în care individul percepe lumea înconjurătoare și exprimă realitatea. Limba arabă este una dintre cele patru limbi principale utilizate astăzi în Orientul Mijlociu, celelalte fiind turca, farsii și engleza, aceasta din urmă înlocuind franceza ca limbă a elitelor.

Deși limba arabă poate lua diferite forme (scrisă, vorbită, dialecte regionale), ea constituie o forță unificatoare care servește la consolidarea identității culturale dincolo de granițe. Limba arabă este atât simbol, cât și substanță a coeziunii

de grup, având în vedere că aceasta este, înainte de toate, limba în care este scris Coranul. Musulmanii cred că ea a fost aleasă de Allah și, în consecință, este superioară altor limbi. Într-adevăr, în loc să adopte un alt tip de simbol religios (de ex. crucea sau steaua lui David), Islamul folosește cuvântul lui Allah scris într-o formă caligrafiată ca simbol al religiei.

Limba arabă este una dintre limbile cel mai mult influențate de context; înțelesul real a ceea ce se comunică trebuie interpretat în mod obligatoriu prin raportare la circumstanțe și nu numai prin cuvintele propriu-zise. În culturile cu mare sensibilitate față de context, cuvântul scris poate fi realmente dificil de descifrat, deoarece o mare parte din interpretarea limbajului depinde în mod caracteristic de aspectele contextuale. Un cuvânt poate avea sensuri deseori contrare. Soția unui musulman este sacră pentru el, dar tabu pentru ceilalți. Anumite cuvinte arabe au înțelesuri multiple, complexe, identificabile doar în context. Comunicarea cu un vorbitor de limbă arabă necesită abilitatea de a *citi* dincolo de ceea ce se spune în cuvinte și de a înțelege limbajul non-verbal. Multe dimensiuni ale comportamentului non-verbal pot contrazice, accentua sau înlocui mesajele verbale.

Influența istorică. Istoria este hotărâtoare atât pentru identitatea etnică, cât și pentru cea națională; cel mai important, însă, nu este faptul istoric în sine, ci modul specific de interpretare a istoriei și memoria colectivă a trecutului. Datorită influenței diferitelor imperii asupra identității culturale a popoarelor din lumea islamică, atitudinea acestora asupra ocupației străine este importantă pentru a înțelege cultura.

Majoritatea regiunilor locuite de arabi au fost parte a Imperiului Otoman până în perioada modernă. Mai târziu, prezența ocupației franceze, italiene și britanice în teritoriile arabe a condus la diferențe majore între state. De exemplu, înfrângerea Califatului Arab și includerea sa în Imperiul Otoman (1412 – 1918) a dus la instituționalizarea autocrației. În Orientul Mijlociu, în timpul guvernării franceze și britanice, diferite părți ale fostului Imperiu Arab au fost izolate unele de altele, ducând la atitudini de clan și mentalități familiale³.

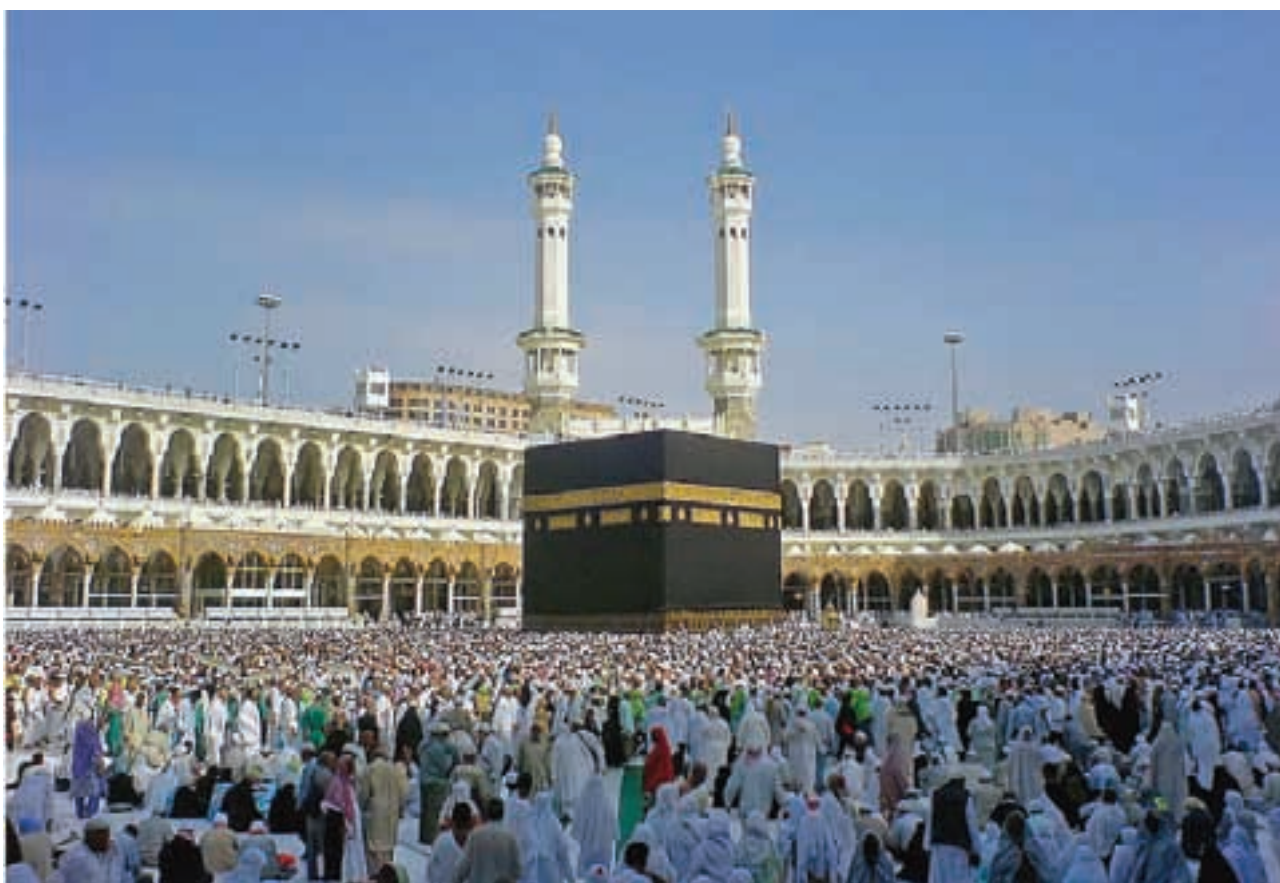
Religia este unul dintre elementele cele mai sensibile ale culturii. Religia presupune existența unei forțe supranaturale care ne guvernează existența și definește idealurile de viață, care sunt reflectate, la rândul lor, în atitudinile și valorile societății și indivizilor. Religia stă la baza similarităților culturale în țările care împărtășesc aceleași credințe și comportamente. Din cauza rolului central al religiei în societate, mulți musulmani tind să nu perceapă nicio demarcație între instituția religioasă și stat. Mahomed, fondatorul Islamului, a fost în același timp profet, conducător, războinic, om de stat, învățător și lider spiritual. Această credință puternică se poate manifesta prin sentimentul de fatalitate, de convingere că lucrurile depind de voința divinității și, prin urmare, oamenii nu pot și nu trebuie să încerce să le controleze.

Din această perspectivă este esențială înțelegerea bazelor doctrinare ale religiei islamice. Islamul nu este numai religie, ci și un stil de viață; el constituie punctul focal al societății și oferă un model pentru comportamentul personal și social al membrilor săi. Cei mai mulți dintre musulmani acceptă faptul că regulile și normele

Coranului sunt rezultatul revelațiilor divine ale profetului Mahomed și, de aceea, privite ca fiind sacre și recunoscute ca legi absolute.

Obiceiurile și comportamentul religios se întrepătrund permanent în viața cotidiană a musulmanului. Chiar și atunci când nu avem de-a face cu o persoană cu solide convingeri religioase, apartenența acesteia la cultul islamic transpare din comportamentul său. Obiceiurile sunt diverse, de la cele pur rituale, stabilite prin litera Coranului sau prin *Hadith*, până la cele casnice, de afaceri sau culinare. Nu trebuie uitat faptul că, de cele mai multe ori, în diferite situații, acestea au o valoare normativă mult amplificată, în comparație cu uzanțele occidentale, iar abordarea lor simplistă duce la atitudini nedorite din partea interlocutorului.

Organizarea socială se referă la modul de înrudire și de relaționare a oamenilor. Alături de religie, *tribalismul* reprezintă o altă dominantă a culturilor islamice. Interesul social precede celui particular, obligațiile membrilor grupului unul față de celălalt fiind deosebit de importante și căpătând valoare de lege. Tribalismul este, alături de religie, o componentă majoră a identității islamice.

Înțelegerea organizării tribale și religioase este esențială, deoarece ea este, adesea, în competiție cu alte structuri administrative și de guvernământ, cum ar fi consiliile orășenești sau poliția locală. Într-un oraș pot coexista multiple forme ale autorității, incluzând șefi de triburi, consilii alese prin vot, foști și actuali lideri politici și religioși.

La nivel local, autoritatea tribală joacă, de cele mai multe ori, rolul cel mai important. Liderii tribali vor să păstreze un statut social ridicat pentru ei înșiși și pentru triburile lor, bazat pe noblețe, putere, reputație sau avere. Uneori, aceștia tind să fie dominați de interese proprii și, în consecință, eșuează în reprezentarea intereselor propriilor oameni.

Pe de altă parte, guvernatorii, primarii și poliția au o influență modestă în cadrul comunității. Administrația politică și oficialii aleși prin vot sunt priviți ca simpli funcționari în slujba cetățenilor, fără a se bucura de imaginea unor lideri zonali.

Normele sunt reguli care recomandă sau interzic anumite comportamente în situații specifice. De exemplu, stilul vestimentar specific anumitor împrejurări, spațiul fizic sau obiceiurile alimentare derivă din sistemul de norme.

În ceea ce privește *vestimentația*, musulmanii utilizează atât îmbrăcămintea tradițională, dar și pe cea occidentală. Veșmintele tradiționale, deși din ce în ce mai puțin folosite, permit o mult mai bună circulație a curentului de aer în jurul corpului, răcorindu-l; de asemenea, acoperământul pentru cap oferă protecție împotriva soarelui. În ce privește îmbrăcămintea vestică, există totuși anumite restricții. Pantalonii scurți nu sunt purtați decât de copiii mici și de atleți pe terenul de sport. Indiferent de cât de cald este, bărbații își vor ține cămașa pe ei și, extrem de rar, își vor ridica mânecile.

Acoperământul pentru cap poate constitui un indicator al tribului, clanului sau familiei din care face parte purtătorul. Astfel, în timp ce într-un sat, un trib sau un clan pot avea un anume model unic, în satul vecin același model poate desemna apartenența la un alt trib sau clan. Totuși, există anumite tipare care ne indică informații despre forma de guvernământ, apartenența etnică sau religioasă. Astfel, roșu și alb simbolizează faptul că purtătorul este de origine iordaniană, a îndeplinit pelerinajul la Mecca și aparține unui regat, în timp ce asocierea culorilor alb și negru indică o origine palestiniană. Negru și

gri reprezintă apartenența la o republică prezidențială și îndeplinirea datoriei sfinte a *hajji*-ului (pelerinajului). Turbanele negre ale șiiților sunt caracteristice clerului și indică descendența din familia profetului Mahomed sau a celui de-al patrulea calif, Ali, vărul profetului, întemeietorul sectei šiite. Pe de altă parte, culoarea albă a turbanelor la šiiti este asociată cu rangurile inferioare din ierarhia religioasă.

În ceea ce privește vestimentația femeilor, diferitele națiuni și regiuni geografice au impus tradiții distincte din acest punct de vedere. Astfel, dacă în țări considerate mai liberale, cum ar fi Egiptul sau Libanul, femeile se pot îmbrăca în haine occidentale, în alte regiuni, ca de exemplu Afganistan sau Arabia Saudită, regulile sunt mult mai stricte, acest lucru fiind în strânsă dependență de statutul femeii, poziția socială, profesia și tradiționalismul familiei din care face parte.

Spațiul fizic, distincția între spațiul personal și cel public, confortul sau disconfortul contactului fizic interpersonal, precum și așteptările cu privire la locul și modalitatea de abordare diferențiază net cultura islamică de cea occidentală. Pentru arabi, de exemplu, noțiunea de *spațiu personal* este total diferită de cea din cultura vestică. În Statele Unite, discuțiile de afaceri se poartă la o distanță de aproximativ un metru și jumătate, ceea ce este denumit *spațiu social*. În Orientul Mijlociu însă, arabii stau mult mai aproape unul față de celălalt, adesea la o distanță mai mică de 30 de centimetri. Occidentalii au tendința, în mod inconștient, să mărească distanța, riscând astfel să aducă ofense unui astfel de interlocutor.

Gastronomia. Mâncarea arabă presupune, în general, carne de miel, precum și folosirea în exces a uleiului și a condimentelor. Se mai obișnuiește să se ofere orez combinat cu legume și carne. Mulți musulmani cumpără carnea de

la măcelarii *halal* (autorizați, care fac lucruri permise de Islam, conform *Sharia*) care vând carne de animale permise și tăiate conform învățăturilor sfinte. Carnea *Kosher* (preparată și păstrată conform regulilor evreiești) este acceptată de musulmani pentru că animalul este tranșat (pregătit, păstrat) în același fel. În cazul în care un localnic adresează o invitație la masă, trebuie ținut cont de mai multe aspecte: invitația nu trebuie declinată, refuzul considerându-se o jignire; încălțăminta trebuie lăsată la intrarea în locuință; pe timpul servirii mesei, felurile de mâncare sunt distribuite celorlalți meseni de către șeful familiei; alimentele se servesc și de către oaspeți tot cu mâna; pe timpul servirii mesei nu se discută, cu excepția unor aprecieri la adresa calității mesei; nu se mănâncă totul din farfurie, deoarece restul lăsat reprezintă un compliment la adresa gazdei, aceasta însemnând abundență. De-abia după servirea mesei se pot aborda problemele de interes.

Deși *alcoolul* este interzis de Islam și evitat de fundamentalisti, totuși unii musulmani consumă alcool în intimitatea locuinței lor. În unele țări (de ex. Irak) alcoolul este legal și permis străinilor, în alte regiuni (ex. zona pașună a Afganistanului) este strict interzis oricui.

Valorile sociale sunt principii după care membrii societății se ghidează pentru a evalua alternativele sau consecințele în luarea unor decizii și care stabilesc baza judecăților despre bine și rău în cadrul unei culturi.

În societate, fiecare individ aparține unui anumit grup. Acest grup își protejează membrii și așteaptă în schimb de la aceștia loialitate. Societățile islamice sunt colectiviste. În loc de a-și susține separatismul și intimitatea ca indivizi independenți, musulmanii tind să interacționeze ca membri ai unui grup, fie el familie, clan, sat, cartier sau trib. Normele grupului ghidează comportamentul individual și, în general, musulmanii manifestă o nevoie crescută de aprobare socială. Originalitatea și independența în gândire nu sunt atât de apreciate precum efortul de grup. Rușinea constituie instrumentul principal prin care societatea musulmană impune conformarea indivizilor la regulile sale. Grupul este cel care determină, adesea, identitatea

unei persoane, statutul și perspectivele sale de reușită în viață. Drept rezultat, musulmanii sunt supuși unei presiuni imense din partea familiei și a comunității și adesea sunt dispuși să sacrifice câțiva membri ai ei pentru binele colectiv. Influența colectivismului poate ajuta la explicarea disponibilității multora dintre musulmani de a-și da viața pentru binele grupului.

Distanțarea puterii caracterizează măsura în care cei mai slabi membri ai societății acceptă și se așteaptă la o distribuție inegală a puterii⁴. În cultura societăților tradiționale islamice, oamenii tind să accepte inegalitățile privind statusul social, puterea și autoritatea. Din cauza faptului că musulmanii acceptă inegalitatea socială ca pe un dat, cei de la baza ierarhiei nu manifestă prea multă inițiativă în a-și schimba soarta, în timp ce liderii se opun eventualelor opinii progresiste.

Cultura afacerilor este formală în majoritatea țărilor lumii islamice. Respectul și seriozitatea în afaceri sunt importante, chiar și atunci când este vorba despre un adversar. Ospitalitatea dictează că, atunci când un dușman este invitat în casa cuiva, gazda este răspunzătoare de siguranța sa. Trebuie să se manifeste o atitudine de decență și bună cuviință în orice situație. Contactele oficiale cu persoane publice, autorități locale sau, cu atât mai mult, cu lideri religioși sau tribali, trebuie să se desfășoare respectându-se statutul social al interlocutorului și subliniind permanent poziția dominantă a acestuia.

Musulmanii au tendința de a evita situațiile de risc și incertitudine în activitățile cotidiene; acest lucru se realizează prin respectarea cu strictețe a regulilor și, în plan metafizic, prin credința în adevărul absolut. Într-o astfel de cultură, conceptul de *onoare* este deosebit de important; pentru un musulman este dificil să refuze o cerere, deoarece acest lucru ar fi nepolitic. Astfel, un *Da* din partea unui musulman înseamnă mai degrabă *Te înțeleg perfect* decât *Sunt de acord cu tine*. De aceea, este deosebit de importantă înțelegerea faptului că, uneori, ceea ce este nespus poate fi cel puțin la fel de important cu ceea ce se spune într-un anumit context.

În lumea islamică, *timpul* are o valoare diferită față de standardele occidentale. Musulmanii obișnuiesc să facă mai multe lucruri în același timp, nefiind preocupați de constrângeri temporale. Timpul este subordonat oamenilor și nu invers. Limba arabă este una orientată spre timpul trecut și permite foarte puține structuri de exprimare lingvistică la viitor, considerând aceasta un atribut divin, necontrolabil de către musulman. Spre exemplu, occidentalii sunt foarte conștiințioși în ceea ce privește timpul și se caracterizează într-o mare măsură prin punctualitate, în timp ce musulmanii sunt mult mai puțin preocupați de aceasta. Dacă un musulman stabilește o întâlnire la o anumită oră, cel mai probabil va întârzia fără a-și face complexe de conștiință.

În lumea islamică, *ospitalitatea* este o tradiție apreciată. A cinsti un străin își are originea în cultura deșertului. Ospitalitatea, dezvoltată de-a lungul secolelor (nomazii – beduinii – fiind legați între ei de vicisitudinile deșertului și depinzând de generozitatea altora), a făcut ca beduinul să nu moară de sete sau foame ori în urma atacurilor (raidurilor) asupra caravanelor sale. Mulți orientali au păstrat acest obicei de curtoazie. Generozitatea și ospitalitatea față de străini sunt atât o expresie a onoarei personale, cât și o datorie sfântă.

Necesitatea cunoașterii aspectelor specifice mediului socio-cultural islamic pentru eficiența activității de intelligence

Cheia succesului în colectarea informațiilor din surse umane aparținând unui mediu socio-cultural tradițional islamic necesită, în primul rând, stabilirea unei bune relații personale, cunoscut fiind faptul că oamenii, în general, comunică mult mai bine având o motivație personală. În acest sens, trebuie elaborată o strategie care să țină cont de aspectele culturale detaliate în paragrafele anterioare.

De exemplu, într-o conversație cu o persoană aparținând acestui mediu, nu se trece direct la subiect, fiind necesară parcurgerea unei etape care să țină cont de specificul protocolar (ex: servirea unor răcoritoare/ceai și o conversație politicoasă). Subiectele de interes pot fi discutate mai târziu, la întâlnirile ulterioare, după parcurgerea comună a unei perioade de timp, variabile de la caz la caz. Impresia inițială pe care o creează collectorul asupra sursei și modul de abordare vor avea efect pozitiv în ceea ce privește continuitatea relației și a gradului de reușită în obținerea informațiilor dorite. Modul de abordare variază în funcție de mai mulți factori precum: tipul misiunii, mediul operațional, statutul/personalitatea/dispoziția/timpul la dispoziție al sursei, precum și de expertiza collectorului.

Pe timpul etapei de abordare se stabilesc elementele pe baza cărora se va articula strategia de colectare a informațiilor. Trebuie acordată o atenție deosebită acestei etape, întrucât ea este determinantă în formarea motivației sursei de a comunica sau nu. Abordarea debutează cu contactul inițial dintre sursă și colector, când acesta din urmă trebuie să utilizeze cunoștințele însușite cu privire la normele culturale și pârgghiile care pun în mișcare mecanismele afective aplicabile persoanei. Pe timpul abordării trebuie adoptat stilul adecvat comportamentului sursei, simultan cu observarea manifestărilor non-verbale ale acesteia, care pot indica un eventual disconfort, și, implicit, o ajustare a strategiei de abordare. Durata acestei faze depinde, în principal, de volumul și de valoarea informațiilor deținute de sursă, de disponibilitatea altor surse de a oferi aceleași informații și, bineînțeles, de timpul la dispoziție. În etapa contactului inițial trebuie păstrată o relație asemănătoare celei de afaceri, în sensul că atunci când sursa adoptă o atitudine cooperantă se poate trece la o ambianță mai relaxată. Colectorul trebuie să determine cu mare atenție care dintre modalitățile de abordare este cea mai potrivită.

Sursele pot coopera din rațiuni diverse (patriotice, materiale sau emoționale). Indiferent de

tipul sursei și de personalitatea sa vizibilă, fiecare individ posedă trăsături care, dacă sunt corect sesizate, pot fi exploatate în procesul de colectare a informațiilor. Aceste trăsături pot fi determinate cu ușurință sau trebuie deduse din limbaj, maniere, expresii faciale, mișcări ale corpului, răspunsuri involuntare (transpirație, schimbarea ritmului respirației, mișcarea ochilor) și alți indicatori care diferă de la un individ la altul. Din punct de vedere psihologic, operatorul trebuie să fie un bun cunoscător al comportamentului uman și să știe că, în general, oamenii au tendința de a vorbi atunci când sunt sub stres, de a manifesta considerație față de o autoritate superioară, de a răspunde pozitiv acelora care manifestă același sistem de valori, de a-și manifesta disponibilitatea spre dialog pe subiecte în care operatorul demonstrează cunoștințe identice sau apropiate etc.⁵ Pe de altă parte, menținerea controlului asupra sursei poate deveni dificilă având în vedere faptul că persoanele din țările arabe au tendința ca, odată antrenate în discuție, să divagheze de la subiect pentru a epata interlocutorul. Pentru câștigarea disponibilității interlocutorului trebuie identificate cu atenție și finețe psihologică trăsăturile personalității, percepțiile, valorile, convingerile prin intermediul cărora acesta descifrează realitatea. Este de dorit

ca în etapa de abordare sursa să-și poată exprima liber opiniile/sentimentele, colectorul fiind astfel ajutat în creionarea profilului psihologic al acesteia și, implicit, în identificarea celor mai potrivite metode de exploatare, iar ulterior relația să fie una formală, de transmitere a informației dintr-un sens în celălalt.

De asemenea, este importantă înțelegerea principiilor de construire a raportului interpersonal și faptul că, pentru a fi eficienți, stabilirea unei relații de încredere reciprocă poate cere uneori timp îndelungat, mai ales într-o astfel de situație în care diferențele culturale sunt mari. Succesul în construirea unei astfel de relații este

general „poate” sau „ok”, având un sens de dare a acordului, de înțelegere. Pe de altă parte, trebuie conștientizat faptul că jignirea unui musulman poate avea consecințe periculoase, chiar fatale. De exemplu, corectarea în public este o jignire. Criticile, chiar oferite constructiv, pot ataca sau leza onoarea unui musulman și pot fi interpretate ca o insultă personală. Pentru a se proteja pe sine sau onoarea sa împotriva criticilor, el poate reinterpreta faptele sau să le nege cu foarte mare convingere. De aceea, trebuie evitată corijarea, mai ales în public, a musulmanului și să-i fie lăudate calitățile.

strict determinat de disponibilitatea operatorului de a petrece timpul cu interlocutorul la o ceașcă de ceai, vorbind despre vreme, familie, sport etc. Cunoașterea câtorva cuvinte sau expresii arabe de largă circulație în lumea islamică, cum ar fi salutul tradițional *Salaam Alaykum* („pacea fie cu tine”) sau *Shukran* („mulțumesc”) este binevenită. Dacă discuția se referă la ceva ce s-ar putea întâmpla în prezent sau viitor, atunci termenul religios *Inshallah* („cu voia lui Allah”) va fi atașat răspunsului. Acest termen înseamnă în

Concluzii

Coordonatele culturale enunțate anterior într-o manieră sumară fac dificilă înțelegerea culturii islamice pentru un nemusulman. Prea multe interese sunt în joc pentru ca ea să aibă o dezvoltare armonioasă și lipsită de orice constrângeri, atât interioare, cât și externe. Pe lângă toate acestea se mai adaugă un alt curent de gândire contemporan, mai periculos decât orice terorism: tendința de simplificare și generalizare. Rezultatele unei asemenea atitudini de împărțire

a lumii în bine și rău, credincios și necredincios, are efecte dezastruoase, în cazul de față, asupra religiei și culturii islamice.

Islamul este o religie care își caută identitatea. Musulmanii doresc să trăiască într-o lume modernă, în înțelegere cu Occidentul, dar nedominați de acesta și fără să-i imite valorile socio-culturale. Iar această adaptare la valorile moderne trebuie să se facă într-o manieră proprie, în conformitate cu tradițiile și învățăturile Islamului, folosindu-și resursele proprii, atât spirituale, cât și materiale. Se poate spune că în cadrul formelor de manifestare culturală există variații diverse, determinate în primul rând de factorii de influență culturală arătați anterior (influența istorică, religie, influențe lingvistice, tribalism). În acest sens, este evidentă necesitatea imperativă ca operatorul HUMINT să fie foarte bine informat asupra acestor specificități și să aplice în orice situație conduita comportamentală și profesională cea mai adecvată, determinantă în construirea și consolidarea raportului interpersonal cu sursele și, ulterior, în exploatarea acestora.

Bibliografie:

1. HAMADY, Sania, *Temperament and Character of the Arabs*, NY: Twayne Publishers, 1960;
2. HITTI, Philip Khuri., *The Arabs: A Short History*, Washington, DC: Regnery Gateway, 1985;
3. LAMMENS, Henri, *Islamul- credințe și instituții*, Editura Corint, București, 2003;
4. PATAI, Raphael, *The Arab Mind*, Catherleigh Press, May 2002;
5. TYLOR, Edward B., *Primitive Culture*, John Murray, London, 1871;
6. WEHR, Hans, *A Dictionary of Modern Arabic*, Ithaca, NY: Spoken Language Services, 1994;
7. WUNDERLE, William D., *Through the Lens of Cultural Awareness*, Combat Studies Institute Press, 2006;
8. <http://dexonline.ro/>.
9. Doctrina FM 2-22.3 (FM 34-52) *Human Intelligence Collector Operations*.

¹ Edward B. Tylor, *Primitive Culture*, apud. Pierre Bonte și Michel Izard, Dicționar de etnologie și antropologie, Editura Polirom, Iași, 1999, p.682

² <http://dexonline.ro/>

³ Philip Hitti, *The Arabs: A Short History*, Washington, DC: Regnery Gateway, 1985, p.34.

⁴ William D. Wunderle, *Through the Lens of Cultural Awareness*, Combat Studies Institute Press, 2006, p. 38.

⁵ De exemplu, potrivit doctrinei americane din 2006, FM 2-22.3 (FM 34-52) *Human Intelligence Collector Operations*, persoanele care tocmai au fost capturate trec printr-un stres semnificativ; tendința naturală este de a dori să vorbească despre această experiență traumatizantă. Dacă persoana reținută a fost corect izolată și liniștită, operatorul este prima persoană cu care aceasta are șansa de a discuta. Acesta este un instrument puternic pe care colectorul îl poate utiliza pentru a-l face pe interlocutor să vorbească. Dorința de a discuta cu cineva poate fi manifestată, de asemenea, și de către refugiați, persoane reținute și chiar de localnicii care s-au confruntat cu o astfel de experiență. Pentru mai multe detalii, se poate consulta online <http://globalsecurity.org/intell/library/policy/army/fm/>.

STRATEGIILE CONVERSAȚIONALE - UN INSTRUMENT EFICIENT ÎN INTERRELAȚIONARE, NEGOCIERE ȘI MEDIERE

Iuliana Adriana DUMITRACHE*

Abstract

This study intends to present certain socio-linguistic concepts that might be used as an instrument by professionals practicing face-to-face verbal interaction at their work, on daily basis – negotiators, militaries deployed abroad, and diplomats.

There is a need of fine tuning and subtle manipulation of the linguistic means in certain situations, in order to achieve the targeted goal or to calm down certain. There is also a need of winning someone's trust and of building closer ties, or, by the contrary – of keeping the distance without generating a rejection feeling. From this perspective, it is useful to apply these strategies (ways of linguistic interactions) as they improve the results of the conversations initiated by those who had a previous training on the matter.

Keywords: communication, conversation, strategy, negotiation, interaction.

Pregătirea multilaterală – o necesitate a actualului cadru de securitate

Mediul în care se desfășoară viața cotidiană a cetățenilor secolului XXI este deosebit de complex și accelerat - informațional, spațial și temporal. Globalizarea, libertatea de circulație, evoluția mijloacelor de transport și a mijloacelor de propagare media a informațiilor, cunoașterea limbilor de circulație internațională, interacțiunea între civilizații cu specific diferit, evoluția factorilor care pot reprezenta amenințări - toate aceste elemente contribuie la o explozie a complexității mediului pe care strategii îl au de analizat, de previzionat și de contracarat.

Din aceste motive, este aproape imposibil ca un anumit sistem educațional sau de pregătire să producă experți care să poată răspunde tuturor tipurilor de provocări cu care aceștia se vor confrunta în activitatea viitoare. Din ce în ce mai multe probleme cotidiene se rezolvă făcând apel, simultan, la mai multe discipline științifice și/sau de natură culturală, deopotrivă.

Interdisciplinaritatea pe tărâmul evoluției științifice se împletește cu interdisciplinaritatea în domeniul pregătirii personalului, pentru că devine din ce în ce mai greu ca unor provocări de tip nou să li se răspundă cu structuri, metode și mentalități de tip vechi sau refractare.

Într-o lume ideală, factorii de decizie ar trebui să aibă o capacitate crescută de înțelegere a unor fenomene ample. Din pricina cantității copleșitoare de informație și a complexității fenomenelor, este necesară o foarte bună cooperare și inter-relaționare a consilierilor de care factorii de decizie dispun. De asemenea, este, poate în aceeași măsură, necesară o **pregătire în domeniul comunicării** a celor care acționează în sensul obținerii informațiilor, pe de o parte, precum și a celor care furnizează beneficiarilor produse informative, pe de altă parte. În plus, inclusiv în domeniul reacției - al răspunsului de natură diplomatică sau militară - ar trebui să existe buni comunicatori, care să perceapă rolul și influența pe care o au în prevenirea (prin discuții informale

---

*Iuliana Adriana DUMITRACHE este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

sau oficiale, prin negociere, mediere, lobby sau prin înțelegeri de natură militară) unor posibile neînțelegeri, tensiuni sau chiar conflicte. Astfel, anumite categorii de personal sunt cu precădere implicate în interacțiuni umane al căror bun mers poate influența, într-o măsură mai mică sau mai mare, evoluții sau decizii ulterioare: diplomații și lucrătorii din domeniul relațiilor externe, culegătorii de informații, militarii din misiunile externe, consilierii din preajma oficialităților. Modul în care aceștia gestionează anumite situații specifice sau conjuncturale, felul în care interacționează la nivel personal, în conversații în afara cadrului oficial, poate fi decisiv pentru aflarea unor informații importante, pentru luarea unor decizii capitale, pentru înlăturarea unor ambiguități sau chiar pentru viața celui în cauză.

Inter-disciplinaritatea comunicării - considerente de natură teoretică

Acest studiu își propune prezentarea unor concepte de natură socio-lingvistică menite să vină în sprijinul celor care practică interacțiunea

verbală *face-to-face* în mod curent în domenii diverse (informații, negocieri, diplomatie ș.a.). În anumite situații este nevoie de o racordare fină, de o manipulare subtilă a mijloacelor lingvistice, în vederea atingerii scopului urmărit sau al atenuării unor neînțelegeri. E nevoie să se câștige simpatia în vederea apropierii de acea persoană sau, după caz, să se mențină distanța, fără a crea senzația de respingere. Din această perspectivă, recurgerea la anumite strategii conversaționale este foarte utilă.

Aceste elemente au fost identificate în urma cercetării practice a comunicării ca activitate vie. În general, studierea comunicării nu poate avea loc izolând dialogul de background-ul care l-a generat, de contextul situațional specific momentului, de psihologia și situația socială a participanților la actul de comunicare – colocutorii. Limbajul funcționează diferențiat în anumite situații, iar comunicarea verbală nu are doar rolul de integrare socio-culturală a oamenilor, ci și urmărirea propriilor interese prin adaptarea la situație, respectiv prin selectarea lingvistică a anumitor căi

de acțiune și de renegociere din mers a sensului discuției – deci un rol pragmatic. Cu alte cuvinte, dialogul este un proces viu: contextul modelează conversația, fiecare act comunicativ își pune amprenta asupra dialogului în ansamblu, replicile sunt, totodată, și creatoare de context, fiecare intervenție aducând modificări background-ului preexistent. Ulterior, în procesul de enunțare și receptare, aceste intervenții contează. În tot acest proces pot fi identificate anumite strategii conversaționale specifice comunicării orale, pe care le folosim în mod conștient sau neconștient. Familiarizarea cu aceste strategii – modalități de interacțiune lingvistică – poate deveni productivă și din ce în ce mai eficientă, odată ce devenim conștienți de ele.

Conversația este forma tipică de utilizare a limbajului verbal – tipul familiar de comunicare orală, dialogică, între doi sau mai mulți participanți care își asumă liber rolul de emițător, spre

deosebire de **discuție**, care este o formă secundară de utilizare a limbajului verbal, specific unui mediu oficializat, în care există anumite reguli în asumarea rolului de emițător¹. Schimburile verbale sunt, în fapt, realizarea practică a negocierii între partenerii de dialog, fiecare urmărind propriile intenții, încercând pe cât posibil să ajungă la un echilibru între necesitățile individuale și nevoile celorlalți membri ai comunității. Colocutorii au, în general, obiective conversaționale diferite și adesea divergente².

Pe lângă satisfacerea propriilor obiective, un locutor este preocupat permanent atât de menținerea, cât și de ameliorarea relației cu interlocutorii. Intervine astfel **principiul politetii lingvistice, principiu care este diferit de concepția clasică de politețe**.

În mod obișnuit, se spune despre o persoană că este politicoasă în măsura în care aceasta respectă anumite norme de comportament care funcționează prin tradiție într-o comunitate dată³.

Aceasta s-ar concretiza, în plan verbal, prin apelul la unități și construcții caracteristice unui registru formal, gradul de formalitate al expresiei fiind direct proporțional cu gradul de politețe⁴. Accepțiunea lingvistică de politețe presupune ca, în momentul interacțiunii verbale, să se țină cont de colocutor. Astfel, va trebui să se recurgă la un comportament comunicativ strategic, în funcție de dorința personală de a îmbunătăți sau de a limita interferența comunicatională cu respectivul partener de dialog. S-a făcut astfel distincția între **politețea pozitivă**, axată pe apropiere, simpatie față de receptor, și **politețea negativă**, concentrată pe „menținerea distanței” între indivizi⁵. În mod obișnuit, un vorbitor, în funcție de datele concrete ale fiecărei situații comunicative, alege drept adecvată folosirea unei anume strategii care l-ar avantaja în atingerea scopului propus, aducând în același timp prejudicii cât mai mici relației cu ceilalți.

În cercetările sale în domeniul sociologiei comunicării, Erving Goffman⁶ introduce conceptul de *face*, care desemnează **imaginea publică a eu-lui individual**, percepută în termenii unor atribute sociale acceptate de ceilalți; imaginea pe care partenerii sociali și-o fac despre noi este irealizabilă fără cooperare, fiind un fapt strict dependent de acțiunile și sistemele de valori ale celor cu care venim în contact⁷. Pentru a se evita deteriorarea *face*-ului, este necesar să se facă o alegere strategică a mijloacelor de comunicare. Trei variabile pot să influențeze, în raport cu datele concrete ale

fiecărei situații comunicative, alegerea uneia sau a alteia dintre strategiile conversaționale: distanța socială, puterea și gradul de interferență al participanților la discuție.

Potențialul agresiv al anumitor clase de acte verbale (solicitări, ordine) poate pune în pericol echilibrul conversației și poate, de asemenea, să aducă daune imaginii individuale a eu-lui, fie al locutorului, fie al colocutorului. În adresarea directă există atitudini redresive care atenuează aceste prejudicii. Folosirea strategiilor politeții pozitive și negative oferă și ele posibilitatea de a diminua efectele nefavorabile ale unei interacțiuni lingvistice directe; alegerea tipurilor de comportament strategic presupune emiterea unor enunțuri care admit cel puțin două interpretări, sensul intervențiilor verbale devenind astfel obiect de negociere între parteneri. Ambiguitatea va oferi emițătorului o posibilitate de a „regla” semnificațiile în funcție de atitudinea receptorului.

Strategii conversaționale specifice politeții pozitive și negative

Alegerea politeții pozitive corespunde cu adoptarea unei poziții de familiaritate, de prietenie față de interlocutor. Strategiile acestui tip de politețe se bazează pe afirmarea simpatiei, a admirației, a aprobării unei mari părți a celor specifice interlocutorului, anticipând rezultate favorabile la sfârșitul actului comunicativ. Politețea pozitivă are o funcție integrativă, accelerând relațiile sociale prin insistența asupra elementelor de comunitate⁸.

Acest tip de comportament strategic poate fi foarte folositor în primele etape ale abordării unor surse de către operatorii HUMINT sau celor care doresc să stabilească o primă impresie pozitivă, care să le permită ulterior dezvoltarea unor relații bazate pe cooperare liber agreată. De asemenea, permite reconfirmarea atenției pe care o acordăm interlocutorului și de care acesta are nevoie pentru a se simți apreciat.

Politeții pozitive îi sunt specifice următoarele strategii, ținând cont permanent de adaptarea fină la contextul conversațional existent:

- *Formularea explicită a unor observații care să ateste interesul și atenția emițătorului față de receptor:* „Astăzi pari mai bine dispus”; „Ți-a crescut părul!”; „Ce muzică asculți?”.
- *Exagerarea expresiei aprobării, admirației, simpatiei față de receptor:* „Ai ales bine mâncarea. Ai gusturi care îmi plac.”; „Ești rapid în gândire!”; „Recunosc, de cele mai multe ori ai dreptate”; „Îmi place ideea ta!”.
- *Exprimarea interesului pentru ce spune interlocutorul, chiar dacă nu tot ce spune interesează, contribuția aprinsă la subiectele pe care le deschide și par importante pentru acesta, „suportarea” intervențiilor și divagațiilor mai ample, pentru a confirma comuniunea de impresii și existența unei legături.*
- *Folosirea unor mărci de identitate care subliniază apartenența colocutorilor la același grup:* apelul la persoana a doua singular în locul pluralului, apelarea pe

numele mic, exprimarea la persoana întâi plural ca mod de a afirma „înglobarea” afectivă: „Ar trebui să aflăm ce se află în spatele acestei decizii.”, în loc de „Află tu ce e în spatele acestei decizii”.

- *Folosirea numelui mic dacă este posibil:* este esențială reținerea numelui sau exprimarea preocupării pentru această intenție.
- *Căutarea acordului cu receptorul prin abordarea unor subiecte de discuție sigure, reluarea parțială, dar cu alte cuvinte, a replicilor acestuia:* „– O astfel de situație te face să te simți nesigur”/, „– Da, foarte nesigur!”; „– Am crezut că intru în pământ de rușine în acel moment.”/ „Foarte jenant, îmi imaginez”.
- *Evitarea exprimării directe a dezacordului prin diverse formule:* „Da, dar...”; „Cred că ar mai fi și soluția....”.
- *Afirmarea existenței unui teritoriu comun între colocutori, adesea prin manipularea presupuzițiilor:* emițătorul poate avansa presupuziții privind dorințele sau opiniile receptorului: „Nu ți-ar fi plăcut să asisti la discuția de ieri.”; Nu crezi că ....ar fi o variantă bună?”.
- *Gluma ca formă de a evita posibila stânjeneală a receptorului în condițiile în care acesta nu este un interlocutor obișnuit pentru emițător sau în care mișcarea conversațională performantă este inadecvată. Trebuie însă manifestată prudență, deoarece folosirea glumelor nu este posibilă decât dacă colocutorii*

împărtășesc nu numai același set de norme situaționale, ci și aceeași concepție asupra posibilităților de a le încălca. Însă apelul la glumă este o dovadă a recunoașterii apartenenței emițătorului și receptorului la același grup.

- *Exprimarea optimismului în privința problemelor în discuție:* „Sunt sigur că se va găsi o soluție”; „Ai să te descurci sigur!”.
- *Furnizarea de motive pentru efectuarea unei acțiuni dorite:* „Este o lecție învățată importantă care ar salva vieți, ar trebui să o aplicăm”; „Am auzit că e un film excelent, ar trebui să îl vedem!”.

Strategiile politeții negative sunt specifice adoptării unei atitudini rezervate, deferente.

De obicei, acestea se folosesc pentru a sublinia respectul deosebit pe care îl purtăm cuiva care are o funcție deosebită, o expertiză profesională remarcabilă sau o vârstă înaintată. Deși aparent semnalizează distanța, această atitudine deferentă face ca receptorul să fie binevoitor cu emițătorul și astfel să îi fie greu să îl refuze. Aceste strategii sunt, de asemenea, uzitate și în momentul în care emițătorul se află într-o poziție superioară și dorește să respingă pe cineva, cu prejudicii minime.

- *Exprimarea indirectă a directivelor:* „Ești bun să mă ascuți?”; „S-a ajuns prea

departe și cineva va fi concediat”; „Nu credeți că e prea mult?”; „Te superi dacă te rog să ascultăm și punctul ei de vedere?”.

- *Exprimarea de scuze/ dorinței de a nu afecta sau reține prea mult/asumarea unei îndatorări înainte de a cere o favoare:* „Iertați-mă că am parcat aici, aş putea lăsa mașina în fața casei dumneavoastră pentru două ore?”; „Vă deranjez doar un minut.”; „Este doar o decizie temporară.”.
- *Adoptarea unei atitudini pesimiste cu privire la dorința sau posibilitatea receptorului de a efectua o anumită acțiune:* „Crezi că ai putea face calculele în doar două zile?”; „N-ar fi prea obositor pentru tine să treci pe la el la întoarcere?”.
- *Exprimarea deferenței prin amplificarea valorii interlocutorului și diminuarea propriei valori:* „Tu l-ai citit imediat, eu n-aș fi reușit asta niciodată”; „Domnule doctor, îmi las viața în mâinile dumneavoastră.”; „Problema asta e un fleac pentru tine.”.
- *Impersonalizarea enunțurilor prin evitarea persoanei întâi și persoanei a doua:* „Nu se poate face nimic în această privință” în loc de „nu pot face asta pentru tine”; „Legea e lege”; „Totul s-a terminat”; „Problema ar trebui rezolvată rapid.”.

Aprecieri

Majoritatea acestor strategii sunt folosite de fiecare dintre vorbitori în mod curent, intenționat sau involuntar, putând fi astfel ușor încadrate în categoria acelor noțiuni pe care „nu știam că le știam”. Sunt folosite în viața de zi cu zi și țin de experiența de viață și de abilitatea de interrelaționare a oricărui om.

Cu toate acestea, nu trebuie neglijat potențialul pe care aceste simple formule îl au în a facilita relaționarea la aproape orice nivel în domeniile de interes pentru asigurarea securității. O mare atenție ar trebui acordată dozării insistenței și păstrării simțului măsurii. Este posibil ca, după ce devin conștienți de existența acestor strategii, în funcție de abilitățile dobândite, posibili utilizatori să acționeze cu mai mult fler, însă aici intervine și rolul departamentelor de resurse umane, care ar trebui să selecteze pentru posturile amintite persoane cu o anumită structură psihologică și, mai ales, cu o abilitate naturală de a purta conversații.

Trebuie menționat, de asemenea, că cea mai mare parte a acestor strategii au aplicabilitate în interacțiunea *face-to-face*, iar în domeniile care asigură stabilitatea mediului de securitate în acest moment, multe momente importante se desfășoară în acest format: în spatele ușilor închise, pe holurile sau în încăperile marilor cancelarii, în grupurile de influență, la restaurante. De asemenea, informațiile aflate într-o simplă discuție în parc sau cu oameni simpli din regiuni fierbinți ale globului pot fi de o importanță inimaginabilă.

Există, de asemenea, și limitări în aplicabilitatea strategiilor conversaționale menționate. Deși Brown și Levinson, autorii teoriei strategiilor politetii pozitive și negative,

le consideră universalii ale comportamentului comunicativ, valabile oriunde în lume, există anumite rezerve în privința aplicabilității acestora în spațiul civilizațiilor asiatice, unde oamenii sunt reținuți în a se implica în discuții. O altă vulnerabilitate a aplicării strategiilor conversaționale o reprezintă dependența de un punct comun inițial, și anume de acordul ambelor părți ca o discuție să poată fi cel puțin inițiată.

Bibliografie:

1. IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, *Conversația. Structuri și strategii; sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, București, Editura ALL, 1991.
2. FRASER, Bruce, „Perspectives on politeness”, în *Journal of Pragmatics*, 1990, p. 14.
3. BROWN, Penelope, LEVINSON, Stephen, „Universals in language usage: politeness phenomena”, în E.N.GOODY (ed.), *Questions on politeness. Strategies in social interaction*, Cambridge, 1978.
4. GOFFMAN, Erving, *Interaction ritual. Essays on face-to-face behavior*, Garden City, New York, Doubleday & Co, Inc., 1967.
5. GREEN, M. Georgia, *Pragmatics and natural language understanding*, Hillsdale (New Jersey), Hav Londra, Lawrence Erlbaum Associates Publ., 1989.

¹ Stephen C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge Textbooks in linguistics: Cambridge University Press, 1983, pp.284-285

² Ibidem, p. 294.

³ Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Conversația. Structuri și strategii; sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, București, Editura ALL, 1991 p. 84.

⁴ Bruce Fraser, *Perspective on Politeness*, in *Journal of Pragmatics*, 1990, pp. 220-221.

⁵ Penelope Brown, Stephen C. Levinson, „Universals in language usage: politeness phenomena”, în E.N. Goody (ed.), *Questions on politeness. Strategies in social interaction*, Cambridge, 1978.

⁶ Erving Goffman, *Interaction ritual. Essays on face-to-face behavior*, Garden City, New York, Doubleday & Co, Inc., 1967, pp. 5-45.

⁷ Georgia M. Green, *Pragmatics and natural language understanding*, Hillsdale (New Jersey), Hav Londra, Lawrence Erlbaum Associates Publ., 1989, p. 144.

⁸ Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *op. cit.*, p. 85.

PERSPECTIVE ÎN DEZVOLTAREA AERONAVELOR FĂRĂ PILOT

Cătălin-Gabriel GHIORGIȚĂ*

Abstract

War has been some major developments over time, the appearance of firearms, use energy and nuclear weapons or development vertical component of the war, using aviation and military satellites. Currently battlefield knows a new revolution by the growing use of unmanned aircrafts, known as drones or UAVs. Comparative studies of the use of UAVs in battlespace highlight that the US government deployed 150 “robotic weapons” in 2004 and amazing number of 12,000 in 2008. This indicates an increase by a factor of 80 in four years (although it is important to remember that most of these drones are unarmed).

There is no doubt that drones will change the fact of war – soldiers were always in the technological race, but never were declared winners of a war before putting troops on the front line. Soldiers have been, are, and will always be at the frontline, although their number and role could be much different than they are now.

Keywords: *unmanned aircraft, drone, UAV, laser, camouflage, nanotechnology.*

Dezvoltarea tehnologiilor aeronautice

Federația aeronautică americană (FAA) estimează că până în anul 2020 doar în spațiul aerian american vor opera până la 30.000 de drone. Surse din cadrul securității și apărării naționale a SUA au estimat că fiecare țară din lume va avea tehnologia militară a aeronavelor fără pilot în următorii 10 ani.

Este evident că utilizarea dronelor schimbă rapid fața lumii, în special în ceea ce privește războiul; recurgând la un joc de cuvinte, am putea afirma că viitorul război este „în aer”. În acest context geopolitic se va discuta despre drone. Un singur lucru îl știm sigur, și anume acela că tehnologiile aflate în curs de cercetare și dezvoltare în momentul actual vor fi utilizate în următoarea generație de UAV-uri militare.

Institutele de cercetare și dezvoltare a tehnologiilor militare din întreaga lume, împreună cu firmele producătoare de armament, duc o luptă asiduă în scopul implementării tehnologiilor avansate, considerate de importanță în domeniul

aeronavelor fără pilot. Aceste tehnologii se referă, în principal, la implementarea laserelor aeropurtate, dezvoltarea autonomiei avioanelor până la ducerea acțiunilor de luptă în mod independent, dezvoltarea dronelor supersonice și utilizarea nanotehnologiilor în camuflarea aeronavelor.

În prezent, nu toate aeronavele au acces la aceste tehnologii avansate. Inițial, UAV-ul **Predator** a zburat cu o viteză de aproximativ 120-130 km/h. Armata SUA admite că nu este prea greu să dobori o dronă. Dar asta se va schimba în curând. O nouă dronă de supraveghere dezvoltată de firma *Northrop Grumman*, **RQ-180**, care este probabil gata să intre în acțiune, încorporează tehnologia *stealth* pentru evitarea detectării de către radar. Potrivit revistei *Aviation Week*, avionul are o anvergură de 40 metri și poate fi capabil să rămână în aer un timp foarte lung, mai mult de 24 de ore. **SR-72**, o dronă dezvoltată de către *Lockheed Martin*, este proiectată pentru a putea zbura cu de șase ori viteza sunetului și pentru a servi atât ca platformă de supraveghere, cât și pentru lovire.

---

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

Astfel, va fi extrem de greu să lovești un corp în mișcare ce zboară la viteze de 6 Mach. De asemenea, Pentagonul finanțează proiectul **X-47** al *Northrop Grumman*, o dronă de luptă cu aripă delta, pliabilă, capabilă să decoleze și să aterizeze de pe portavioane. Potrivit Departamentului Apărării, dronele își vor dezvolta capabilitățile de zbor autonom, ținta pentru executarea misiunilor globale autonome fiind anul 2022.

Laseri aeropurtați

Într-o notificare emisă în toamna anului 2013, *US Air Force Research Lab (AFRL)* preciza că este în căutarea „unuia dintre cele mai bune sisteme laser pentru viitoarea platformă de supremație aeriană”, care, evident, trebuie să includă un tun cu laser pentru lupta aeriană și poate chiar pentru misiuni de angajare în afara razei vizuale, în cazul în care tunul cu laser este suficient de puternic și poate fi integrat cu sistemul radar al aeronavei. Ținta temporală pentru supremația aeriană asistată de laser este până în anul 2030, dar *US Air Force* ar dori să vadă primele rezultate sau chiar existența unor sisteme laser mai mari prin anul 2022.

Mai exact, *AFRL* dorește dezvoltarea următoarelor trei categorii de lasere: 1) lasere de putere mică pentru iluminarea, urmărirea, vizarea și confirmarea amenințărilor cu ajutorul senzorilor; 2) lasere de putere medie pentru protecția sistemelor de arme și 3) lasere de mare

putere pentru sistemele de armament cu laser. Specificațiile tehnice precizează că atât sistemul laser, cât și cel de control al fascicului trebuie să rămână operaționale în toate regimurile de zbor, de la nivelul mării până la altitudini de 65.000 de picioare și viteze cuprinse în intervalul 0,6 - 2,5 Mach.

Provocarea cea mai mare după acuratețea detectării, identificării și localizării țintelor este capacitatea de a stabili fasciculul laser pe o platformă aeriană, supusă la vibrații și care se mișcă rapid în raport cu ținta, trebuind apoi compensate și distorsiunile optice date de atmosferă (praf, fum, straturi de aer cu temperaturi și densități diferite). Urmează apoi dificultățile legate de masa unui astfel de laser și a generatorului aferent, inginerii propunându-și pe moment, ca obiectiv, o masă maximă de 1,4 tone, care reprezintă masa utilă a UAV **Predator-C Avenger**.

Sistemul de generare al curentului electric conceput pentru acest proiect funcționează pe modelul vehiculului hibrid, folosind o parte din puterea motorului pentru încărcarea unui ansamblu de acumulatori, care pot fi apoi folosiți pentru acționarea laserului ambarcat. Se estimează că acumulatorul poate oferi energie pentru 5-6 lovituri consecutive înainte de a avea nevoie de încărcare, care se va face pe durata câtorva minute de zbor, în timp ce, dacă se folosește o cadență de tragere mai redusă, nu va fi nevoie de reîncărcare.

În acest sens, Agenția de cercetare avansată și proiectare a Departamentului Apărării (DARPA) a atribuit firmei *General Atomics Aeronautical Systems* un contract pentru dezvoltarea și implementarea pe drone a unui laser cu o putere de 150 kW - proiectul *HELLADS* (*High Energy Liquid Laser Area Defense System*).

Laserele actuale, care au putere suficientă pentru distrugerea unei rachete sau a unui avion intrus, sunt voluminoase, ceea ce înseamnă că pot fi plasate numai pe sisteme de apărare staționare. *HELLADS*, despre care DARPA spune că este în „faza finală de dezvoltare”, este extrem de ușor. Acesta va cântări doar 750 kg, mai puțin decât o mașină foarte mică. O aplicație cheie a *HELLADS* este integrarea pe noua generație de vehicule aeriene fără pilot *Predator-C*, dezvoltate de *General Atomics*. Nici UAV și nici laserul nu au atins stadiul producției de masă, deși este evident că *US Air Force* consideră dronele ca fiind cruciale din perspectiva potențialului de utilizare.

Un alt aspect este limitarea naturală a laserului. În timp ce acesta poate fi ușor reîncărcat și poate lucra ore în șir, spre deosebire de o rachetă convențională, o armă cu laser nu poate penetra cu ușurință norii sau fumul cu razele sale. În esență, *HELLADS* va trebui să vadă ținta înainte de a putea trage, urmând a fi utilizat, cel

mai probabil, împotriva rachetelor și avioanelor inamice, mai degrabă decât asupra țintelor de la sol.

Susținătorii noii generații de lasere spun că, în ciuda poreclei lor de „raze mortale”, laserele vor ajuta la reducerea daunelor colaterale, prin precizia acestora.

În prezent, țări precum Rusia, Israel, India, dar și alți producători de arme importanți spun că lucrează la propriile versiuni de lasere portabile similare; totuși, evoluțiile din SUA par a fi într-un stadiu mai avansat.

Dronele supersonice

În anul 2014, mai multe site-uri de știri au preluat imagini cu probe de sol și testare în zbor a unui vehicul aerian fără pilot, pe care chinezii îl denumesc *Lijian* - *sabia ascuțită*. Deși imaginile nu sunt neapărat oficiale, pentru că aproape toate materialele care prezintă aeronava par a fi capturi întâmplătoare, făcute de la distanță, sau de o calitate mult prea slabă pentru a fi analizate în profunzime, cotidianul de limbă engleză *China Daily* compară zborul UAV-ului cu un pas înainte în ceea ce privește reducerea decalajului dintre tehnologia chineză și cea occidentală.

De altfel, în ultimii ani, chinezii au prezentat mai multe modele de aeronave aparent dotate cu

tehnologie așa-zis invizibilă (*stealth*), de fapt semnătură radar redusă, dar și mai multe tipuri de UAV-uri, corespondente ale aproape tuturor modelelor propuse de industria americană de profil. **Lijian**, care a fost văzut efectuând primele teste de zbor, este un produs al colaborării între industriile aviatice *Hongdu* și *Aeronave Shenyang*, ambele subsidiare ale companiei naționale *China Aviation Industry*. Aeronava este de tipul aripă - delta, cel mai avansat model la ora actuală în domeniul aviatic, pentru că

astfel este optimizată portanța și, prin formele rotunjite, sunt evitate și undele radar, dar prezintă și mai multe probleme structurale, una dintre acestea fiind răsturnarea fără posibilitate de redresare, la viteze foarte mici.

Taranis, drona cea mai avansată tehnologic construită vreodată în Marea Britanie, a efectuat cu succes primele teste de zbor. Aeronava, denumită după numele zeului celtic al tunetului, a costat peste 200 de milioane de euro și este dezvoltată de compania britanică *BAE Systems*.

În concepția producătorilor, avionul este numit dronă de spionaj - avion de asalt de generația a cincea.

În urma testelor la sol și în zbor, militarii și reprezentanții companiei au relatat despre progresele obținute în dezvoltarea avioanelor fără pilot cu destinație militară. Anterior, ei s-au referit și la faptul că, în viitor, Marea Britanie va alterna misiunile fără pilot cu cele cu echipaj uman și, de asemenea, nu este exclus ca **Taranis** să preia misiunile avioanelor pilotate **Tornado**, utilizate în prezent.

Inițiat în 2003 de guvernul francez prin Direcția generală pentru armamente (DGA) și având firma *Dassault Aviation* ca prim contractor, programul „**nEUROn**” a avut ca scop demonstrarea maturității și eficienței soluțiilor tehnice actuale pentru provocările următorilor douăzeci de ani în aviația militară.

Aparatul denumit „nEUROn” este primul vehicul aerian fără pilot construit ca și demonstrator tehnologic, de un consorțiu de companii europene. UAV-ul a efectuat în 2012 primul său zbor, la o bază aviatică din Franța, aparținând companiei *Dassault Aviation*. *Dassault* este compania integratoare, dar la concepția și realizarea aeronavei au mai participat: *Alenia*

Aermacchi (Italia), *Saab* (Suedia), *EADS CASA* (Spania), *HAI* (Grecia), *RUAG* (Elveția) și *Thales* (Franța).

Fiind doar un demonstrator tehnologic, „**nEUROn**” nu va intra în producție, scopul proiectului fiind acela de a arăta capacitatea companiilor europene de a produce un UAV invizibil de luptă și de a lansa viitoare proiecte de UAV-uri.

Într-un proiect european comun, Marea Britanie și Franța au desemnat recent doi contractori importanți din domeniul apărării să efectueze, începând cu anul 2015, un studiu de fezabilitate asupra unui proiect comun de construcție de drone, conform *AFP*.

Astfel, *BAE Systems* și *Dassault Aviation* vor realiza studiul care materializează, de fapt, un acord politic semnat în 2014. Contractul este în valoare de 150 de milioane euro și va fi suplimentat de cele două guverne cu încă 100 de milioane. În paralel, alte companii majore vor lucra pentru a proiecta sistemele de propulsie, precum și senzorii și partea electronică. Scopul final este acela de a construi drone care să poată efectua misiuni de cercetare, monitorizare, identificare a țintelor, efectuare de lovituri în teritoriul inamic. Aceste drone vor fi trimise să

survoleze teritoriul inamic înaintea avioanelor cu echipaj uman. Studiul se va concentra atât asupra dezvoltării conceptelor unui sistem operațional, cât și asupra tehnologiilor esențiale necesare.

Camuflarea aeronavelor

O direcție de cercetare în domeniul aeronautic o constituie camuflarea aeronavelor, în general, și a avioanelor cu viteze mici de zbor și a dronelor, în special. Noile tehnologii vizează utilizarea camuflajului multispectru pentru benzile din spectrul vizibil, infraroșu și electronic. Astfel, inginerii de la Universitatea California (San Diego) lucrează la un dispozitiv de camuflaj, bazat pe materiale ultrasubțiri, compuse din nano-cilindri ceramici, dispuși pe un substrat de teflon.

Acest material deține proprietatea de a curba undele luminoase în jurul obiectelor pe care le acoperă, îmbinând indicii de refracție redus al teflonului cu indicii mai ridicați ai ceramicii, ducând, astfel, la o absorbție aproape nulă a luminii.

Este vorba de fenomene fizice cunoscute și îmbinate inteligent. Conform *Principiului lui Fermat*, o undă electromagnetică se va deplasa între două puncte pe drumul cu cel mai scurt timp, drum care este o linie dreaptă în cazul materialelor omogene. În cazul materialelor neomogene, drumul devine o curbă datorită vitezei diferite în diverse puncte, acesta putând fi controlat prin permitivitate electrică și permeabilitate magnetică.

Astfel, se obține o folie, folosind materiale dielectrice, foaia subțire de teflon având inserții cu mici particule din cilindri ceramici. Materialul împrăștie radiația electromagnetică, vizibilă pe radar sau în infraroșu, forțând-o să ocolească obiectul cu un astfel de înveliș. Acesta afectează inclusiv umbra obiectului, radiația reflectată de obiect fiind diminuată prin absorbție.

Această tehnologie poate avea implicații nu doar în domeniul camuflării echipamentelor militare, ci și în telecomunicații, deoarece diminuează absorbția undelor electromagnetice și le poate curba, crescând viteza comunicațiilor optice sau eficiența colectării energiei solare, spre exemplu, în cazul folosirii turnurilor solare de colectare.

Autonomia aeronavelor fără pilot

Toate informațiile pe care le avem la momentul actual ne conduc către un viitor în care activitățile umane vor fi din ce în ce mai mult automatizate. Domeniul militar și, implicit, mediul conflictelor armate s-a adaptat foarte rapid la cerințele sistemelor autonome și automatizate, ajungându-se până la drone militare care zboară pe rute prestabilite și culeg informații în mod autonom sau la roboții-geniști care sunt încă telecomandați, dar exclud intervenția umană directă asupra dispozitivelor explozive. Dacă vom lua în considerare și fondurile alocate, precum și complexitatea proiectelor robotice în care investesc state puternice și companiile de vârf, semnalele ne conduc către un viitor al conflictelor automatizate. Un lucru bun, dacă duce la mai puțină vărsare de sânge, sau rău, dacă se va ajunge ca roboții să funcționeze complet autonom, fără reguli pre-instalate care să nu le permită agresiunea contra oamenilor.

Grupurile activiste, cum ar fi Comitetul internațional pentru controlul armelor robotice (*ICRAC/ International Committee for Robot Arms Control*), vor să vadă această clasă de arme complet interzisă. Întrebarea ar fi dacă este prea devreme - sau prea târziu - pentru o interdicție totală. În funcție de modul în care se definește „autonomia”, astfel de sisteme sunt deja în uz.

Un raport din 2013 al Comisiei ONU pentru Drepturile Omului abordează problemele care pot apărea în urma utilizării sistemelor militare echipate cu armament letal și având posibilitatea de a lua decizii autonome cu privire la deschiderea focului. Autorul documentului, Christof Heyns, raportorul special al ONU, solicita instituirea unui moratoriu global asupra testării, producerii, asamblării, achiziției și utilizării sistemelor de armamente autonome, până la momentul în care se va organiza o conferință internațională în cadrul căreia să se stabilească regulile utilizării acestora. Potrivit documentului, SUA, Marea Britanie, Israelul, Coreea de Sud și Japonia au dezvoltat diverse astfel de sisteme de armamente complet sau parțial autonome. În lume, însă, peste 70 de state dezvoltă, cu mai mult sau mai puțin

succes, la o viteză mai mică sau mai mare, sisteme robotice. Raportul comisiei viza, în special, noile generații de arme care își selectează singure țintele și apoi le distrug, pe care le numește „roboți letali autonomi”.

Conform *Legilor conflictului armat*, un combatant are obligația de a minimiza victimele în rândul civililor. Acest lucru înseamnă utilizarea de arme într-un mod discriminatoriu și asigurarea că atunci când civilii sunt uciși în acțiune, moartea lor accidentală este depășită de importanța obiectivului militar - un calcul care implică judecăți de valoare.

În ceea ce privește evaluarea unei scene de luptă, nicio tehnologie nu depășește capacitatea ochiului și creierului uman. Totuși, un avion complet autonom s-ar descurca mult mai bine decât o persoană, de exemplu, la ridicarea semnăturii electronice distinctive a unui semnal radar sau huruitul redus al unui tanc.

Autonomia reală nu este ceva care se află pe lista mare a dezvoltatorilor de drone, la momentul actual. Această cronologie afirmă că „echipajele fără pilot eficiente” ar trebui să fie realizate până în 2018, permițând dronelor complet autonome să

facă schimb de informații, atât cu actorii umani, cât și între ele. De asemenea, de mare interes pentru armată este și dezvoltarea capacităților de supraveghere a unui UAV, care să aleagă elementele de interes. Analiztii de imagine, care vizualizează imaginile dinamice și statice (videoclipuri și fotografii) luate de la drone, au nevoie de un interval relativ mare de timp în care să revadă materialele și să emită judecăți de valoare. Ar fi mult mai eficient dacă dronele ar putea să marcheze (cu stegulețe) doar produsele care ar putea fi de interes pentru ofițerii de informații. Aceasta este una dintre tehnologiile la care se lucrează prin utilizarea tehnicii de calcul avansate.

Concluzii

Universul dronelor de luptă este complicat. Omenirea încă încearcă să își dea seama cum ar putea să trateze dronele ca arme de război. Tehnologia este incontestabil impresionantă și putem spera doar că cercetarea se va transfera mai mult către sfera civilă. Dar această tehnologie este doar o parte a sistemului care va determina modul în care națiunile vor purta războiul în viitor.

Problema aeronavelor fără pilot (de luptă) este în prezent în atenția ONU. La Conferința privind categoriile de arme convenționale din 2014, în cadrul unei întruniri a experților s-a discutat problema „roboților ucigași”. În urma discuțiilor nu s-a ajuns la un rezultat comun, cauza fiind punctele de vedere diferite: cel al profesorului Paul Sharky, care susține că nu se poate garanta faptul că roboții vor respecta reglementările și legile internaționale cu privire la conflicte, în opoziție cu cel al lui Ronald Arkin, care consideră că ar trebui interzisă utilizarea roboților autonomi în luptă până când se va ști cu certitudine că, prin prezența lor, se reduce numărul de victime.

Până la obținerea unui rezultat comun și adoptarea la nivelul ONU a reglementărilor privind utilizarea UAV-urilor (de luptă) în acțiunile armate, nu putem decât să reflectăm la prima lege a roboților, așa cum a fost ea iterată de un vizionar: „Un robot nu are voie să pricinuiască vreun rău unei ființe umane sau, prin neintervenție, să permită ca unei ființe omenești să i se facă un rău” - Isaac Asimov.

Bibliografie:

1. ALBRIGHT, Dann, “Drone Wars: How UAV Tech Is Transforming the Future of War”, http://globalsecurity.tradepub.com__p=w_make164.
2. CHOW, Denise, “The Future of Drones: Sky-High Hopes vs. Regulatory Realities” <http://www.livescience.com/45242-future-of-drones.html>, http://globalsecurity.tradepub.com__p=w_tecc28.
3. SCHECHTER, Erik, “Killer Robots: Natural Evolution, or Abomination?”, *Live Science* <http://www.livescience.com/44161-killer-robot-drones-debate.html>.
4. „Sabia zburătoare”, *Observatorul militar*, anul XXIII, nr. 1 (1238), 8-14 ianuarie 2014.
5. „Taranis - primele teste de zbor”, *Observatorul militar*, anul XXIII, nr. 7 (1244), 19-25 februarie 2014.
6. „Proiecte europene comune”, *Observatorul militar*, anul XXIII, nr. 47 (1284) 3-9 decembrie 2014, <http://www.fastcompany.com/1823017/darpa-unveils-drone-slaying-war-laser>.
7. <https://www.rt.com/news/hellads-drone-predator-darpa-762/>.
8. <http://www.darkgovernment.com/news/drone-laser-powerful-light-and-lethal/>.
9. <http://www.defensereview.com/u-s-air-force-seeking-laser-weapons-for-fighter-aircraft-air-to-air-combat-laser-cannon-cometh/>.

PROFILE LA DISTANȚĂ. ANALIZA ASUMĂRII DECIZIILOR POLITICE ȘI MILITARE

Manuela VÂRLAN*

Abstract

This study intends to present certain socio-linguistic concepts that might be used as an instrument by professionals practicing face-to-face verbal interaction at their work, on daily basis – negotiators, militaries deployed abroad, and diplomats.

There is a need of fine tuning and subtle manipulation of the linguistic means in certain situations, in order to achieve the targeted goal or to calm down certain. There is also a need of winning someone's trust and of building closer ties, or, by the contrary – of keeping the distance without generating a rejection feeling. From this perspective, it is useful to apply these strategies (ways of linguistic interactions) as they improve the results of the conversations initiated by those who had a previous training on the matter.

Keywords: communication, conversation, strategy, negotiation, interaction.

Motto: „Cel care evită jocul, acela îl pierde”.
Cardinal de Richelieu

Scopul analizei transversale în studiul personalității politice și militare îl reprezintă **identificarea caracteristicilor psihologice implicate în procesul decizional** și descrierea naturii acestora. Personalitatea este constituită din *pattern*-uri alcătuite din cogniții, emoții și relații interpersonale, care sunt supuse influențării și care generează sisteme de credințe, valori, atitudini și stiluri decizionale. Altfel spus, **natura personalității poate opera constrângeri asupra procesării informațiilor** din perspectiva valorilor și a relațiilor interpersonale care influențează procesul de luare a deciziilor politice.

Aspectele tradiționale care sunt luate în calcul la studiul personalității includ: inteligența, cunoștințele, pulsuniile și afectele¹, capacitatea de evaluare a realității, spiritul critic, relațiile interpersonale². În cazul liderilor, se impune **evaluarea suplimentară** a stării de sănătate³, a stilului intelectual, precum și relația acestora cu

puterea. Nu în ultimul rând, demersul analitic trebuie să identifice **scopul exercitării rolului în actul de conducere**.

Care sunt calitățile personalității care fac dintr-o persoană un adevărat șef în domeniul militar sau politic? Specialiștii din domeniul psihologiei aplicate au adunat un volum considerabil de dovezi legate de acest subiect. Au fost create, în acest scop, sute de chestionare specializate care evaluează calități,

*Autoarea este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

cum ar fi: capacitatea de influențare/inspirare a celorlalți, viziunea (concretizată în stabilirea și comunicarea unor obiective și strategii pe termen lung) și, nu în cele din urmă, creativitatea. De obicei, validarea implică fie evaluarea de către alții a calității de șef, fie deosebirea dintre cadrele de conducere din top management și celelalte cadre de conducere.

În ultimii ani, cercetătorii au manifestat un interes crescut față de **măsurile standard ale personalității, cu ajutorul cărora se pot identifica acele criterii în funcție de care se pot face predicții asupra capabilității de exercitare a calității de șef.** În anul 2000, Judge și colaboratorii săi au efectuat o meta-analiză a 222 de corelații de la 73 de eșantioane. Corelările

transformațional, adică acel tip de lider care **știe să-și stimuleze/motiveze subordonații pentru a da randament maxim.** Constructele personalității au explicat 19% din variația performanței maxime și 12% din cea a performanței obișnuite. De asemenea, la **extraverțiți s-au constatat niveluri înalte atât ale performanței maxime, cât și ale celei obișnuite în raport cu introverțiții.** În plus, *deschiderea* a prezis performanța maximă, iar *nevrotismul* a prezis o performanță obișnuită sau mai scăzută. Ployhart și colaboratorii săi nu au reușit să confirme asocierea prezisă între *conștiinciozitate* și *performanța obișnuită*; s-ar putea ca ea să fie mai importantă în afaceri decât în domeniul militar. Desigur, personalitățile diferite ale conducătorilor de tip transformațional din

celor cinci factori ai personalității, specifici modelului „Big Five”, au fost următoarele: extraversie - 0,31, conștiinciozitate - 0,28, deschidere către experiență - 0,24, nevrotism - 0,24, agreabilitate - 0,08⁴.

Într-un studiu din 2001 asupra calității de conducător militar⁵, se făcea distincția între *performanța maximă*, bazată pe cercetarea calității de șef în condiții dificile la un centru de evaluare, și *performanța obișnuită*, rezultată din evaluarea calității de șef în perioada de trei luni de instrucție. Studiul a vizat **calitatea de lider**

istorie implică faptul că șefii pot avea o serie de atribute ale personalității.

Cercetările la distanță folosesc definirea operațională a variabilelor. Elms⁶, de exemplu, analizează personalitatea și comportamentul a patru personalități cheie din secolul XX, consilieri ai politicii externe ai SUA, Edward House, Allen Dulles, Henry Kissinger și Alexander Haig, în termeni de *machiavelism*, *ego idealist* și *tendințe totalitare*. Este necesară analiza acțiunilor: activitatea liderului în plan strategic, stabilirea naturii puterii, dar și sursele

influenței sale: *Ce trebuie să întreprindă liderul pentru a-și asigura posibilitatea, de îndată ce va fi necesar, de a controla personal cursul evenimentelor? Cum valorifică șansa de a fi lider în diferite circumstanțe?*

Cheia unei politici eficiente o constituie experiența și rațiunea. Evaluând activitatea, apar următoarele întrebări:

- 1. Care au fost aspirațiile subiectului analizat,** acțiunile sale au fost sau nu în concordanță cu evenimentele istorice, în ce măsură obiectivele corespundeau realităților timpului său? Pentru a stabili obiectivele este necesar să analizăm priceperea, capacitatea liderului de a menține ferm cursul stabilit. Cea mai mică ezitare sau cedare poate fi echivalentă cu pierderea puterii.
- 2. Cât de reale au fost simțul puterii și înțelegerea naturii puterii,** și în ce măsură această înțelegere se încadra în realitatea epocii? Referitor la simțul funcției și simțul puterii, soluțiile pot fi caracteristicile solide stabile ale stilului executiv, care reies din probleme din orice domeniu: legislativ sau executiv, public sau secret, de politică externă sau internă.

3. Cum a suportat responsabilitatea funcției, ce sprijin a avut, în ce mod capacitatea sa de a menține echilibrul intern a influențat procesul de adoptare a deciziilor? În domeniul rezistenței și al capacității de a se opune împrejurărilor, informațiile trebuie să se bazeze pe situații concrete, analizând comportamentul său în situații de criză.

4. Ce moștenire a lăsat, în ce fel activitatea sa a marcat imaginea funcției ocupate, soarta organizației, prin ce element al politicii sociale a rămas în memoria cetățenilor, ce loc va ocupa în istorie?

Sursele capacității de influență a liderului sunt reprezentate de următorii factori:

- **puterea formală** care i se atribuie și carisma personală.
- **renumele profesional**, compus din opinii referitoare la intelectul și voința liderului.
- **autoritatea în societate**, bazată pe impresiile oamenilor despre capacitatea liderului de a-și îndeplini obligațiile.
- **capacitatea liderului de a negocia** în permanență.

Care sunt motivele care îndeamnă oamenii să aspire la putere, să dobândească puterea, ignorând

pericolele care însoțesc obținerea și menținerea ei. Care este cauza? În fiecare om există aspirația omului la putere, doar că ea se manifestă diferit: la unii prin intrarea în politică, la alții prin obținerea performanțelor într-o anumită activitate, alții vor să domine în familie etc.

Din punct de vedere afectiv, puterea este o pasiune captivantă și irezistibilă, care, de cele mai multe ori, se transformă în adicție sau poate îmbrăca forme patologice. Bertrand Russel considera că în fiecare om există două pasiuni care nu pot fi niciodată potolite, care nu pot fi pe deplin satisfăcute – aspirația la putere și dorința de faimă.

Voința în activitatea politică solicită concentrarea maximă a tuturor eforturilor voluntare, priceperea de a-i supune voinței proprii pe cei din preajmă, motivându-i să lucreze pentru un anumit scop și în actele decizionale. Exemplu marcant în acest sens este președintele rus Vladimir Putin. Conducătorul se percepe pe sine și este perceput de anturaj ca un om care a reușit să se ridice deasupra tuturor, să se evidențieze din masa generală, să devină un exemplu demn de urmat și, într-o oarecare măsură, de admirat. Activitatea de conducere necesită o concentrare maximă a intelectului și funcționarea rațiunii la limita abstractului, un mod deosebit de gândire, crearea concepției proprii despre organizarea societății, operarea cu un volum imens de diverse informații. Este necesară o concentrare enormă a memoriei, toate caracteristicile principale trebuie utilizate la capacitate maximă: stocarea, spontaneitatea, volumul, acuratețea reproducerii.

Atenția în activitatea politică trebuie să se distingă prin **stabilitate, comutare, spontaneitate, concentrare, volum, constanță**. Raportul dintre posibilitățile, potențialul puterii și caracteristicile psihologice ale liderului se regăsește în:

- *Voința* - concentrarea maximă a proceselor voluntare, supunerea altor oameni voinței proprii independent de rezistența acestora;
- *Rațiunea* - crearea propriei concepții despre structura societății, înțelegerea și stăpânirea unui uriaș volum de informații;

- *Emoțiile* - pasiuni captivante, irezistibile, care nu pot fi înfrânate și nici satisfăcute;
- *Imaginea de sine* - percepția propriei persoane, crearea în conștiința altor oameni a imaginii unui om remarcabil.
- *Sistemul decizional* - decizia trebuie luată în urma evaluării mai multor alternative de acțiune. Dacă clarviziunea lipsește, atunci conștiința ajunge la ezitare și oscilează între alternativele posibile. Prin această pendulare se creează starea de incertitudine. Consecințele primejdioase pentru situația de luptă cresc atunci când timpul de soluționare se scurtează. O asemenea stare vizează incertitudinea și riscă compromiterea ansamblului operațional. Prin urmare, este absolut necesar ca momentele de criză să fie surclasate prin claritatea deliberării. Depășirea se realizează, practic, prin luarea hotărârii spre a face posibilă desfășurarea alternativei alese drept cea mai adecvată circumstanțelor. Multitudinea de informații solicită, implicit, o gândire mult mai flexibilă, ea devenind **indispensabilă capacității de orientare și decizie**. Deciziile pot fi parazitare de următoarele atitudini:

- *Inerția conflictuală* (conservatorismul de cunoaștere) - conducătorul ia o decizie, dar continuă să primească informații care ar necesita în mod obiectiv, după un anumit timp, revizuirea acesteia; totuși, el nu vrea să-și schimbe hotărârea și ignoră noile informații, incomode prin semnificația lor.
- *Radicalismul de cunoaștere* - noilor informații li se acordă o importanță foarte mare, supradimensionată, justificată doar prin noutatea lor, conducătorul renunțând la vechea decizie și adoptând rapid alta; or, se pare că, în multe domenii de activitate, este mai eficientă o decizie acceptabilă, dar fermă pentru o anumită perioadă de timp, decât una perfectă doar tranzitoriu, deci nefuncțională.

- *Schimbarea conflictuală* - decidentul adoptă alternativa care îi atrage atenția mai repede, dar nu printr-un parametru esențial pentru rezolvarea sarcinii.
- *Corelația iluzorie* - în trecut, liderul a avut o problemă similară, care a fost rezolvată cu succes printr-o metodă dată, și atunci el are iluzia unei legături suficient de tipice; cu alte cuvinte, descoperind că noua problemă are ceva asemănător cu cea anterioară, liderul adoptă imediat, fără o examinare deosebită, vechea metodă de rezolvare; acest tip de transfer nu este însă întotdeauna valid.

- *Eroarea de hipervigilență* - este complexă, înglobând parțial erorile anterioare. Liderul panicat, dintr-un motiv sau altul, caută cu disperare o soluție, folosind criterii minime de opțiune, operează modificări neimportante când ar fi necesare unele radicale, decide în concordanță cu ceea ce pare să dorească majoritatea, acordă o prea mare importanță analogiilor cu trecutul etc.; conducătorul dorește cu tot dinadinsul să demonstreze că acționează, fiind vorba, deci, de decizii de autojustificare.

- *Optimismul impropriu* - varianta care pare cea mai utilă este ulterior apreciată ca fiind cea mai ușor de realizat.
- *Eroarea de tendință* în argumentarea unei decizii, conducătorul respinge orice informație care contrazice varianta propusă de el însuși.
- *Eroarea de hiperalarmă* – apare atunci când conducătorul este obligat să acționeze în condiții de înaltă pericolozitate, pe care trebuie să le elimine cât mai repede; toată atenția lui se concentrează asupra factorului care îl alarmează, ignorând alți factori (aparent ne semnificativi sau inofensivi) foarte utili în rezolvarea sarcinii.
- *Iluzia defensivă* constă în amânarea deciziei, în transferarea responsabilității asupra altor persoane sau în construirea unor raționamente imaginare, care să îl disculpe pe conducător de eventualele consecințe negative ale deciziei.

- *Eroarea prin decizia supradeterminată* - conducătorul are tendința de a căuta continuu cât mai multe informații, pentru că această strategie îi reduce nesiguranța.

Concluzii

Liderul nu trebuie să cedeze în fața greutăților și în alte circumstanțe. El este obligat să le înfrunte, să le poată stăpâni, să le facă să lucreze în folosul său. Liderul nu trebuie să ezite, el trebuie să aibă mereu inițiativă, să acționeze concret și să-și demonstreze puterea pentru a o putea păstra.

O eroare de neiertat pentru lideri este frica de a întreprinde măsuri active, ezitarea, lipsa dorinței și a capacității de a utiliza, la momentul potrivit, întregul potențial al puterii, toate mecanismele și posibilitățile sale.

¹ Anxietate, agresivitate, ostilitate, tendința spre activitate sau pasivitate, asumarea vinovăției și a rușinii.

² Capacitatea de empatie, asumarea identității și ambivalenței și caracteristicile mecanismului de apărare.

³ Nivelul de energie, puterea de muncă, consumul de alcool sau droguri.

⁴ Timothy A. Judge, Joyce E. Bono, Remus Ilieș, Megan W. Gerhardt, „Personality and leadership. A qualitative and quantitative review”, *Journal of Applied psychology*, 83, pp. 765-780, 2002.

⁵ Robert E. Ployhart, Beng-Chong Lim și Kimyin Chan, „Exploring relations between typical and maximum performance ratings and the five factor model of personality”, *Personnel Psychology*, vol. 54, Issue 4, pp. 809-843, Decembre, 2001.

⁶ Alan C. Elms, „From House to Haig: Private Life and public Style în American foreign policy advisers”, *Journal of Social Issues*, 42, (2) , pp. 33-53, 1986.

